

491.99

O-361

19112.

«Հայ» - 6 հոկտեմբեր 1911 թ. 1. 351. արարած համարը.

424

САМОУЧИТЕЛЬ

АРМЯНСКАГО ЯЗЫКА

57

Составилъ Р. К. ОГАНДЖАНЫНЪ

Преподаватель армянскаго языка Эриванской Учительской
Семинаріи

Цена 40 коп.

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶԻԻ

ԻՆՔՆՈՒՍՈՅՑ

Общ.

91-5

1-36

г. Эривань

Типографія „Луи съ“ Аршака Акопянца съ С-ми
1911 г.

2104 191.5
38-0 0-36

САМОУЧИТЕЛЬ

908-62

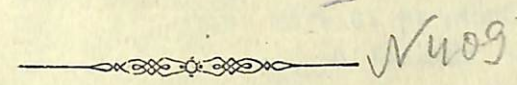
1961

АРМЯНСКАГО ЯЗЫКА

431.99
0-361

Составилъ Р. К. ОГАНДЖАНЫ

Преподаватель армянскаго языка Эриванской Учительской
Семинаріи

ՀԱՅՈՑ ԼԵՁԻԻ

ԻՆՔՆՈՒՍՈՅՑ

г. Эривань

Типографія „Л у й с ь“ Аршака Акопянца съ С-ми
1911 г.

ВВЕДЕНІЕ

Настоящій самоучитель предназначенъ для тѣхъ русскихихъ, которые пожелаютъ изучить армянскій языкъ; ихъ-то я и имѣлъ въ виду при составленіи этого самоучителя. Однако, имъ могутъ пользоваться: грузины, татары и другія народности Кавказа, а также—и тѣ армяне, которые по тѣмъ или другимъ причинамъ не знаютъ своей родной рѣчи, или знаютъ слабо.

Въ этомъ самоучителѣ 5 частей: I Азбука. II Разговорные или лексическіе уроки. III Чтеніе связныхъ статей и стихотвореній. IV Краткая грамматика. V Краткій армяно-русскій словарь.

Если бы я помѣстилъ алфавитъ на первой страницѣ, какъ это дѣлается во многихъ самоучителяхъ, нѣкоторыя буквы остались бы для русскаго читателя непонятными, т. е. многихъ армянскихъ буквъ нѣтъ въ русскомъ алфавитѣ; поэтому я предпочелъ знакомить съ буквами постепенно, причемъ помѣстилъ сперва тѣ буквы, у которыхъ вполне тождественное произношеніе съ соответствующими буквами русскаго алфавита; затѣмъ—уже тѣ буквы, которыя не имѣются въ русскомъ алфавитѣ. Объ этихъ буквахъ даны нужныя поясненія. Послѣ этого уже помѣщенъ армянскій алфавитъ въ общепринятомъ порядкѣ. Итакъ, этимъ алфавитомъ можно пользоваться лишь послѣ того, когда пройдены предварительныя поясненія и упражненія.

Имѣя въ виду, что желающіе изучить армянскій языкъ имѣютъ практическую цѣль—понимать армянскую рѣчь и выражаться на ней,—я послѣ азбуки, во II части помѣстилъ разговорные или, такъ называемые, лексическіе уроки. Мѣстами послѣдніе прерываются поясненіями грамматическаго характера; это сдѣлано для того, чтобы читатель могъ усвоить спо-

908-62

собъ составленія фразъ, и чтобъ самъ научился составлять такія же фразы, и такимъ образомъ, могъ бы выражаться по-армянски.

Темами для этихъ разговорныхъ уроковъ служатъ предметы и явленія изъ повседневной обыденной жизни, но нѣкоторые изъ этихъ уроковъ носятъ какъ бы спеціальный характеръ, именно, они годятся для практикующихъ среди армянъ врачей-русскихъ (уроки 51 и 52), для судейскихъ (58, 59, 60). Уроки 42 и 43 годятся для тѣхъ учителей-русскихъ, которые занимаются въ школахъ, гдѣ учащіеся—армяне. Для того, чтобы русскій, слыша живой разговорный армянскій языкъ, могъ бы видѣть сходство или связь между народнымъ говоромъ и изучаемымъ литературнымъ языкомъ, — часто я рядомъ съ книжнымъ словомъ въ скобкахъ или подъ чертой помѣщалъ и соответствующее простонародное слово.

Въ III части я помѣстилъ связныя статьи, цѣльныя стихотворенія, а также и отрывки. Всѣ эти стихотворенія мною выбраны изъ учебниковъ, которые употребляются въ армянскихъ школахъ. Чтобы читатель могъ получить цѣльное впечатлѣніе отъ статьи или стихотворенія, я значеніе словъ и выраженій помѣщалъ внизу подъ чертой, межъ тѣмъ какъ во II части такія поясненія я ставилъ въ скобки рядомъ съ новымъ словомъ.

IV часть—краткая грамматика; она—самостоятельное цѣлое и не является повтореніемъ тѣхъ поясненій грамматическаго характера, которыя помѣщены во II части.

V часть—словарь. Въ немъ помѣщены общеупотребительныя слова; въ него вошли всѣ слова, которыя встрѣчаются въ первыхъ 4 частяхъ.

Настоящій самоучитель является второй попыткой дать учебникъ для изученія современнаго литературнаго языка русскихъ армянъ. Первой же попыткой являлось «Руководство для изученія армянскаго языка (самоучитель)» К. Ягубяна, которымъ я и пользовался при составленіи сего самоучителя.

Составитель.

I. АЗБУКА.

1.

Удареніе въ словахъ всегда на послѣднемъ слогѣ. Рѣдко оно оказывается на предпослѣднемъ слогѣ. (Объ этомъ сказано на стр. 13).

Знаки препинанія:

• = русской точкѣ (.)

• = русской точкѣ съ запятой (;)

Число армянскихъ буквъ 39. Изъ нихъ составляются еще 5 составныхъ буквъ, но онѣ не считаются за особыя буквы.

2.

o=0	p=p	u=c	sh=a	m=t
O ¹	P	U	U	S

Or (день), шрор (соха), шр (гора), шш (десять), шшш ор, шшш шр. шш² (скажи! говори!), шшш (бабушка):

¹ Подъ каждой новой буквой поставлена ея прописная.

² Надъ словами, означающими повелѣніе, ставится удареніе на послѣднемъ слогѣ; но такъ какъ, обыкновенно, удареніе бываетъ на послѣднемъ слогѣ, поэтому часто и въ повелительномъ наклоненіи не ставятъ ударенія.

3.

մ=М	ի=И	պ=П	կ=К	է=Э
Մ	Ի	Պ	Կ	Է

Իմ¹ (мой, моя, мое, мои), մի=մէկ (одинъ, одна, одно).
մի տարի (годъ)=մէկ տարի. մի ամիս (мѣсяць)=մէկ ամիս.
մատ (палець), ատամ (зубъ), պապ (дѣдъ), պատ (стѣна), կէս տարի (полъ-года), կէս ամիս:

Արամ, արի միս տար (Арамъ, иди мяса носи!)

Մակար, արի մի մատիտ տամ (Макарий, иди одинъ карандашъ дамъ):

4.

ու=У	շ=Ш	ն=Н	լ=Л
ՈՒ	Շ	Ն	Լ

Ուշ (поздно), ուշանալ (опоздать, опаздывать), շուտ (скоро, рано), շատ (много, очень), էշ (оселъ), շուն (собака), կատու (кошка), տուն (домъ), շալ (шалъ), տալ (дать, давать), շուշան (лилія), Շուշան (Сусанна)=Շուշանիկ (уменьшит. форма)=Շուշիկ (ласкат. форма):

Շուշանիկ, շուտ արի (скорѣй иди!)

Նունիկ, արի տուն (Нина, иди домой!)

5.

դ=Д	բ=Б	գ=Г	զ=З
Դ	Բ	Գ	Զ

Դու (ты), դաս (урокъ), մարդ (человѣкъ), դանակ (ножъ,

¹ Въ армянскомъ языкѣ нѣтъ родовыхъ окончаній; только немногія существительныя имѣютъ особое окончаніе для женскаго рода.

ножикъ), բարի (добрый, ая, ое, ые, ыя). Նա բարի մարդ է¹ (онъ добрый человѣкъ), մազ (волосъ), գազան (звѣрь), գանգ=գանգակ (колоколъ, колокольчикъ, звонокъ). գալ (притти, прѣхать), գարի (ячмень), գարուն (весна), գինի (вино), գնա (ступай!). դուրս գնա (выходи!)

Մինաս,² մի դանակ տուր (дай!)

Արսէն², գնա տուն (иди домой!)

6.

ժ=Ж	չ=Ч	ց=Ц	խ=Х	ֆ=Ф
Ժ	Չ	Յ	Խ	Ֆ

Ժամ (часъ), բաժակ (стаканъ), բժիշկ (врачъ, докторъ). Ի՞նչ³ (что?). Նա ի՞նչ ունի (что онъ имѣетъ?), Նա ի՞նչ գիտէ (что онъ знаетъ?), Ի՞նչ⁴ չար մարդ է նա (какой онъ злой человѣкъ!), խալ (родинка), խուլ (глухой), խալ (неспѣлый), մութ (дымъ), ցախ (дрова), ցուրտ (холодъ; холодный), ցուրտ է (холодно!), ֆուտ, ֆանար, ֆուրգոն, ֆէս (феска):

7.

ե=е ե въ началѣ словъ произносится такъ, какъ

б произносится русская буква «е» въ словѣ «если»; а въ серединѣ словъ ե произносится какъ է=э. Примеры:

1. Ես (я), եղ (быкъ, волъ), եկ=արի (иди), երկու (два, двѣ), երեկ (вчера). երեկ նա եկաւ (вчера онъ прѣхалъ, пришелъ).

¹ է—вспомогательный глаголъ; значить—есть.

² Мужскія имена.

³ Вопросительный знакъ «[?]» ставится надъ словомъ, выражающимъ вопросъ.

⁴ Восклицательный знакъ «[!]» ставится надъ словомъ, выражающимъ восклицаніе.

II. *Ubr* (нашъ, наша, наше, наши), *dbu* (гвоздь), *rbu* (принеси, привези, приведи!), *qbu* (ѣшь!), *mbursh* (тетрадь), *mburshbu* (тетради):

8.

$n^1 = \text{«во»}$ I. *n* въ началѣ словъ читается, какъ «во».
Примѣры:

	произносится	значить
<i>nr</i>	вор	что, чтобы
<i>ñr</i>	вор?	который, ая, ое
<i>nrñ</i>	воре	охота
<i>nuqr</i>	воски	золото
<i>nuqñb</i>	Воскан	Восканъ (мужск. имя)
<i>nrñ</i>	ворб	сирота
<i>nrqr</i>	ворди	сынъ
исключен. <i>ñq</i>	ов?	кто?

II. *n* въ срединѣ слова читается какъ «о».
Unbu (произнос. — сохъ; значитъ лукъ), *ñun* (травя, сѣно), *zñr* (платье, одежда), *mbursh* (соловей).

9.

$u^2 = \text{«в»}$ $q^3 = \text{«в»}$
h *q*
I. *hu* (глина), *gu* (боль, болѣзнь, горе), *hu* (ко-

¹ Это та буква, которая въ соединеніи съ *u* даетъ букву *nu*=у; отдѣльно взятая *n* читается «во», а въ срединѣ словъ — «о».

² Это та буква, которая въ соединеніи съ буквой *n* даетъ букву *nu*=у; отдѣльно взятая *u* читается какъ «в»; *u* не встрѣчается въ началѣ словъ.

³ *q* пишется: а) въ началѣ словъ; б) въ концѣ творительнаго падежа, кот. оканчивается на *ñq*; напр., *qushqu* (ножикомъ), *mburshñq* (зубомъ), *mburshñq* (зубами); в) въ срединѣ сложныхъ словъ, напр. *qurshur* (полководецъ), *hushur* (управляющій кораблемъ).

рабль), *hu* (хорошій; хорошо!), *hushur* (тьма), *mbur* (скотъ, скотина):

II. *qu* (плохой), *qur* (роза), *qurquñ¹*, *qushñ¹*, *quqr* (бѣги!), *quq²* (корова), *unq* (голодь). *ku qurñd* *ku* *mburshunq* (я пишу карандашомъ):

10.

h=«ев» *h* произошла отъ соединенія двухъ буквъ: *h*, *u*;
bu прописная *h* пишется раздѣльно: *bu*.
h (*и*). *qurñz* *h* *mbursh* (перо и карандашъ), *h*=*nu* («и»), *hu* *h* *qu*=*hu* *nu* *qu* (хорошій и плохой), *ku* *h* *qu*=*ku* *nu* *qu*=(я и ты):

h въ срединѣ и концѣ словъ произносится какъ «эв»:

	произносится	значить
<i>uh</i>	сэв	черный
<i>mburh</i>	тэрэв	листъ (дерева)
<i>urh</i> =(<i>urququ</i>)	арэв	солнце
<i>burñd</i> <i>h</i>	еревум э	виднѣется

11.

z=дж (грузинскій ж) *z*=дз (грузинскій д)
z (татарскій з) *z*

I. *uz* (правый), *shuz* (ухо), *uz* *shuz*. *shuzñbu* (уши). *zur* (вода), *dz* (въ), *Uñun*, *ñr* *mbursh* *zur* *rbu* (принеси), *mburshñr* *dz* (въ классѣ) *sh* (есть) *mburshñbu* (ученики):

¹ Мужскія имена.

² Если-бы въ концѣ этого слова писали *u*, то читали бы «*qu*» («ку»), что неправильно, поэтому пишутъ *q* и читаютъ «*qu*» («ку»).

II. *Օձ* (змѣя), *ձի* (конь, лошадь), *ձու* (яйцо), *տանձ* (груша), *լնձոր* (яблоко), *լնձ* (мнѣ, меня), *ձուկ* (рыба), *անձրև* (дождь). *անձրև է գալիս* (по народному — *անձրև աս գալիս* — дождь идетъ):

12.

թ — произношеніемъ похожъ на русскій звукъ т, но *թ* мягче, чѣмъ т. При произношеніи *թ* языкъ шире, но слабѣе касается зубовъ, чѣмъ при произношеніи т. (*թ* вполне тождествененъ съ латинскимъ th).

թուի (тута), *թթենի* (тутовое дерево), *ուի* (восемь), *մուի* (темный). *մուի է* (темно!), *թուղ* (инжиръ), *թել* (нитка), *եթէ* (если).

13.

ի = ю I. *ի* въ началѣ словъ и между двумя согласными читается какъ ю. Примѣры:

	произносится	значить
<i>իւր</i>	юр	свой, своя, свое, свои,
<i>արիւն</i>	арюн	кровь
<i>միւս</i>	мюс	другой, ая, ое, ie, ia
<i>բարութիւն</i>	барутюн	добродѣ
<i>չարութիւն</i>	чарутюн	шалость; злость

II. *ի* въ концѣ словъ читается какъ «ив».

	произносится	значить
<i>անիւ=(ակ)</i>	анив	колесо
<i>անիւի</i>	азнив	честный

14.

<i>եա</i> = я	<i>եօ</i> = ѳ
<i>եա</i>	<i>եօ</i>

I. *Որդի* (сынъ), *որդեակ* (произн. — вордяк; знач. —

сынокъ), *լուին* = *լուսնակ* = *լուսնեակ* (луна), *միմեանց* (другъ друга), *Կարապետեանց*¹, *Աբգարեանց*¹, *Արամեանց*¹:

II. *եօթ* (семь, по простонародному — *օխտ*), *եօթանասուն* (семьдесятъ), *եօթերորդ* (седьмой), *եօնջա* (енджа, клеверъ):

15.

հ — «г» малороссійскій; *հ* произносится такъ, какъ выговариваютъ малороссы звукъ «г» въ словахъ: «гей!», «говорилъ», «ого!» (*հ*, по произношенію, вполне тождествененъ съ латинск. или французск. h).

չաղ (хлѣбъ), *հաւ* (курица), *հաղ* (кашель), *համ* (вкусъ), *հոտ* (запахъ), *ահա* (вотъ!), *հինգ* (пять), *հոգի* (душа), *հաւատ* (вѣра), *հիւանդ* (произн. — хиванд; знач. больной):

16.

ռ — тотъ же звукъ р, только ее надо произносить, какъ можно тверже, примѣрно такъ, какъ произносится р въ словахъ: «рабъ», «браво!», «ура!».

Առ (на!), *առէք*, (на — те!), *առ* (купи!), *առէք* (купи — те!). *սրտաւ* (старуха), *առտաւ* (утро), *մեռնել* (умереть, умирать). *ռուս* (русскій), *Ռուսաստան* (Россія), *դու ռուսերէն* (по-русски) *լաւ ես խօսում* (хорошо говоришь).

17.

փ — произношеніемъ похожъ на звукъ п. При произношеніи *փ* губы касаются другъ друга шире, чѣмъ при про-

¹ Армянскія фамиліи оканчиваются на: 1) *եանց*, что часто сокращаются въ *եան*, 2) *ունի* — *Արշակունի*, *Ամասունի*, *Բագրատունի*:

III. *j* пишется въ концѣ нѣкоторыхъ словъ, но не читается вовсе (въ этомъ случаѣ *j*—нѣмая буква).

	произносится	значить
<i>hāj</i>	ка	есть
<i>ērēhāj</i>	ереха	дитя, ребенокъ
<i>ērēhāj</i>	ереко	вечеръ
<i>hū mēhāj</i>	ес теса	я видѣлъ
<i>hū hāj</i>	ес ека	я пришелъ
<i>hū hērāj</i>	ес кера	я съѣлъ

IV. *j* въ началѣ словъ читается какъ *h*=*h*.

	произносится	значить
<i>Ḥrōh</i>	хисус	Исусъ
<i>Ḥrōh</i>	худа	Иуда
<i>Ḥrōh</i>	хакоб	Иаковъ
<i>hār</i>	харт	почетъ
<i>Ḥrōh</i>	хисун	пятьдесятъ
<i>hājān</i>	хайтни	извѣстный
<i>hājān</i>	анхайт	неизвѣстный
<i>hājān hārōh</i>	хайтарарютюн	объявленіе
<i>hājān</i>	него	послѣ, потомъ, затѣмъ

V. *uj*=уй. *j* вмѣстѣ съ предыдущей *u*, т. е. «*uj*»—въ началѣ словъ и въ срединѣ словъ—читаются, какъ «уй»; (такихъ словъ немного).

	произносится	значить
<i>uj</i>	луйс	свѣтъ
<i>uj</i>	куйс	дѣва
<i>uj</i>	буйс	растеніе
<i>uj</i>	хуйс	надежда
<i>uj</i>	хуйн	грекъ

<i>uj</i>	гуйн	цвѣтъ
<i>uj</i>	туйн	ядъ
<i>uj</i>	куйр	слѣпой
<i>uj</i>	куйр (qуйр)	сестра
<i>uj</i>	хамбуйр	поцѣлуй
<i>uj</i>	зуйг	пара

Этотъ сложный звукъ «*uj*» (=уй») часто сливается въ одинъ звукъ *u*=у; напр.:

Отъ слова	образуется	значить
<i>uj</i>	<i>uj</i> , <i>uj</i>	свѣтлый
<i>uj</i>	<i>uj</i> , <i>uj</i>	растительный
<i>uj</i>	<i>uj</i>	греческій
<i>uj</i>	<i>uj</i>	надежный
<i>uj</i>	<i>uj</i>	цвѣтной
<i>uj</i>	<i>uj</i>	ядовитый
<i>uj</i> (=uj)	<i>uj</i> (=uj)	цѣловать
<i>uj</i>	<i>uj</i>	несравненный

23.

I объясненіе звука *u*—*u* гласный звукъ. Практика показываетъ, что русскіе вполне точно произносятъ этотъ звукъ: когда русскій человѣкъ говоритъ «какой-то», въ словѣ «то» онъ произноситъ не «о», а какой-то другой гласный звукъ, который въ русскомъ алфавитѣ не имѣетъ своего изображенія. Этотъ гласный звукъ и есть армянскій звукъ *u*. Онъ слышится въ говорѣ русскаго человѣка также и при произношеніи выраженій: «такъ—то!», «то—то!», въ которыхъ послѣдній звукъ «о» слышится не какъ «о», а какъ армян-

скій звукъ *ը*. (Такъ произносятся, особенно, москвичи).

II объясненіе звука *ը*.— Попробуйте протягивать, на-
примѣръ, согласный звукъ «б», но не «бе», а—только «б».
На это русскій человѣкъ скажетъ: «нельзя протягивать «б»:
онъ согласный звукъ!».—Вѣрно; нельзя звукъ «б» протяги-
вать, но если, при всемъ этомъ, вы согласитесь протягивать,
секундъ на 5, звукъ «б», вы замѣтите другое явленіе: звукъ
«б» тотчасъ же отойдетъ, и затѣмъ, вы услышите другой
какой-то звукъ. Этотъ звукъ и есть армянскій звукъ *ը*.

Звукъ *ը* въ армянскомъ языкѣ очень употребителенъ:
рѣдкое предложеніе обходится безъ него.

Звукъ *ը* ставится въ концѣ существительныхъ въ 2
случаяхъ:

1) Когда существительное въ предложеніи служитъ под-
лежащимъ; напр.

Անտոնը գնաց (Антонъ ушелъ).

Արամը գալիս է (Арамъ идетъ).

Մեր տունը մեծ է (нашъ домъ великъ).

2) Когда существительное въ предложеніи служитъ допол-
неніемъ, при чемъ оно означаетъ предметъ, уже намъ из-
вѣстный; напр.

Ես խմեցի ջուր¹ (я выпилъ воды).

Ես խմեցի ջուրը² (я выпилъ воду).

Տուր ինձ մի գիրք¹ (дай мнѣ одну (какую-либо) книгу).

Տուր ինձ քո գիրքը² (дай мнѣ твою книгу).

Մի բաժակ բեր¹ (принеси одинъ (какой-либо) стаканъ).

Այն բաժակը բեր² (принеси тотъ стаканъ).

¹ Въ этихъ предложеніяхъ дополненіе—неопредѣленный предметъ.

² Въ этихъ предложеніяхъ дополненіе—опредѣленный, извѣстный предметъ.

Объ удареніи. Когда въ концѣ слова стоитъ *ը*, ударе-
ніе остается на предпоследнемъ слогѣ, напр.

<i>Արամ</i>	—	<i>արամը</i>	
<i>Գարուն</i>	—	<i>գարունը</i>	(весна)
<i>Աշակերտ</i>	—	<i>աշակերտը</i>	(ученикъ)
<i>Հայ</i>	—	<i>հայը</i>	(армянинъ)

ը встрѣчается и въ началѣ словъ. Примѣры:

Հնկեր (товарищъ), *ընտանիք* (семья), *ընդունել* (при-
нимать), *ընկնել* (падать, упасть).

Есть нѣсколько словъ, которыя, хотя и не имѣютъ въ
началѣ *ը*, однако произносятся такъ, какъ если бы *ը* была
первая буква этихъ словъ. Примѣры:

пишется		произносится	
<i>սպիտակ</i>	—	<i>ըս-սի-տակ</i>	(бѣлый)
<i>սրունգ</i>	—	<i>ըս-սր-унг</i>	(губка)
<i>սկիւռ</i>	—	<i>ըս-к-и-р-а</i>	(бѣлка)
<i>սպասել</i>	—	<i>ըս-с-п-а-с-е-л</i>	(ждать)
<i>սկսել</i>	—	<i>ըս-к-с-е-л</i>	(начинать)
<i>ստանալ</i>	—	<i>ըս-т-а-н-а-л</i>	(получать)
<i>շտապել</i>	—	<i>ըշ-т-а-п-е-л</i>	(спѣшить)
<i>զգալ</i>	—	<i>ըզ-г-а-л</i>	(чувствовать)
<i>գրումնել</i>	—	<i>ըգ-г-о-м-н-е-л</i>	(гулять)
<i>զգոյշ</i>	—	<i>ըզ-г-о-й-ш</i>	(осторожно)

ը встрѣчается и въ серединѣ слова, но очень часто
въ серединѣ слова *ը* опускается —не пишется, однако, онъ
подразумѣвается и произносится. Если встрѣтите рядомъ сто-
ящія три или четыре согласныя буквы, обязательно, изъ нихъ

первые 2 или 3 буквы образуют особый слогъ съ опущенной гласной *ը*; напр.

пишется	читается	значить
<i>գրւել</i> (гирвель)	<i>գըր-ւել</i>	записаться
<i>կռւել</i> (кравель)	<i>կըռ-ւել</i>	ссориться; драться
<i>բռնւել</i> (брэвнель)	<i>բըռ-նը-ւել</i>	быть пойману
<i>Մկրտիչ</i>	<i>Մը-կըր-տիչ¹</i>	Никита

Если существительное оканчивается на гласный звук *ը*, и слѣдующее слово начинается съ гласной буквы, то въ первомъ словѣ послѣдній звукъ *ը*, для благозвучія, замѣняется буквой *ւ*.—Примѣры:

Вмѣсто	говорять	значить
<i>Արամը ասեց</i>	<i>Արամն ասեց</i>	Арамъ сказалъ
<i>Արշակը ունի</i>	<i>Արշակն ունի</i>	Аршакъ имѣеть

Этимъ мы закончили армянскія буквы и сказали о нихъ все необходимое.

О гласныхъ буквахъ: Изъ армянскихъ буквъ считаются гласными (т. е. могутъ образовывать слогъ либо одни, либо съ согласными) слѣдующія: *ա, ե, է, ը, ի, ո, ւ, ու, ոյ*; *իւ, եւ, հո*:

¹ Русскіе пишутъ „Микиртичъ“, но это неправильно, лучше писать „Мкртичъ“.

Армянскій алфавитъ (աբգեւ) въ общепринятомъ порядкѣ.

Печатныя		Рукописныя		Соотвѣтствующій звукъ въ русскомъ языкѣ.
Строочная	Пропиочная	Строочная	Пропиочная	
<i>ա</i>	<i>Ա</i>	<i>ա</i>	<i>Ա</i>	а
<i>բ</i>	<i>Բ</i>	<i>բ</i>	<i>Բ</i>	б
<i>գ</i>	<i>Գ</i>	<i>գ</i>	<i>Գ</i>	г
<i>դ</i>	<i>Դ</i>	<i>դ</i>	<i>Դ</i>	д
<i>ե</i>	<i>Ե</i>	<i>ե</i>	<i>Ե</i>	е
<i>զ</i>	<i>Զ</i>	<i>զ</i>	<i>Զ</i>	з
<i>է</i>	<i>Է</i>	<i>է</i>	<i>Է</i>	э
<i>ը</i>	<i>Ը</i>	<i>ը</i>	<i>Ը</i>	Звукъ, который слышится вмѣсто звука «о» въ концѣ выраженія: «какой-то»; (см. стр. 11—12)
<i>թ</i>	<i>Թ</i>	<i>թ</i>	<i>Թ</i>	т мягкій
<i>ժ</i>	<i>Ժ</i>	<i>ժ</i>	<i>Ժ</i>	ж
<i>ի</i>	<i>Ի</i>	<i>ի</i>	<i>Ի</i>	и

l	l	l	l	л
h	h	h	h	х
ц	ц	ц	ц	ц твердый (грузинский ц)
к	к	к	к	к
г	г	г	г	г малороссийский или h латинский
дз	дз	дз	дз	дз, (грузинский д)
з	з	з	з	з, (грузинский з, татарский з)
ч	ч	ч	ч	ч твердый, (грузинский ч)
м	м	м	м	м
й	й	й	й	й, (въ началѣ словъ—с)
н	н	н	н	н
ш	ш	ш	ш	ш
«во»	«во»	«во»	«во»	«во» въ началѣ словъ, (въ срединѣ словъ—«о»).
ч	ч	ч	ч	ч
п	п	п	п	п
дж	дж	дж	дж	дж (грузинский ж)
р	р	р	р	р твердый
с	с	с	с	с

в	в	в	в	в
т	т	т	т	т
р	р	р	р	р
ц	ц	ц	ц	ц
в, (не встрѣчается въ началѣ словъ)	в, (не встрѣчается въ началѣ словъ)	в, (не встрѣчается въ началѣ словъ)	в, (не встрѣчается въ началѣ словъ)	в, (не встрѣчается въ началѣ словъ)
п мягкій	п мягкій	п мягкій	п мягкій	п мягкій
к мягкій (латинск. q)	к мягкій (латинск. q)	к мягкій (латинск. q)	к мягкій (латинск. q)	к мягкій (латинск. q)
ев, (въ срединѣ и въ концѣ—эв)	ев, (въ срединѣ и въ концѣ—эв)	ев, (въ срединѣ и въ концѣ—эв)	ев, (въ срединѣ и въ концѣ—эв)	ев, (въ срединѣ и въ концѣ—эв)
о	о	о	о	о
ф	ф	ф	ф	ф

Составныя буквы

у	у	у	у	у
ю въ началѣ словъ и между 2 согласными, (а въ концѣ слова—«ив»).	ю въ началѣ словъ и между 2 согласными, (а въ концѣ слова—«ив»).	ю въ началѣ словъ и между 2 согласными, (а въ концѣ слова—«ив»).	ю въ началѣ словъ и между 2 согласными, (а въ концѣ слова—«ив»).	ю въ началѣ словъ и между 2 согласными, (а въ концѣ слова—«ив»).
я	я	я	я	я
ё	ё	ё	ё	ё
«уй» въ началѣ и срединѣ словъ.	«уй» въ началѣ и срединѣ словъ.	«уй» въ началѣ и срединѣ словъ.	«уй» въ началѣ и срединѣ словъ.	«уй» въ началѣ и срединѣ словъ.

¹ Не смѣшивать съ прописной **Р** (И), у которой хвостикъ не загнутъ. У **р** (р) хвостикъ загнутъ; напр. **SNHr** читается **иннр**.

II. РАЗГОВОРНЫЕ

ИЛИ

ЛЕКСИЧЕСКИЕ УРОКИ

24. Родительный падежъ какъ опредѣленіе.

Родительный падежъ большинства армянскихъ словъ оканчивается на *ի*, напр. *Արշակ—Արշակի, քաղաք—քաղաքի*.

Опредѣленіе ставится передъ опредѣляемымъ. Примѣры:

Домъ Ивана	—	Իվանի տունը
Палецъ Аршака	—	Արշակի մատը
Руки дѣда	—	պապի ձեռները
Лицо бабушки	—	տատի երեսը
Карандашъ Семена	—	Սիմէոնի մատիւր
Тетрадь Арама	—	Արամի տետրակը
Голова Сергѣя	—	Սարգսի գլուխը
Тѣло человѣка	—	մարդի մարմինը ²

или *մարդու մարմինը²*

¹ Именит. падежъ не имѣетъ опредѣленнаго окончанія.

² На это правило дѣлайте побольше упражненій.

25. Մարդ (человѣкъ).

Մարդու մարմինը (тѣло человѣка) *ունի* (имѣетъ) *հինգ մաս* (5 частей)—*գլուխ* (голова), *պարանոց* (=ժիզ шея), *բուն* (туловище), *ձեռքեր¹* (руки), *սրբեր¹* (ноги): *Գլխի վրա կան մազեր¹* (волосы): *Երեսի մասերն են* (части лица суть)—*ճակատ* (лобъ), *աչքեր¹* (глаза), *ուրբեր¹* (брови), *ախանջներ²* (уши), *քիթ* (=պինչ, носъ), *բերան* (ротъ), *շրթունքներ²* (=պսոջներ, губы): *Բերանի մէջ կան տառմներ² և լեզու* (языкъ): *Մի ձեռքի վրա կայ³ հինգ մաս*:

Մարդն ունի կուրծք (грудь), *փոր* (животъ) և *մէջք* (спина):

26. Употребленіе вспомогат. глагола.

<i>ես մարդ եմ</i>	(я	человѣкъ	есмь)
<i>դու մարդ ես</i>	(ты	„	еси)
<i>նա մարդ է¹</i>	(онъ, она, оно	„	есть)
<i>մենք մարդ ենք</i>	(мы	„	есмы)
<i>դուք մարդ էք</i>	(вы	„	есте)
<i>(նոքա) նրանք մարդ են</i>	(они, онѣ	„	суть)

Настоящее время глаголовъ образуется при помощи этого вспомогат. глагола *եմ, ես, է, ենք էք, են*, напр.

<i>ես խմում եմ</i>	(я пью)
<i>դու խմում ես</i>	(ты пьешь)
<i>նա խմում է</i>	(онъ пьетъ)

¹ Односложныя существительныя образуютъ множ. число прибавленіемъ къ ед. числу слога *եր*, напр. *մաղ—մաղեր, մաս—մասեր*.

² Многосложныя существительныя образуютъ множ. число прибавленіемъ къ ед. числу частицы *ներ*, напр. *սեղան* (столъ)—*սեղաններ* (стола).

³ *Կայ*—есть, *կան*—суть—есть.

⁴ По народному—*նա մարդ ա*.

մենք խմում ենք (мы пьемъ)
դուք խմում էք (вы пьете)
նրանք խմում են (они пьютъ)

Въ приведенныхъ примѣрахъ вспомог. глаголѣ *եմ, ես, է, ենք, էք, են* стоитъ послѣ глагола, но часто онѣ ставятся передъ глаголомъ. Примѣры:

Ես խմում եմ ջուր = *ես ջուր եմ խմում.*
Նա ուտում է հաց = *նա հաց է ուտում.*
Ես առնում եմ հոտ = *ես հոտ եմ առնում.* (я ощущаю запахъ).

При отрицательномъ спряженіи такая перестановка вспомог. глагола необходима. Примѣры:

Ես ուզում եմ (я хочу) — *ես չեմ ուզում* (я не хочу).
Դու գալիս ես (ты идешь) — *դու չես գալիս* (ты не идешь).
Նա հասկանում է (онъ понимаетъ) — *նա չէ հասկանում* = *նա չի հասկանում* (онъ не понимаетъ).

27. Упражнение (վարժութիւն) на предыдущее правило.

Աչքով տեսնում եմ (глазомъ вижу), *ականջով լսում եմ* (слышу), *բերանով ուտում եմ* (ѣмъ), *խմում եմ* (пью), *խօսում եմ* (разговариваю): *Լեզուով իմանում եմ համբ* (языкомъ узнаю вкусъ), *քթով* (носомъ) *հոտ եմ առնում*, *ձեռքով աշխատում եմ* (работаю), *ոտքով ման եմ գալիս* (ногою=ногами хожу).

Предупреждение. — Изучите изъ IV части этой книги — изъ таблицы спряженія глаголовъ — неопредѣл. наклоненіе,

настоящее время, прошедшее время совершеннаго вида, и будущее время изъявит. наклоненія; а также — повелит. наклоненіе.

28. Խելօք գլուխը (умная голова).

Բերանն ասեց¹. — Ես ամեն ինչ կուտեմ, կ'իմեմ²:
Գլուխն ասեց. — հըմ³...

Լեզուն ասեց. — Ես ինչ ուզենամ, կ'ասեմ, կ'խօսեմ⁴:
Գլուխն ասեց. — հըմ³...

Ձեռներն ասեցին. — մենք ամեն ինչ կ'շինենք,
կ'քանդենք⁵:

Գլուխն ասեց. — հըմ³...

Ոտներն ասեցին. — մենք ամեն տեղ կ'երթանք, ման կ'գանք⁶:

Գլուխն ասեց հըմ³...

Բերանն ու լեզուն, ձեռներն ու ոտներն ասեցին գլխին. — ինչո՞ւ ես «հըմ» անում⁷:

Գլուխը պատասխանեց⁸. — ինչ անեք-չանեք, առաջ ինձ պիտի հարցնեք⁹:

Ոտներն ու ձեռները կուչ եկան¹⁰, բերանը մնաց բաց¹¹, իսկ լեզուն կակազելով¹² ասեց. — հա... Ըղբորդ է ասում զըզըգլուխը¹³:

Ղ. ԱՂԱՅԱՆ

¹Сказалъ. ²Все (могу) ѣсть, пить; *կ'իմեմ* — будущее время; нужно было писать *կը խմեմ*, но, обыкновенно, вмѣсто *կը խմեմ* пишутъ *կ'իմեմ*, т. е. вмѣсто буквы *ը* рядомъ съ *կ* сверху ставятъ запятую (апострофъ); однако, *կ'իմեմ* читается *կը խմեմ*: ³Гм! ⁴Что захочу, скажу. ⁵Мы все едѣлаемъ, (а пожелаемъ —) разрушимъ. ⁶Мы всюду (можемъ) ходить, гулять. ⁷Почему дѣлаешь «гм!»? ⁸Отвѣтила. ⁹Что едѣлаете — не едѣлаете, прежде меня должны спросить. ¹⁰Съѣжились. ¹¹Ротъ остался открытымъ (отъ удивленія). ¹²Заикаясь. ¹³Да... правду говорить гоголово.

29. Սենեակ (комната).

Սենեակն ունի (имѣеть) յատակ (полъ), աստաղ (потолокъ), չորս (4) պատ, երեք լուսամուտ (3 окна) և երկու դուռ (2 двери): Աջ (правая) պատը և ձախ (лѣвая) պատը երկար են (длинны), իսկ (а) առաջի (передняя) պատը և յետևի (задняя) պատը կարճ են (коротки): Սենեակի մէջ կան սեղաններ (столы), աթոռներ (стулья), պահարան (шкапъ), պատկերներ (картины, портреты), կարպետներ (паласы), գորգ (=խալիչա-ковёр), ճրագ (лампа), և այլն և прочее).

30. Ընտանիք (сѣмья=сѣмейство).

Մեր ընտանիքը մեծ է (наше сѣмейство большое), ես ունիմ (имѣю) հայր, մայր, երկու եղբայր¹, մէկ հօրեղբայր (=բիճա, дядя-по отцу), մէկ քոյր (сестра) և մէկ հօրաքոյր (=հօրքուր, тетя-по отцу).

Ես պսակւած եմ (я женатъ). Ես ունիմ կին (жену),

Въ народномъ языкѣ «այ» часто сливается въ одинъ звукъ է, напр.

հայր=հէր (отецъ)

մայր=մէր (мать)

եղբայր=ախպէր (братъ)

ձայն=ձէն (голосъ, звукъ)

ծայր=ծէր (кончикъ)

այծ=էծ (коза)

լայն=լէն (широкій)

գայլ=գէլ (волкъ)

սայլ=սէլ (арба)

երեխայք=երեխէք (дѣти)

այս=էս (этотъ, эта, это, эти),

այդ=էդ „ „ „ „

այն=էն (тотъ, та, то, тѣ).

Երեք երեխայ (3 дѣтей) — մէկ աղջիկ (дочь, дѣвочка) և երկու տղայ (мальчикъ, сынъ).

Պապն (дѣдъ) ունի երեք թոռ (внукъ, внучка).

31. Общеупотребит. глаголы.

Իմ հայրը նստած է (сидить) սենեակում¹ (въ комнатѣ) աթոռի վրա (на стулѣ). Մայրիկը կանգնած է (стоитъ) նրա մօտ (около него). Թատը հիւանդ է (больна), նա պառկած է² (лежитъ): Սենեակի մէջ տեղում (въ серединѣ комнаты) դրած է (поставленъ=стоитъ) մէկ մեծ սեղան. սեղանի վերև (надъ) կախած է (виситъ) ճրագը. պատերի մօտ դրած են (стоятъ) աթոռներ:

32. Мѣстоименіе իմ.

Мѣстоименіе իմ (мой, моя, мое, мои) замѣняется одной буквой «», которая прибавляется къ концу того слова, къ которому относится мѣстоименіе իմ. Примѣры:

¹ Предложный падежъ выражается двояко: посредствомъ предлога մէջ (въ) и безъ него.

въ комнатѣ — սենեակի մէջ = սենեակում.

въ городѣ — քաղաքի մէջ = քաղաքում.

въ классѣ — դասարանի մէջ = դասարանում.

² Слово «պառկած է» говорится только про одушевленные предметы; про неодушевленные предметы нельзя сказать «պառկած է», надо сказать «դրած է» (положено, поставлено).

[начало
слова]

պապ — իմ պապը = պապըս = պապս (мой дѣдъ)
եղբայր — իմ եղբայրը = եղբայրս = եղբայրս (мой братъ)
մատ — իմ մատերը = մատերս = մատերս (пальцы)
երեխայ — իմ երեխա(ն) = երեխաս (мой ребенокъ).
հոգի — իմ հոգի(ն) = հոգիս (моя душа)
սիրելի — իմ սիրելիս = (мой любезный)

Обратно

աղջիկս անիտի իմ աղջիկը (моя дочь)
երեսս ,, իմ երեսը (мое лицо).

33. Мѣстоименіе քո.

Мѣстоименіе քո (твой, твоя, твое, твои) замѣняется одной буквой Դ, которая прибавляется къ концу того слова, къ которому относится мѣстоименіе քո, напริมѣръ:

[начало
слова]

գլուխ — քո գլուխը = գլուխդ = գլուխդ (твоя голова)
աչք — քո աչքը = աչքդ = աչքդ (твой глазъ).
լեզու — քո լեզուն = լեզուդ = (твой языкъ).
գինի — քո գինին = գինիդ = (твое вино).
ատամ — քո ատամները = ատամներդ = ատամներդ (твои зубы).

Обратно

բերանդ անիտի քո բերանը (твой ротъ)
հայրդ ,, քո հայրը (твой отецъ).

34. Упражненіе (վարժութիւն) на предыдущія 2 правила.

Հայրս հողագործ է (отецъ (мой) земледѣлецъ), մեծ (стар-

իւն) եղբայրս գարբին է (кузнецъ), փոքր (младшій) եղբայրս ուսուցիչ է: Մեր ընտանիքը ապրում է (живетъ) գիւղում (въ селѣ), իսկ (а) ես ու քոյրս սովորում ենք (учимся) քաղաքում:

Քո հայրը վաճառական է (торговецъ), հորեղբայրդ արհեստավոր է (ремесленникъ), մի եղբայրդ կազմարար է (переплетчикъ), միւս (другой) եղբայրդ ծառայող է (служащій), դու զինուոր ես (ты солдатъ), իսկ քոյրդ վարժուհի է (учительница):

35. Привѣтствія и обращенія.

Բարով = բարև = բարև Զեզ¹ (здравствуй, привѣтъ Вамъ!)

Բարի լոյս (= բարի լուս — доброе утро!)

Բարի երեկոյ (= բարի իրիկուն — добрый вечеръ!)

Բարի գիշեր (спокойной ночи!)

Յաեսութիւն (произн. — ցրաեսութիւն — до свиданія!)

Մնաս բարով (прощай!) մնաք բարով (прощайте!)

Համեցէք (пожалуйте!)

Խնդրում եմ = խնդրեմ (прошу = пожалуйста)

Համեցէք, խնդրեմ, ներս եկէք (войдите!)

Բարով էք եկել (добро пожаловать!).

Բարի գալուստ! (съ пріѣздомъ!)

Ե՞րբ էք եկել (когда пріѣхали?)

Ներողութիւն (виновать!), ներեցէք (простите!).

Շնորհակալութիւն (спасибо), շնորհակալ եմ (благодарю).

Յարգանքս (произн. յարգանքըս — мое почтеніе!), խորին յարգանքս (нижайшее почтеніе).

Ցաւակցութիւնս! (мое соболѣзнованіе!)

Ընդունեցէք (примите!) ցաւակցութիւնս.

Ցաւում եմ (жалѣю).

¹ По простонародному բարի յաջողում = բարաջողում (здравствуй!)

Շնորհաւորում էմ (поздравляю).

Շնորհաւորում եմ Ձեր անունը (Ваши именины=съ днемъ Ангела!)

Շնորհաւոր Ձառիկ (поздравляю съ Пасхой!)

Շնորհաւոր նոր տարի (съ новымъ годомъ!)

36. Անուն և ազգանուն (имя и фамилія).

— Դու ով ես (ты кто?) Դուք ով էք (Вы кто?)

— Ես աշակերտ եմ (я ученикъ).

— Անունդ ի՞նչ է (=քո անունն ի՞նչ է, какъ твое имя?)

— Իմ անունը Սարգիս է.

— Ազգանունդ ի՞նչ է (=ի՞նչպէս է քո (или Ձեր Вашъ) ազգանունը (какъ твоя фамилія?)

— Պետրոսեան:

— Դու ո՞ր տեղացի ես (ты откуда?) Դուք ո՞ր տեղացի էք (Вы откуда?)

— Ես երևանցի եմ (я—эриванскій).

— Ի՞նչպէս է քո հօր անունը (=հօրդ անունն ի՞նչ է, какъ имя твоего отца?—какъ твое отчество?)

— Իմ հօր անունը Կարապետ է:

— Ո՞վ է քո հայրը (кто твой отецъ?)

— Իմ հայրը Կարապետ Պետրոսեանն է:

— Դու ում տղան ես (ты чей сынъ?)

— Ես Կարապետ Պետրոսեանի տղան եմ:

— Հայրդ ի՞նչ գործով է պարապում (какимъ дѣломъ занимается?)

— Հայրս դարբին է (кузнецъ).

— Դու քանի տարեկան ես (тебѣ сколько лѣтъ?)

— Ես քսան երկու (22) տարեկան եմ:

— Դու քանի եղբայր, քանի քույր ունիս.

— Ես ունիմ երեք եղբայր և երկու քույր:

37. Отложительный падежъ (բացառական հոլով).

Форма «отъ города» или «изъ города» въ армянскомъ языкѣ выражается особымъ, такъ наз., отложительнымъ падежемъ безъ предлога. Этотъ падежъ оканчивается на *ից*, напр. (начало слова)

քաղաք	—	քաղաքից	=	отъ, изъ города
գիւղ	—	գիւղից	=	отъ, изъ села
փողոց	—	փողոցից	=	съ улицы
ջուր	—	ջրից	=	изъ воды
բուռ	—	բնից	=	изъ гнѣзда
ոսկի	—	ոսկուց	=	изъ золота
ծի	—	ծիուց	=	съ лошади
տեղ	—	տեղից	=	съ мѣста
որտեղ (гдѣ)	—	որտեղից	=	откуда

Предупреждение.—Изучите изъ IV части этой книги склоненія существительныхъ; а также—прошедшее время несоверш. вида и давнопрошедшее время какъ вспомогат., такъ и другихъ глаголовъ.

38. Խօսակցութիւն (разговоръ).

— Բարեւ, վարդան.

— Բարեւ.

— Վաղուց է (давно) քեզ (тебя) չեմ պատահել (не встрѣчалъ), որտեղ էիր (=ո՞ր էիր, гдѣ былъ?)

— Գնացել էի¹ (ѣздилъ) Թիֆլիզ (Տփլիս):

¹ Давнопрошедшее время изъявит. наклоненія.

— Ինչի՞ (зачѣмъ) էիր գնացել.

— Գործ ունէի (дѣло имѣлъ).

— Հիմա որտեղից ես գալիս (теперь откуда идешь).

— Բազարից (=շուկայից).

— Առողջութիւնդ (здоровье) ի՞նչպէս է, (какъ) լաւ ես, (здоровъ?)

— Շնորհակալ եմ, դու ի՞նչպէս ես (=դու քննես ես ты какъ? դուք ի՞նչպէս էք=какъ (поживаете)).

— Ես էլ (тоже) լաւ եմ. ի՞նչու չես գալիս մեզ մօտ.

— Այս քանի օրս (на дняхъ) կաշխատեմ (постараюсь) գալ (зайти) Ձեզ մօտ (къ Вамъ), ցտեսութիւն:

— Ցտեսութիւն, կ'սպասեմ (буду ждать), չմոռանաս (ни забудь).

39. Ժամանակ (время).

— Ո՞ր ժամն է=ժամի քանիսն է (который часъ?)

— Չգիտեմ (не знаю), սպասիր (подожди) նայեմ (посмотрю) ժամացոյցիս (на часы).— Ժամի չորսն է:

— Օ, ես ուշացայ (я опоздалъ), չորս է կէսին (=հինգի կէսին—въ 4½ или въ ½ пятого) Ժողովը (собрание) կ'սկսուի (произн. կրսկրսի-начнется).

— Դեռ (еще) կէս (½) ժամ ժամանակ կայ, կ'հասնես (успѣешь), մի (не) շտապիր (торопись):

— Ոչ, կուշանամ (нѣтъ, опоздаю), անյարմար է (произн. anharмар э; неудобно): Ես գնում եմ. ցտեսութիւն:

— Ցտեսութիւն, շուտ արի:

Ժամի մէկն անցել է (=անց է, прошло) տաս րոպէ (минута)=10 минутъ второго.

Ժամի մէկն անց է քառորդ (четверть)=часъ съ четвертью, или четверть второго.

Ժամի երկուսին ուղում է քառորդ=2 часа безъ четверти.

Ժամի երկուսից պակաս է (не хватаетъ) քառորդ =2 часа безъ четверти.

Ժամի երկուսն է առանց (безъ) հինգ րոպէի=2 часа безъ 5 минутъ.

Ժամի քանիսն է¹ (который часъ?)

— Մէկի կէսն է=половина первого.

40. Գոյներ (цвѣта).

Շաքարը (сахаръ) սպիտակ (=սիպտակ) է (бѣлый), Թանաքը (чернила) սև է (черные), Վարդը (роза) կարմիր է (красная), մանուշակը (фіалка) կապուտ է (синяя), Լիմօնը (=կիտրոնը) դեղին է (желтый), Խոտը (травы) կանաչ է (зеленая), մուկը (мышь) մոխրագոյն է (сѣрая). Իվանի մագերը շէկ են (русы). Կարապետի աչքերը խաժ են (карие):

41. Թիւ (число).

մէկ	1	առաջին	տասնմէկ	11	տասնմէկերորդ
		первый			одиннадцатый
երկու	2	երկրորդ	տասներկու	12	տասներկուերորդ
երեք	3	երրորդ	տասներեք	13	տասներեքերորդ
չորս	4	չորրորդ	տասչորս	14	տասչորսերորդ
հինգ	5	հինգերորդ	տասնհինգ	15	տասնհինգերորդ
վեց	6	վեցերորդ	տասնվեց	16	տասնվեցերորդ
եօթ	7	եօթերորդ	տասնեօթ	17	տասնեօթերորդ
ութ	8	ութերորդ	տասնութ	18	տասնութերորդ
ինը	9	իններորդ	տասնինը	19	տասնիններորդ
տասը	10	տասերորդ	քսան	20	քսաներորդ

¹По простонародному —սհաթի քանիսն է. սըհաթ (часъ или часы)—татарское слово.

քսան մէկ	21	ութսուն	80
քսան երկու	22	ինըսուն (или иньдусун)	90
քսան երեք	23	հարիւր (=հարուր)	100
երեսուն	30	երկու հարիւր	200
երեսուն չորս	34	ութ հարիւր	800
քառասուն	40	հազար	1000
յիսուն	50	երկու հազար	2000
վաթսուն (=վացուն)	60	հազար ինը հարիւր տասնը	
վաթսուն մէկ	61	մէկ	1911
եօթանասուն	70		

42. Վարժութիւն.

Երկու և երկու կանի (будеть) չորս: Տաս ու քսան հաւասար է (равняется) երեսունի: Տասին աւելացնենք (прибавимъ) տասներկու, կանի քսան երկու: Վեցն ու հինգը գումարենք (сложимъ), կ'ստանանք (получимъ) տասնմէկ: Գումար=сумма. գումարել (сложить): Իննի ու վեցի գումարը հաւասար է տասնըհինգի: Ութը շատացնենք (увеличимъ) չորսով, կանի տասներկու: Եօթը շատացնենք չորս անգամ (раза), կանի քսան ութ: Ինչքան (сколько) պէտք է (нужно, должно) աւելացնել ութին, որ (чтобы) ստանանք քսան: Հանել=вычесть: յիսունից հանենք վեց, կ'մնայ (останется) քառասուն չորս: Երեսունը առանց (безъ) երեքի հաւասար է քսան եօթի: Երեսունը պակսացնենք (или уменьшимъ) եօթով, կանի քսան երեք: Երեսունը քչացնենք հինգ անգամ, կ'ստանանք (получимъ) վեց:

Հինգ անգամ չորս կանի քսան: Չորս անգամ վեց հաւասար է քսան չորսի: Բազմապատկել=умножить. բաժանել=делить. Տասը բաժանած (дѣленные) հինգի վրա, կանի երկու: Քանի տեղ (на сколько мѣстъ) պէտք է բաժանել քառասունը, որ ստանանք ութ:

43 Խնդիր (задача).

Մի մարդ առաւ (купилъ) ութ արշին չիթ (ситенъ), արշինը 12 կոպէկով, և երեք արշին մահուդ (сукно), արշինը ինըսուն կոպէկով: Ի՞նչքան փող ծախսեց (издержалъ) նա:

Վճռիր=լուծիր (рѣши) հայերէն լեզուով (на армянскомъ языкѣ) և գտիր (найди) պատասխանը (отвѣтъ):

44. Տարի (годъ).

Տարին ունի տասներկու ամիս: Հասարակ (простой) տարին ունի երեք հարիւր վացուն հինգ օր: Նահանջ (високосный) տարին ունի երեք հարիւր վացուն վեց օր: Հարիւր տարին անում է (составляютъ) մէկ դար (вѣкъ):

Տարին ունի չորս եղանակ (4 времени)—գարուն (весна), ամառ (лѣто), աշուն (осень), ձմեռ (зима): Գարնան ամիսներն են—մարտ, ապրիլ, մայիս: Ամառան ամիսներն են—յունիս, յուլիս, օգոստոս: Աշնան ամիսներն են—սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր: Ձմեռան ամիսներն են—դեկտեմբեր, յունւար, փետրւար:

45. Չորս եղանակ (4 времени года).

Մարտը տալիս է ձնծաղիկ¹

Ապրիլը կապոյտ մանուշակ²

Մայիսին բացւում է³ վարդը

Սոխակը երգում անուշակ⁴:

Յունիսը մեզ խոտ է տալիս

Իսկ յուլիսը առատ ցորեն⁵,

Օգոստոսը տանձ ու խնձոր

Եւ ուրիշ շատ հասուն մրգեր⁶:

¹Мартъ даетъ подснежникъ. ²Апрѣль—синею фіалку. ³Въ маѣ раскрывается. ⁴Соловей поетъ сладко. ⁵Обильную пшеницу. ⁶И другіе снѣдые плоды.

Սեպտեմբերը մեզ տալիս է
Խաղողի բոլոր տեսակը¹,
Հոկտեմբերը կարմիր գինի
Նոյեմբերը բոխն² ու տակը³:

Դեկտեմբերին ձիւն է գալիս⁴,
Յունւարին ծածկւում սար ու ձոր⁵
Փետրւարին սկսում է⁶
Փոփոխակի⁷ ցուրտ, տաք օր⁸:

Ահա այսպէս⁹ բոլոր¹⁰ տարին
Թաւալում է¹¹ չորս շրջանում,¹²
Այս պատճառով¹³ չորս ժամանակ
Չորս եղանակ է մեզ բերում:¹⁴

2. ԱՂԱՅԵԱՆ

46. Օրեր (дни).

Ամիսն ունի երեսուն կամ (или) երեսուն մէկ օր:
Ամիսն ունի չորս շաբաթ (неделя): Շաբաթն ունի եօթ օր:
Օրն ունի 24 ժամ (час): Ժամն ունի վացուն րոպէ (ми-
нута), րոպէն ունի վացուն վայրկեան (секунда):

Շաբաթւայ օրերը—երկուշաբթի (понед.), երեքշաբթի
(вторн.), չորեքշաբթի (среда), հինգշաբթի (четверг), ուր-
բաթ (пятница), շաբաթ (суббота), կիրակի (воскр.):

Այսօր (=էսօր сегодня) կիրակի է. էգուց (=վաղը,
завтра) երկուշաբթի է. էգուց չէ միւս օրը (не завтра
другой день=послѣзавтра.=էլօր) երեքշաբթի է: Երեկ (вчера)
շաբաթ էր (была). երեկ չէ միւս օրը (=մէկ էլ օր, поза-
вчера) ուրբաթ էր:

¹Всѣ сорта винограда. ²Рѣдку. ³Бураки. ⁴Снѣгъ идетъ. ⁵Покрываются
горы и доли. ⁶Начинается. ⁷Поперемѣнно. ⁸Холодные, теплые дни. ⁹Вотъ
этакъ. ¹⁰Весь. ¹¹Проходить. ¹²Въ 4 періодахъ. ¹³Поэтому. ¹⁴Приносить намъ.

47. Կան յ քո յոյն քան.

Առաւօտը (утромъ) ես վեր եմ կենում (встаю) ժամի
եօթին (въ 7 часовъ), շորերս հագնում եմ (одеваюсь), երես
լանում եմ (лицо мою), աղօթում եմ (молюсь=աղօթք եմ
անում), թէյ (=չայ — чай) եմ խմում ու գնում եմ աշխա-
տելու (иду работать): Ճաշին (въ полдень=во время
обѣда) գալիս եմ (иду) տուն ճաշելու (обѣдать): Ժամի
չորսին գնում եմ ման գալու (=գրօսնելու, гулять): Երե-
կոները (по вечерамъ) ես ազատ (свободный) եմ լինում
(бываю). Երբեմն (иногда) գնում եմ ներկայացում (пред-
ставление=спектакль), որտեղից գալիս եմ տուն կէս գիշե-
րին (въ полночь):

48. Ուտելիք և խմելիք (пища и питье).

Մարդ ուտում է, հաց, միս, ձու, ձուկ, իւղ (=եղ),
պանիր (сыръ), կանաչի (зелень), միրգ (фрукты) և պտուղ-
ներ (плоды):

Մարդս խմում է ջուր, սուրճ, (кофе), թէյ (чай),
գինի, օղի (=արաղ, водка), գարեջուր (пиво), և այլն (и пр.):

49. Տոմսակ (записка).

Հրաւէր (приглашение) ճաշի (на обѣдъ).

Յարգելի (уважаемый) պարոն Ստեփան!

Խնդրում եմ վաղը (=էգուց), ամսիս տասներկուսին
(12-го с. м.), ցերեկւայ (дня) ժամը երկուսին տիկին (М-ме)
Աշխէնի հետ (съ) միասին (вмѣстѣ) գաք (придти) մեզ մօտ
ճաշի:

Խորին (глубокимъ) յարգանք (почтениемъ)

Ձեր բարեկամ (другъ) Գրիգոր Սարգսեան:

11 փետրւարի 1911 թ.

Բարոս:

Պատասխան (СТВѢТЬ).

Մեծապատիւ (многоуважаемый) պ. Գրիգոր!

Շնորհակալութեամբ (съ благодарностью) ստացայ Ձեր տոմսակը. ես մեծ ուրախութեամբ (удовольствием) կ'գամ (приду), իսկ արեւին Աշխէնը չի կարող (не может) գալ. ներողութիւն է խնդրում (извиняется). նա մի քիչ (немного) վատ է զգում իրեն (плохо чувствует себя):

Ձեզ յարգող (Васъ уважающій)

Ստեփան Զարգարեան.

11-ն փետրւարի 1911 թ.

այստեղ (здѣсь).

50. Նամակ (письмо).

Սիրելի (любезный) Գարեգին!

Այս երկու ամիս է, քեզանից նամակ չեմ ստացել (не получалъ), թէկ (хотя) ես երկու նամակ եմ ուղարկել (отослалъ) քեզ: Շուտով (поскорѣе) նամակ գրի, ինչպէս ես ապրում (какъ живешь), հիւանդ չեմ (не боленъ-ли), ինչպէս են գնում գործերդ (какъ идутъ дѣла?), քննութիւն (экзаменъ) տւել ես (сдавалъ?) թէ ոչ (или нѣтъ). փող (деньги) ունի՞ս (имѣешь?) թէ ոչ. մայրիկն ասում է, զգոյշ կաց (остороженъ будь), չ'մրսես (не простудился бы), չ'հիւանդանաս (не заболѣлъ бы). սենեակդ խոնաւ (сырая) չ'լինի (не была бы): Ընդունիր (прими) բարեկ (поклонъ) բոլորիցս (отъ всѣхъ насъ). բարեկիր (передай поклонъ) Երւանդին: Մենք առողջ ենք (мы здоровы):

Դո եղբայր Սիմէոն.

23 մարտի 1911 թ.ի.

Երևան.

Предупреждение.—Изучите изъ IV части этой книги склонение личныхъ и указательныхъ мѣстоименій.

51. Հիւանդ Արմենակը (больной Арменакъ).

—Ես ինձ վատ եմ զգում, Լեոն, մի բժիշկ (врачъ, докторъ) կանչէք (позовите, հրաւիրէք=пригласите).

—Ես արդէն (уже) բժշկին ասել եմ, հիմա (теперь, сейчасъ) կ'գալ. նա խօսք (слово) տւեց (далъ), որ ժամի տասներկուսին այստեղ կ'լինի.... ահա և նա (вотъ и онъ!): Համեցէք, պարոն բժիշկ!

—Բարեկ Ձեզ.

—Բարեկ. նստէք (садитесь) խնդրեմ.

—Ի՞նչդ է ցաւում (что болитъ?), Արմենակ.

—Տաքութիւն (жаръ) ունեմ. հագում եմ (кашляю), այս երկու օր է, փորս կապ է (у меня запоръ). սրտի թրթոց (сердцебиение) ունեմ. գլուխս էլ երբեմն (иногда) պտտւում է (кружится):

—Ձեռքդ տուր ինձ.

Բժիշկը քննեց (исслѣдовалъ) Արմենակի զարկերակը (пульсъ), սիրտը (сердце), դեղ (лекарство) գրեց և ասաց.—

—Երկու դեղ եմ գրում. մէկը պարաշօկ (փոշի) է, իսկ միւսը (другое) ջրիկ (=հեղուկ, жидкое) դեղ է, շուշի մէջ (въ склянкѣ): Առաւօտ և իրիկուն մէկ-մէկ պարաշօկ կ'ընդունես (будешь принимать): Իսկ ջրիկ դեղից ամեն (каждые) երկու ժամը մէկ հացի գգալ (по столовой ложкѣ) կ'լսմես: Մի վարենաք (не бойтесь), վտանգաւոր (опаснаго) ոչինչ չ'կայ: Գլխիդ պտտելը և սրտիդ թրթոցը փորկապութիւնից է (отъ запора): Տաքութիւնդ շատ չէ. երեւոյթ աստիճան (градусъ) է:

52. Հիւանդութիւններ (болѣзни).

Էրոցք (=չերմ=տենդ, лихорадка).

Դոդ (=գոդոցք, ознобъ).

Կարմրուկ — корь.

Հագ — кашель.

Կապուտ հագ — коклюшъ.

Փորացաւ — боль въ животѣ.

Սանջուկ — рѣзъ.

Հուծ — поносъ.

Փորկապութիւն — запоръ.

Ստամոքսի խանգարում — разстройство желудка.

Թուլութիւն — слабость.

Գլխացաւ — головная боль; (ցաւ = боль, болѣзнь).

Հնդացաւ — цынга; (լինդ = десна).

Վէրք — рана.

Հարբուխ — насморкъ.

Արիւնհոսութիւն — кровотечение; (արիւն — кровь).

Սրտի պայթիւն — разрывъ сердца; (սիրտ = сердце).

Կաթաւ — ударъ.

Վարակիչ հիւանդութիւն — заразная болѣзнь.

Կանացի հիւանդութիւն — женская болѣзнь.

Ուշաթափութիւն — обморокъ; (ուշքից գնաց = ուշքը գնաց = палъ въ обморокъ).

53. Քաղաքի նկարագիրը (описание города).

Մեր քաղաքն ունի մի քանի թաղ (кварталъ): Քաղաքի մէջտեղով (посреди) անցնում է (проходить) գլխաւոր փողոցը (главная улица), որ շատ լայն է (широкая): Միւս (другія) փողոցներն այնքան լայն չեն (не столь широки): Քաղաքի ծայրերում (на концахъ) կան նեղ փողոցներ (узкія улицы = переулки): Քաղաքի մէջտեղում գտնւում է

(находится) բուլվարը (=պարտէզը), որակ (гдѣ) գրոսնում է (гуляетъ) հասարակութիւնը (публика): Բուլվարից ցած (ниже) գտնւում է հրապարակը (площадь): Հրապարակի շուրջ կողմը (=շուրջը, вокругъ) շուկան է (базаръ): Շուկայում գտնւում են ամեն տեսակ խանութներ — փուռ (пекарня), մսի խանութ (мясная лавка), կանաչեղէնի (зелени) խանութ, պատրաստի (готоваго) շորի (платья) խանութ, գրախանութ (книжный магазинъ), և այլն (и. т. д.):

Քաղաքի միջով (черезъ) անցնում է գետը (рѣка): Գետի վրա կայ մէկ մեծ կամուրջ (=կարմուշ, мостъ):

Մեր քաղաքում կայ եօթ տպարան (типографія), երեք բաղնիք (баня), հիւանդանոց (больница, пріемный покой), գրադարան (библіотека), ընթերցարան (читальня), փոստ (=փոշա, почта), հեռագրատուն (телеграфная контора) և մէկ կոնեակի գործարան (заводъ; фабрика):

54. Բնակիչներ (жители).

Երևանում ապրում են (живутъ) զանազան (разныя) ազգութիւններ¹ (національностей) — հայ, թուրք² (татаринъ) ռուս, վրացի (грузинъ), մալական, յոյն (грекъ), ասորի (ասоръ), լեհացի (полякъ), քուրդ (куртинъ) և մի քանի (нѣсколько) գերմանացի (нѣмецъ) ու ֆրանսիացի (французъ):

Ամենից շատ (больше всѣхъ) հայեր ու թուրքեր են: Հայերն ու թուրքերը պարագում են (занимаются) առուստւրով (торговлей), արհեստներով (ремеслами), այգեգործութեամբ (садоводствомъ), գինեգործութեամբ (винодѣлѣемъ) և մշակութեամբ (=բանտրութեամբ, рабочимъ дѣломъ): Տները ծառաները (прислуга) հայեր են:

Մալականները լաւ կառավարներ են (извозчики):

¹Нація = ազգ:

²Армяне татаръ называютъ թուրք, а турковъ — թուրք или տաճիկ:

Մալահանների կանայք (=կնանիք, женщины, жены) լացք (стирку) են անում (дѣлають). ուսաններն ու յոյները ծառայողներ են (служашіе, чиновники), վրացիք ծառայում են (служать) փոստում, երկաթուղու կայարանում (на станціи жел. дороги) և երկաթուղու գծի (линіи) վրա:

Примѣчаніе.—Есть еще одинъ знакъ препинанія, кот. называется **բ ու թ**, изображается ' . Онъ ставится въ концѣ слова сверху. **Բ ու թ** ' употребляется въ тѣхъ случаяхъ, когда пропущено какое-либо слово, но оно легко подразумѣвается. Въ русскомъ языкѣ въ подобныхъ случаяхъ ставятъ тире (—). Иногда ' (**բ ու թ**) замѣняетъ собою запятую, а иногда— двоеточіе.

55 Առնելն (купля).

—**Լացքի** (для стирки) **սապոն** (мыло) **ունէ՞ք.**
—**Կայ, շատ լաւն է.**
—**Քանի՞ է** (почемъ) **ֆունտը** (=գրւանքան).
—**Ձեզ՝** (Вамъ) **ֆունտը տասներեք կոպէկ:**
—**Ինչո՞ւ տասներեք. դուք ամեն բան** (всякую вещь =всѣ) **թանկ** (дорого) **էք ծախում** (продаете), **չ'նայած** (не смотря на то), **որ ես շարունակ** (всегда) **ձեզնից** (у васъ) **եմ ապրանք** (товаръ) **առնում** (покупаю):
—**Լաւ. ֆունտը տասներկու կոպէկ կ'հաշւեմ** (посчитаю):

—**Ոչ, Մատիսեանի խանութում տասներմէկ կոպէկով են տալիս ֆունտը:**

—**Եթէ փութով առնէք** (если пудами купите), **մենք էլ կարող ենք** (можемъ) **տասներմէկով հաշւել:**

—**Ինչի՞ս է պէտք փութը** (на что мнѣ пудъ). **տասներմէկով կ'տաք, կ'վերցնեմ** (возьму), **չէք տայ, հարկաւոր չէ** (не надо):

—**Համեցէք, վերցրէք տասներմէկ կոպէկով. քանի՞ ֆունտ կ'հրամայէք** (прикажете).

—**Վեց ֆունտ:**

—**Է՞լ ինչ կ'կամենաք** (еще чего желаете?)

—**Ուրիշ ոչինչ** (больше ничего). **ստացէք մի բուբի և երեսուն չորս կոպէկ յետ** (назадъ) **տւէք:**

—**Համեցէք 34 կոպէկ:**

—**Այս սապոնը թող մնայ այստեղ** (пусть останется здѣсь), **մեր ծառան կ'գայ կ'տանի.**

—**Շատ լաւ** (=շատ բարի-ладно):

56. Հանդիպումն (встрѣча).

—**Բարեւ, Նիկալայ.**

—**Բարեւ, Էրբ ես եկել.**

—**Երեկոյեան եկայ ամառանոցից** (изъ дачи). **դու հիմա** (теперь) **ազատ ես** (свободенъ?)

—**Այո, ի՞նչ կայ.**

—**Սրի միասին** (вмѣстѣ) **գնանք ինձ համար բնակարան** (квартиру) **վարձենք** (наймемъ). **դու քաղաքին աւելի ծանօթ ես** (знакомъ):

—**Կարող եմ** (могу), **գնանք. քանի՞ սենեակ ես ուզում** (хочешь) **վարձել:**

—**Երեք սենեակ. ուզում եմ, որ դատարանից** (чтобы отъ суда) **մօտիկ լինի** (близко было).

—**Ուրեմն այս կողմ գնանք** (такъ въ эту сторону пойдемъ!) **ահա այս դռանը** (на дверяхъ) **յայտարարութիւն** (объявление) **է կպցրած** (приклеено, прибито). **ապա մէկ հարցնենք** (пу-ка спросимъ!). **ձեծի՛ր դուռը** (постучись!)

57. Բնակարան վարձելն (наемъ квартиры).

—**Ո՞վ է** (кто тамъ?)

—**Բնակարան է հարկաւոր** (нужна).

— Համեցէք, քանի՞ սենեակ կուզէք:

— Երեք սենեակ:

— Համեցէք, համեցէք, կայ երեք սենեակ. մտէք (войдите). ահա (вот!) սա դահլիճն է (зала), սա սեղանատունն է (столовая), այս էլ ննջարանն է (спальня). բոլորն էլ լուսավոր (светлые), չոր (сухая) և մաքուր են (чистые):

— Ոչ, ներեցէք, ննջարանը փոքր է, մութ է, (темна) և, կարծեմ (кажется), մի փոքր էլ (немного) խոնաւ է (сыра):

— Օ՛, այդպէս մի տսէք (такъ не говорите), խոնաւութիւն (сырости) ամենեւին (совсѣмъ) չ'կայ. անցեալ (въ прошломъ) տարի այստեղ Պետրովն էր ապրում (жилъ), հարցրէք նրանից (спросите его):

— Վառարաններն (печи) ինչպէ՞ս են (каковы?):

— Վառարանները շատ լաւ են տաքացնում (грѣютъ).

— Կտուրը (крыша) հողից է (изъ земли=земляная?):

— Այո, հողից է, բայց պինդ է (=մուր է, крѣпкая). չի կաթում (не течетъ):

— Խոհանոցն (кухню) էլ ցոյց տւէք (покажите):

— Համեցէք, նայէք ((посмотрите), պլիտա (плита) էլ կայ, օջաղ (очагъ) էլ:

— Լաւ է, բայց պլիտան պէտք է նորոգէք (должны обновить):

— Շատ բարի, կ'նորոգենք:

— Արտաքնոցը (блосетъ) սրտեղ է.

— Բալկօնի (=պատշգամբի) ծայրումն է (въ концѣ). ահա:

Պայման (условіе).

— Բնակարանի գինն ասէք (=ասացէք).

— Տարին երեք հարիւր ռուբլի:

— Իսկ (а) մենք ուզում ենք ամսով (помѣсячно) վարձել:

— Ո՛չ, ամսով չենք կարող տալ. մեր քաղաքում ընդունւած է (принято) տարով տալ (сдавать):

— Այդ դէպքում (въ этомъ случаѣ) պէտք է մի փոքր զիջէք (должны уступить):

— Տաս ռուբլի կ'զիջեմ, աւելի՛ ոչ (больше—нѣтъ):

— Թանկ էք ասում, մի քիչ պակասցրէք (сбавьте). երկու հարիւր յիսուն ռուբլիով տւէք:

— Դուք էլ շատ էժան (дешево) էք ուզում. այդ գնով մեզ ձեռք չի տալ (не выгодно). եթէ ուզում էք վարձել, աւելացրէք:

— Երկար (долго) չ'խօսենք (не будемъ говорить). երկու հարիւր եօթանասուն ռուբլիով կ'տաք, տւէք, թէ չէ (а не то) թողնենք (оставимъ) գնանք:

— Շատ բարի, համաձայն եմ (согласенъ). միայն՝ պայման պիտի գրենք:

— Դրէք, Ե՞րբ կարող ենք քաշւել (поселиться).

— Հէնց (даже) էգուց էլ կարող էք գալ:

— Ուրեմն մի լաւ սրբել (=մաքրել, чистить) տւէք. իսկ այժմ ստացէք տաս ռուբլի նախավճար (задатокъ):

— Թոյլ տւէք (позвольте) հարցնել, դուք սրտեղ էք ծառայում:

— Դատարանում:

— Ընտանիքով էք (семейный?), քանի՞ երեխայ ունէք:

— Երկու. ինչ հետաքրքիր տանտէր էք (какой вы любопытный домохозяйинъ!)

— Էլ չեմ հարցնիլ. առաւօտը համեցէք:

58. Քննիչի մօտ (у слѣдователя).

Քննիչը հարցնում է (спрашиваетъ) մեղադրեալին (=մեղադրողին, обвиняемого).

Քննիչ. — Անունդ ի՞նչ է¹.

Մեղադրեալ — Մկրտիչ:

¹Многіе вопросы здѣсь тѣ же, что и въ урокѣ 36.

Ք.—Հօրդ անոնն ինչպէս է?

Մ.—Աւետիս:

Ք.—Ազգանունդ.

Մ.—Մարտիրոսեան.

Ք.—Ձեր գիւղում քեզ ինչպէս են կանչում (въ вашемъ селѣ тебя какъ зовутъ?)

Մ.—Աւօի Մկո¹:

Ք.—Ո՞րտեղացի ես.

Մ.—Էվջիլարցի (эвджиларскій):

Ք.—Ձեր գիւղը ո՞ր գաւառումն է (ваше селеніе въ какомъ уѣздѣ?)

Մ.—Էվջիլանի գաւառում:

Ք.—Քանի՞ տարեկան ես.

Մ.—Քսան ութ:

Ք.—Ի՞նչ ազգ ես (къ какой національности принадлежишь?)

Մ.—Հայ եմ:

Ք.—Ի՞նչ գաւառութեան (исповѣданію) ես պատկանում (принадлежишь).

Մ.—Հայ-լուսաւորչական (арм.-григоріанскому).

Ք.—Պսակած ես (женать?)

Մ.—Այո² (да!)

Ք.—Քանի՞ երեխայ ունիս.

Մ.—Երեք:

Ք.—Հայր, մայր ունի՞ս.

Մ.—Այո³ (нѣтъ!)

Ք.—Ինչո՞վ ես պարագում.

Մ.—Հողագործ եմ:

Ք.—Դրագէտ ես (грамотенъ?)

Մ.—Այո:

¹Это сокращенная форма отъ «Мкртичъ Аветисовичъ».

²По простонародн.—Հայ (да!)

³По простонародн.—չէ (нѣтъ!)

Ք.—Ուրիշ անգամ դատւել ես (=դատի տակ ընկել ես=դատի տակ ընկած կամ=судился ли (раньше)?)

Մ.—Այ:

Ք.—Դատի և քննութեան տակ չե՞ս եղել (подъ судомъ и слѣдствіемъ не состоялъ-ли?)

Մ.—Այ:

Ք.—Քեզ մեղադրում են (обвиняютъ) այն բանում (въ томъ), որ օգոստոսի 15-ին գողացել ես (укралъ) Շահրիար գիւղից Սարգիս Դրիգորեանի ձին: Դու քեզ (себя) այդ բանում (въ этомъ) մեղաւոր ճանաչում ես (признаешь-ли виновнымъ) թէ՞ ոչ (или нѣтъ).

Մ.—Այ:

Ք.—Ի՞նչ կարող ես (можешь) ասել քո արդարութիւնը (невиновность) ցոյց տալու (=ապացուցելու, доказательства) համար (для):

Մ.—Այդ օրը ես մեր գիւղին (=գիւղում, въ нашемъ селѣ) եմ եղել. ուրիշ տեղ չեմ գնացել (не ѣздилъ). այս խօսքս ես կարող եմ վկաներով (свидѣтелями) հաստատել (доказать):

59. Հաշտարար գատաւորի մօտ (у мирового судьи).

Դատաւոր.—Առաջ եկէք (идите впередъ!) [մօտ եկէք =подойдите]: Երդւեցէք [присягните!]

Վկաները [свидѣтели] երդում են [=երդում են ուտում, присягаютъ]:

Դատաւոր.—Դուք այս բոլորիս [сейчасъ, сію минуту] երդւեցիք սուրբ խաչի և աւետարանի վրա [на святомъ крестѣ и евангеліи], որ ճիշտն [=ուղիղն] ասէք (чтобы правду сказали), ինչ որ գիտէք այս գործի մասին [что знаете]

по этому дѣлу]: *Ես ձեզ դարձեալ* (=էլի, еще) *զգուշացնում եմ* [предостерегаю], *որ ուղիղը խօսէք, ճշմարտութիւնը ցոյց տաք* (чтобы правду показали), *ապա թէ ոչ* (а не то) *օրէնքից պատիժ կ'ստանաք* (=կ'կրէք) (закономъ наказаны будете=кару понесете):

Դատաւոր. — *Հիմա թող ձեզանից Արշակ Հայրապետեանը մնայ այստեղ* (теперь пусть изъ васъ А. Айр. останется здѣсь), *իսկ միւսներդ հեռացէք միւս սենեակը* (а другіе удалитесь въ другую комнату!)

Դատաւոր. — *Արշակ Հայրապետեանը դժւր էք.*

Վկայ. — *Այո:*

Դատ. — *Մեղադրւողի հետ բարեկամութիւն ունէ՞ք* (или мѣղադրւողին բարեկամ էք=сѣ обвиняемымъ состоите ли въ родствѣ?)

Վկայ. — *Ոչ:*

Դատ. — *Իսկ ֆիասուած* (=տուժող) *կողմին* (а сѣ потерпѣвшей стороны) *բարեկամ չէ՞ք* (не родня-ли?)

Վկայ. — *Ոչ:*

Դատ. — *Ի՞նչ գիտէք այս գործի մասին, պատմեցէք* (разскажите!)

60. Շրջանային դատարան (Окружный Судъ).

Շրջանային դատարանն ունի երկու մաս—քաղաքացիական (гражданскую) և քրէական (уголовную):

Դատարանում ծառայողներն են (служаніе суда)—*նախագահ* (предсѣдатель), *դատաւորներ* (судьи), *դատախազ* (прокуроръ), *քարտուղար* (секретарь) *քարտուղարի օգնականներ* (помощники), *թարգման* (переводчикъ), *գրագիրներ* (писцы) *և ծառաներ* (сторожа=курьеры):

Դատարանում ճառ (рѣчь) *են ասում—դատախազը* *կամ նրա* (его) *օգնականները և փաստաբանները* (адвокаты) *կամ պաշտպանները* (защитники):

Предупрежденіе. — Изучите сослагательное и желательное наклоненія глаголовъ.

61. Օ причастіяхъ и дѣепричастіяхъ.

Причастіе наст. вр. оканчив. на *ող*

Начало глагола	прич. наст. врем.	значеніе
<i>խմել</i>	<i>խմ-ող</i>	пьющій
<i>տեսնել</i>	<i>տեսն-ող</i>	видящій
<i>գնալ</i>	<i>գն-աց-ող</i>	идущій
<i>կարդալ</i>	<i>կարդ-աց-ող</i>	читающій
<i>իմանալ</i>	<i>իմ-աց-ող</i>	знающій

Причастіе прошедшаго вр. оканчив. на *ած*

начало глагола	прич. прош. врем.	значеніе
<i>խմել</i>	<i>խմ-ած</i>	выпитый
<i>լսել</i>	<i>լս-ած</i>	услышанный
<i>տեսնել</i>	<i>տես-ած</i>	видѣнный
<i>ասել</i>	<i>աս-ած</i>	сказанный
<i>կարել</i>	<i>կար-ած</i>	питый
<i>կարդալ</i>	<i>կարդ-աց-ած</i>	прочитанный
<i>վերցնել</i>	<i>վերցր-ած</i>	взятый

Есть еще, такъ называемое, причастіе будущаго времени; оно образуется изъ глагола прибавленіемъ къ нему *ու*, напр.

начало глагола	прич. будущ. врем.	
<i>տեսել</i>	<i>տեսիւ</i>	
<i>ման գալ</i>	<i>ման գալու</i>	
<i>տալ</i>	<i>տալու</i>	

Употребленіе его (причастія буд. вр.) и значеніе:

ես տսելու եմ	—	я долженъ сказать=я скажу.
ես տալու եմ	—	я долженъ дать.
գնանք ման գալու	—	пойдемъ гулять!
երեխէքըր գնացին		
խաղալու	—	дѣти пошли играть.

Дѣепричастіе наст. врем. оканчив. на ու

начало глагола	дѣепр. наст. врем.	значеніе
դուրս գնալ	դուրս գնալով	выходя
ման գալ	ման գալով	гуляя
գնալ	գնալով	идя
կարդալ	կարդալով	читая
տեսնել	տեսնելով	видя

Дѣепричастіе имѣетъ еще другую форму, кот. оканчивается на իւ. Примѣры:

начало глагола	дѣеприч. наст. врем.	значеніе
դուրս գալ	դուրս գալիս	выходя=при вы- ходѣ=въ то время, когда я выходилъ.
կարդալ	կարդալիս	при чтеніи=во время чтенія.
երգել	երգելիս	при пѣніи=во время пѣнія.
գրել	գրելիս	при письмѣ=во время письма.

Примѣчаніе. — Всѣ эти причастныя и дѣепричастныя формы въ армянскомъ языкѣ однимъ словомъ называются *դերբայ* (дербай).

III. СТАТЬИ, БАСНИ

И

СТИХОТВОРЕНІЯ.

62. *Երկու խոփ* (два сошника=два плуга).

Գործարանում¹ մի երկաթի կտորից² շինեցին³ երկու խոփ: Մէկը գնեց⁴ մի երկրագործ⁵ և սկսեց նրանով գետինը վարել⁶: Իսկ միւսը գնեց մի վաճառական⁷ և տարաւ⁸ իւր խանութը՝ վաճառելու⁹: Մի քանի ժամանակից յետոյ¹⁰ այդ խոփերը պատահեցին միմեանց¹¹: Երկրագործի խոփը արծաթի նման պսպղում էր¹², իսկ վաճառականինը ժանգոտւել ու սևացել էր¹³:

Ժանգոտւած խոփը հարցրեց միւսին¹⁴.

— Ասա ինչդեմ. ինչո՞ւ դու այդպէս փայլում ես¹⁵:

— Որովհետեւ ես աշխատում էի միշտ¹⁶, պատասխա-
նեց միւսը: Իսկ եթէ¹⁷ դու ժանգոտւել ես, այդ նրանից է¹⁸, որ դու ծուլացել¹⁹ ու ոչինչ չես շինել²⁰:

¹На заводѣ. ²Изъ куска желѣза. ³Сдѣлали. ⁴Купилъ. ⁵Земледѣлецъ.
⁶Началь имъ землю пахать. ⁷Купецъ. ⁸Взялъ. ⁹Продать. ¹⁰Черезъ нѣс-
колько времени. ¹¹Встрѣтились другъ съ другомъ. ¹²Блестѣлъ, какъ се-
ребро. ¹³Заржавѣлъ и почернѣлъ. ¹⁴Другого. ¹⁵Отчего ты такъ блестящъ?
¹⁶Потому что я работалъ всегда. ¹⁷А если. ¹⁸Это оттого. ¹⁹Разлѣнился.
²⁰Ничего не дѣлалъ.

63. Խոզը կաղնու տակ

(Свинья подъ дубомъ).

Խոզը մի դարաւոր¹ կաղնու տակ ուտում էր կաղին: Կուշտ կերաւ², պրծաւ³ և քնեց⁴: Յետոյ զարթեց⁵, աչքերը բացեց⁷, վեր կացաւ⁷ և դնչով⁸ սկսեց կաղնու արմատները⁹ քանդել¹⁰: «Չէ՞ որ¹¹ դա քնածում է ծառին¹², — կաղնու վրայից¹³ ասեց նրան ագռաւը. — եթէ¹⁴ արմատները բաց անես, ծառը կարող է չորանալ¹⁵»: «Թող¹⁶ չորանայ, — պատասխանեց խոզը. — դա ամենին¹⁷ ինձ հոգս չէ¹⁸. շատ քիչ օգուտ եմ տեսնում¹⁹ արմատից. թէկուզ²⁰ իսկի էլ չ'լինի²¹, չեմ էլ ափսոսայ²². միայն թէ կաղնին անպակաս լինի²³, չէ՞ որ ես դրանից եմ չաղանում²⁴»:

«Ապերախտ²⁵, — ասեց նրան կաղնին, — թէ որ կարողանայիր դռնչդ վեր բարձրացնել²⁶, աչքերովդ կը տեսնէիր²⁷, որ կաղինը ինձ վրայ է բռնում²⁸»:

64. Ստախոս հովիւ

(Лживый пастухъ).

Մի փոքրիկ հովիւ սովորութիւն էր արել²⁹ խաբել իւր ընկերներին³⁰: Շատ անգամ³¹ նա երկիւղալի ձայնով³² կանչում էր³³.

¹Вѣковымъ. ²Наѣлась досыта. ³Окончила. ⁴Заснула. ⁵Затѣмъ проснулась. ⁶Раскрыла. ⁷Встала. ⁸Рыломъ; (рыло — դռնչ). ⁹Корни. ¹⁰Рыть. ¹¹Вѣдь. ¹²Вредить дереву. ¹³Съ дуба. ¹⁴Если. ¹⁵Дерево можетъ сохнеть. ¹⁶Пусть. ¹⁷Совсѣмъ. ¹⁸Мнѣ не забота — меня не тревожить. ¹⁹Очень мало пользы вижу. ²⁰Хоть. ²¹Совсѣмъ его не будь. ²²Не пожалѣю. ²³Лишь были бы жолуди. ²⁴Отъ нихъ жирѣю. ²⁵Неблагодарная. ²⁶Вверхъ поднять. ²⁷Видѣла бы. (Сослагат. наклоненіе). ²⁸На мнѣ растутъ.

²⁹Имѣлъ привычку. ³⁰Обманывать своихъ товарищей. ³¹Много разъ — часто. ³²Тревожнымъ голосомъ. ³³Кричалъ.

— Գայլը եկան¹, գայլը եկան:

Հովիւները գալիս, տեսնում էին², որ գայլ չկայ³: Իսկ ստախոս մանուկը⁴ ծիծաղում էր նրանց վրայ⁵:

Մի օր էլ այս հովիւ հօտի վրայ⁶ մի գայլ յարձակւեցաւ⁷: Նա սրտապատառ⁸ սկսեց կանչել.

— Գայլը եկան, գայլը եկան:

Ընկերները կարծեցին⁹, թէ էլի¹⁰ խաբում է, տեղերիցը չշարժւեցան¹¹: Գայլը նրա հօտի մէջ ընկաւ¹² և պատառոտեց ոչխարներին¹³:

Առած¹⁴. — Սուտ ասողի տունը¹⁵ կրակ¹⁶ ընկաւ¹⁷, ոչ ոք չ'հաւատաց¹⁸:

65. Տխուր երեխայ (Печальный мальчикъ).

Երբ որ ծաղեցաւ || պայծառ ա-րե-գալ*

Երբ որ ծաղեցաւ¹⁹ պայծառ արեգակ²⁰,

Սքլար, աղանի, հաւ ու ծիծեռնակ²¹,

Ձի, ոչխար, գառնուկ, այծ, ուլ, հորթ ու կով²²

Գնացին իրենց գործին²³ շտապով²⁴:

Միայն ծոյլ տղան չգնաց դպրոց²⁵,

Գիրքը շարտեց ու փախաւ փողոց²⁶.

Իրիկուն ամենք յետ դարձան ուրախ²⁷,

Միայն տղան էր տրտում²⁸, գլխակախ²⁹:

¹Волкъ пришель. ²Приходили, видѣли. ³Нѣтъ. ⁴Мальчикъ. ⁵Смѣялся надъ ними. ⁶На стадо этого пастуха. ⁷Напалъ. ⁸Перепугавшись. ⁹Подумали. ¹⁰Опять. ¹¹Съ мѣстъ не двинулись. ¹²Вошелъ въ стадо. ¹³Перерѣзаль овецъ. ¹⁴Пословица. ¹⁵Въ домѣ лгуна. ¹⁶Огонь (пожаръ). ¹⁷Случился. ¹⁸Никто не повѣрилъ.

*. Строка дѣлится на 2 части; въ каждой части 5 слоговъ.

¹⁹Когда взошло. ²⁰Яркое солнце. ²¹Пѣтушокъ, голубь, курица и ласточка. ²²Лошадь, овца, барашекъ, коза, козленокъ, теленокъ и корова. ²³Приступили къ своему дѣлу. ²⁴Поспѣшно. ²⁵Лишь лѣнивый мальчикъ не пошелъ въ школу. ²⁶Книгу бросилъ и побѣжалъ на улицу. ²⁷Вечеромъ всѣ вернулись веселыми. ²⁸Вылъ печаленъ. ²⁹Съ поникшей головой.

66. Մրտացաւ աղջիկ

(Сердобольная дочь).

Փոքրիկ Աննայի մայրը հիւանդացաւ¹ և բժիշկը նրան մի դառը² դեղ տւեց խմելու։ Աղջիկը տեսաւ³, որ մայրը դժւարութեամբ է խմում⁴ դեղը, ասեց նրան.

— Մայրիկ, տուր, ես խմեմ քո փոխարէն⁵։

67. Սագն ու արագիլը

(Гусь и аистъ)

Հողում էր⁶ սագը լճի երեսին⁷, լողում էր և այսպէս խօսում ինքն իրան⁸.

— Ճշմարիտ, ինչ դարմանալի թռչուն եմ ես⁹։ Գետնի վրայ ման եմ գալիս¹⁰, ջրումը լողանում¹¹, օդումը թռչում¹²։ Ինձ նման ուրիշ թռչուն չկայ աշխարհիս երեսին¹³։

Արագիլը լսեց¹⁴ սագի խօսքերը և ասաց նրան.

— Շատ յիմար թռչուն ես դու, սագիկ։ Որ այդքան պարծենում ես¹⁵, ապա¹⁶, ասա, տեսնեմ, կարող ես ձկան պէս լող տալ¹⁷, եղջերուի պէս վագել¹⁸ կամ արծւի պէս թռչել¹⁹, Աւելի լաւ է մի բան իմանալ և հիմնաւոր²⁰, քան թէ շատ բան և բոլորն էլ թերի²¹։

¹Заболѣла. ²Горькое. ³Видѣла. ⁴Съ трудомъ пить. ⁵Я вынью за тебя.

6 Плаваю. 7 По поверхности пруда. 8 Такъ говорилъ про себя. 9 Право, какая я удивительная птица. 10 По землѣ хожу. 11 Въ водѣ плаваю. 12 Въ воздухѣ летаю. 13 Подобной мнѣ другой птицы нѣтъ на свѣтѣ. 14 Подслушать. 15 Если ты такъ хвастаешься. 16 Ну-ка! 17 Можешь-ли плавать, какъ рыба. 18 Какъ олень бѣгать. 19 Какъ орелъ летать. 20 Лучше одно что-нибудь знать и основательно. 21 Чѣмъ много и все поверхностно.

68. Կոյրը (слѣпой).

Մի անգամ գիշերը, մի կոյր մարդ մէկ ձեռքում ձեռնակով¹ կաթ, իսկ միւսում² մի վառած լապտեր³ բռնած⁴, կամաց-կամաց⁵ առաջ էր գնում⁶։ Ճանապարհին⁷ նրան պատահեց⁸ մի երիտասարդ⁹ և ասաց.

— Այ յիմար մարդ, ինչի՞դ է հարկաւոր¹⁰ այդ լապտերը. չէ՞ որ դու ոչինչ չես տեսնում¹¹։

— Այս լապտերը ես վերցրել եմ¹² քեզ նման խելացի մարդկանց համար¹³, որ նրանք չդիպչեն ինձ¹⁴ և կաթն չթափեն¹⁵, — պատասխանեց կոյրը։

69. Բարի գիւղացին

(Добрый крестьянинъ).

Գիւղում մի աղքատ ընտանիք էր ապրում¹⁶ — հայր, մայր և երկու տղայ։ Դրանց ազգականը մեռաւ¹⁷ և մի որբ աղջիկ թողեց¹⁸։ Նրանք այդ աղջկան բերին¹⁹, իրանց տանը պահեցին²⁰։

Կի՛նն ասում էր մարդուն²¹.

— Այ մարդ, Աշխէնին որ մեկ մօտ վերցրինք²², մեր վերջին կոպէկն էլ նրա վրա կը գնայ²³. աղի փող էլ չի մնալ²⁴, որ աղ առնենք²⁵, կերակրին խառնենք²⁶։

1 Въ кувшинѣ. 2 А въ другой (рукѣ). 3 Заженный фонарь. 4 Держа. 5 Потихоньку. 6 Шель впередъ. 7 Дорогой. 8 Встрѣтилъ. 9 Молодой человекъ. 10 На что тебѣ? 11 Вѣдь ты ничего не видишь. 12 Я взялъ. 13 Для умныхъ людей, подобныхъ тебѣ. 14 Чтобы не толкали меня. 15 Не разлили бы (моего) молока.

16 Въ селѣ жило бѣдное семейство. 17 Ихъ родственникъ умеръ. 18 И оставилъ дѣвочку-сироту. 19 Взяли. 20 Приютили у себя. 21 Жена говорила мужу. 22 Какъ мы Амхена взяли къ себѣ.... 23 Наша послѣдняя копейка пойдетъ на нее. 24 (У насъ) не останется денегъ даже.... 25 На покупку соли. 26 Чтобы класть ее въ кушанье.

—է՛հ ոչինչ,—պատասխանեց մարդը,—մենք էլ կե-
րակուրն առանց աղի կուտենք¹։

ԴՕ. Լուսնահաչ (лай на луну).

Հայ-րիկ, ի՞նչու || մեր բօղա-րը²

—Հայրիկ³, ինչո՞ւ մեր Բօղարը³

Միշտ հաչում է⁴ լուսնի վրան⁵,

Միթէ պայծառ լուսնեակը⁶

Մէկ փռաս է տալիս նրան⁷։

—«Ո՛չ, որդեակ⁸ իմ, ոչ թէ փռաս⁹,

Այլ լոյս¹⁰, միայն լոյս է տալիս,

Իսկ շանն¹¹—իբրեւ գայլի ցեղի¹²—

Լոյս գիշերը դուր չի գալիս¹³։

Բայց լուսինը խօմ չըզիտէ¹⁴,

Որ իր վրայ հաջողներ կան¹⁵,

Նա լուռ ու մունջ¹⁶, բազմ բոլորած¹⁷,

Շարունակում է իր ճամպան¹⁸։

Մենք էլ, որդեակ, լուսնի նման¹⁹

Պէտք է լոյս տանք²⁰ մութ աշխահին²¹,

Եւ համարենք²² թէ չենք լսում²³

Մեզ վրայ գուր հաջողներին²⁴։

Դ. ԱՂԱՅԵԱՆ

1 А мы кушанье безъ соли будемъ ѣсть.

* Строка дѣлится на 2 части; въ каждой части 4 слога.

2 Папа! 3 Почему нашъ Богаръ (имя собаки). 4 Всегда лаеъ. 5 На луну. 6 Ужели яркая луна. 7 Причиняетъ ему вредъ. 8 Сынокъ. 9 Не вредъ. 10 Но свѣтъ. 11 А собакѣ. 12 Такъ какъ она изъ породы волковъ. 13 Свѣтлая ночь не правится. 14 Вѣдь не знаетъ. 15 Что есть лающие на нее. 16 Она молча. 17 Со (своимъ) кругомъ. 18 Продолжаетъ свой путь. 19 Подобно лунѣ. 20 Должны свѣтъ давать. 21 Темному люду. 22 И должны показывать видъ. 23 Будто не слышимъ. 24 Насъ напрасно осуждающихъ.

ԴԶ. Ձեռքի մատները (пальцы руки).

Ճկոյթն¹ ասաւ² —Եկէք ուտենք³։

Մատանու-մատն⁴ ասաւ—Ի՞նչ ուտենք⁵։

Միջի-մատն⁶ ասաւ—Աստուծ կը տայ⁷։

Ցուցամատն⁸ ասաւ—Թէ որ չը տայ⁹։

Բութ-մատն¹⁰ ասաւ—Գողանանք ուտենք¹¹։

Աստուծ բարկացաւ¹², զարկեց բութ մատի գր-
խին¹³, միւսներից բաժանեց¹⁴, քշեց ցած¹⁵ ու հրամայեց¹⁶,
որ միւսներին ծառայի¹⁷. (Народное).

ԴԸ Խելօք հաշիւ (остроумный счет)

Մի աղքատ տղայ կանգնել էր փռան առջև¹⁸ ու ախոր-
ժակով¹⁹ նայում էր տաք-տաք բլիթներին²⁰։ Մտնում է
ներս ու հարցնում...²¹

—Ի՞նչ արժէ բլիթը²²։

—Վեցը հինգ կոպէկ²³։

—Վեցը հինգ կոպէկ, հա՛. ուրեմն²⁴ հինգը չորս կո-
պէկ²⁵, չորսն էլ երեք կոպէկ, երեքը երկու, երկուսը մէկ,
իսկ մէկը անփող²⁶։ Մէկը ինձ հերիք է²⁷. տէ՛ք ինձ մէկը։

1 Мизинецъ. 2 Сказаль. 3 Давайте ѣсть! 4 Безъимянный палецъ. 5 Что будемъ ѣсть? 6 Средній. 7 Богъ дастъ. 8 Указательный. 9 А если не дастъ? 10 Большой палецъ. 11 Украдемъ и будемъ ѣсть. 12 Разгнѣвался. 13 Нанесъ ударъ большому пальцу. 14 Отдѣлилъ отъ другихъ. 15 Согнулъ внизъ. 16 Приказаль. 17 Служить другимъ (пальцамъ).

18 Стоялъ передъ пекарней. 19 Съ аппетитомъ. 20 На горячія лепешки. 21 Заходить и спрашиваетъ. 22 Сколько стоитъ лепешка? 23 Шесть штукъ-5 копеекъ. 24 Слѣдовательно. 25 Пять штукъ-4 коп. 26 Безъ денегъ. 27 Хватить.

73. Լուսինը և արևը (луна и солнце).

Ա-րի իմ քոյ-րիկ || լոյս տուր գիշերը²

Արի, իմ քոյրիկ¹, լոյս տուր գիշերը²,
Թէ ամաչում ես դուրս գալ³ պարզ օրը⁴։

— Ո՛հ, վախենում եմ⁵ ես, լուսին եղբայր,

Գիշերը շրջել⁶, մարդկանցը⁷ լոյս տալ։

— «Յերեկը շրջիր⁸, կըսամ ասեղ քեզ⁹,

Որ մարդ կը նայի, աչքերը կ'ածես»¹⁰։

Այն օրից արդէն¹¹ աննման¹² քոյրը

Տալիս է երկրին¹³ տաք, փայլուն օրեր։

Իսկ գիշերները աստղեր անհամար¹⁴

Լուսին եղբոր հետ փայլում են պայծառ¹⁵։

74. Պատիկ պատմութիւն (маленький рассказ).

Մի օր Մարիամիկը շփոթւած¹⁶ մօտեցաւ¹⁷ մայրիկին,
ցած գցեց իր սևուկ աչքերը¹⁸ ու ասաւ։

— Մայրիկ ջան¹⁹, ասում էիր, որ շատ ես սիրում²⁰
պատիկ պատմութիւններ։

— Այո, աղջիկս։

— Ուզում ես, մայրիկ, պատմեմ²¹ քեզ մի այդպիսի
փոքրիկ պատմութիւն։

— Պատմի. միայն հին բան չը լինի²²։

* Строка дѣлится на 2 части; въ каждой части 5 слоговъ.

1 Сестрица! 2 Свѣти ночью! 3 Если стѣняешься выходить. 4 Средь бѣла дня. 5 Боюсь. 6 Плавать. 7 Людямъ. 8 Днемъ плавай. 9 Дамъ тебѣ иголокъ. 10 Кто посмотритъ, въ глаза (ему) будешь сыпать. 11 Съ того дня уже. 12 Безподобная. 13 Землѣ. 14 А по ночамъ звѣзды несмѣтныя. 15 Съ братомъ-луной сіяють ярко.

16 Растерянная. 17 Подошла. 18 Опустила черныя глазки. 19 Ջան — ласкательное слово; соответствуетъ русскому слову «душенька». 20 Очень любишь. 21 Расскажу. 22 Только, чтобы нестарое.

— Ո՛հ, մայրիկ, բոլորովին նոր է¹։ Ես ինքս հէնց
այս բոպէիս իմացայ մեր դահլիճում²։

— Որ այդպէս է՝ պատմի³։

— Բայց⁴ շատ պատիկ պատմութիւն է, մայրիկ։

— Ոչինչ. աւելի լաւ⁵ որ պատիկ է։

— Սկսեմ⁶։

— Սկսի։

— Կար ու չ'կար⁷...

— Յետոյ։

— Կար ու չ'կար... մի փոքրիկ կաւէ շնիկ կար⁸...
մի սեղանի վրա։

— Լաւ։ Յետոյ։

— Յետոյ, այն, որ այս բոպէիս այդ շնիկը փշրեցի⁹։
Բայց էլ չեմ անի¹⁰, մայրիկ, էլ իսկի¹¹ չեմ անի։

75. Մուկն ու կատուն (мышь и кошка).

— Ընկել եմ ճանկիդ¹², դէհ¹³, ուտում ես, կեր¹⁴,

«էլ ի՞նչ ես խառնում իմ դռը ցաւեր¹⁵։

«Գիտեմ, որ իմ վերջս այսօր հասել է¹⁶,

«Խեղճ ձագս բնում անտէր մնացել է»¹⁷։

Ասաց մի խեղճ¹⁸ մուկ անիրաւ կատուն¹⁹,

Որ ճանկել նրան, զրել էր տակին²⁰։

— Միթէ ուտելն է մենակ իմ ուզած²¹,—

Պատասխան տւեց կատուն բարկացած²²։

1 Совѣмъ ново. 2 Я сама сію минуту узнала въ нашей гостинной. 3 Если такъ — разскажи. 4 Но. 5 Еще лучше. 6 Начать? 7 Жила была... 8 Была глиняная собачка. 9 Затѣмъ то, что сію минуту эту собачку я разбила. 10 Но больше не сдѣлаю. 11 Никогда.

12 Попала въ (твои) когти. 13 Ну! 14 Դիւ! 15 Затѣмъ же причиняешь мнѣ горькія страданія? 16 Знаю, что мой конецъ сегодня насталъ. 17 Бѣдный дѣтенышъ (мой) въ поркѣ сиротой (беззащитный) остался. 18 Бѣдная (несчастная). 19 Коварной кошкѣ. 20 Которая схватила ее (мышь), держала подъ собою. 21 Неужели я только желаю ѣсть? 22 Отвѣтила кошка, разсердившись.

— Ամեն մի ձայնդ ¹, քաղցր ծրվծրվոցդ ²
«Որ ականջս է ընկնում ³, ու այդ թուլանալդ
«Տեսնելիս ⁴ սիրտս այնպէս է ցնծում ⁵,
«Որ կարծում եմ ⁶, թէ նոր կեանք եմ ստանում» ⁷։

76. Ծոյլը (ЛѢНИВЫЙ).

Մէկ ծոյլ տղայ ասում էր բժշկին.

— Ամենին չեմ աշխատում ⁸, որովհետեւ միշտ հիւ-
ւանդ եմ ⁹։

Բժիշկը նրան պատասխանեց.

— Աւելի լաւ կլինէր, եթէ ասէիր ¹⁰. «Միշտ հիւանդ
եմ, որովհետեւ ամենեւին չեմ աշխատում»։

77. Աստուած ամեն բան տեսնում է

(Богъ все видитъ).

Մի մարդ, որ իւր օրը գողութիւնով էր անց կաց-
նում ¹¹, մի գիշեր իւր փոքր որդու հետ ¹² գնաց զրացու-
արար ¹³ ցորենի խուրձեր գողանալու ¹⁴։ Նա նայեց իւր չորս
կողմը ¹⁵, որ իմանայ ¹⁶ տեսնող կա՞յ, թէ ոչ։ Երբ ոչոքի
չտեսաւ, ուզում էր անա խուրձերը կապել ¹⁷, որ շալակէ ¹⁸։
Բայց փոքրիկ տղան զգուշացնելով ¹⁹ հօրը՝ ասաց.

— Հայրիկ, մի տեղ մոռացար ²⁰ նայել։

1 Каждый (твой) звукъ. 2 (Твой) сладкій пискъ. 3 Какъ попада-
ютъ въ (мое) ухо. 4 И когда вижу, какъ ты слабѣешь (թուլանալդ).

5 Сердце такъ радуется. 6 Что кажется. 7 Вновь оживаю.

8 Не работаю. 9 Потому что всегда болѣю. 10 Было бы лучше,
если бы ты говорилъ:

11 Свои дни проводилъ въ воровствѣ. 12 Съ малолѣтнимъ сыномъ.

13 На поле сосѣда. 14 Чтобы украсть снопы пшеницы. 15 Оглянулся.

16 Узнать. 17 Связать. 18 Чтобы взвалить на плечи. 19 Предостерегая.

20 Забылъ.

Հայրը շտապով ցած դրեց ձեռքի կապը և հարցրեց.

— Ո՞րտեղ չեմ նայել։

— Մանուկը ¹ ձեռքը բարձրացրեց դէպի երկինք ² և
ասաց.

— Ահա, այնտեղ մոռացար նայել։

Հայրը լսելով այս խօսքերը ³, թողեց իւր մտադրու-
թիւնը ⁴ և որդու հետ տուն վերադարձաւ ⁵։ Այն օրից
սկսած նա ամենեւին էլ գողութիւն չէր անում, միաժր
բերելով ⁶, որ Աստուած ամեն բան տեսնում է։

78. Երգ պանդուխտ պատանեկի

(Пѣсня отрока-странника).

3 3 3 3
Ծի-ծեռ-նակ || ծի-ծեռ-նակ || դու գար-նան || սի-րուն թռչնակ*
.

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ, դու գարնան սիրուն թռչնակ ⁷,
Դէպի հւր ⁸, ինձ ասա, թռչում ես այդպէս արագ ⁹.
Ախ, թռիւր ¹⁰, ծիծեռնակ, ծնած տեղս ¹¹ Աշտարակ,
Անդ ¹² շինիր քո բունը ¹³ հայրենի կուռրի տակ ¹⁴։

Գ. ԴՈՂՈՒՆԱՆ.

1 Мальчикъ. 2 Руку поднялъ къ небу. 3 Услышавъ эти слова. 4 Ос-
тавилъ свое намѣреніе. 5 Вернулся. 6 Вспоминая.

* Размѣръ: строка дѣлится на 4 части: въ каждой части 3 слога.
Послѣдній 13-й слогъ въ нѣкоторыхъ строкахъ есть, а въ нѣкоторыхъ—
нѣтъ.

7 Ты, красивая птичка весны! 8 Куда? 9 Летимъ такъ быстро.
10 Лети. 11 На мою родину. 12 Тамъ. 13 Свой свое гнѣздо! 14 Подъ
моей отеческой кровлей.

79. Գիւղացին ու քաղաքացին

(Крестьянинъ и горожанинъ).

Գրիգորը քաղաքացի տղայ էր¹, իսկ Մկրտիչը՝ գիւղացի։
Գրիգորը կամենալով² իւր խելօքութիւնը ցոյց տալ
Մկրտիչին³, մէկ անգամ⁴ հարցրեց նորան.

— Ո՞րտեղ է Պետերբուրգ քաղաքը։

Մկրտիչը պատասխան չտւեց⁵։

— Եթէ դու այդ չգիտես⁶, ասաց Գրիգորը, ասա ուր
բեմն⁷, որ քաղաքումն է նստում Ռուսաց կայսրը⁸։

Մկրտիչն այդ էլ չգիտէր⁹։

Այն ժամանակ Գրիգորը ծաղրելով¹⁰ ասաց նորան.

— Գիւղացի ես¹¹, այդ պատճառով ոչինչ չգիտես. իսկ
ես քաղաքացի եմ¹² և ամեն բան գիտեմ։

Յետոյ Մկրտիչը սառնութեամբ¹³ ասաց նրան.

— Ես էլ ուզում եմ մի քանի բան հարցնել քեզ¹⁴։

Ասա տեսնեմ, ի՞նչպէս են շինում իւղը¹⁵։

Մեր ուսումնականը¹⁶ չգիտէր այս։

— Եթէ դու այդ չգիտես, ասաց Մկրտիչը, ապա ասա
ինձ, թէ ցորենի հասկը¹⁷ ինչո՞վ է զանազանւում¹⁸ գարու
հասկից¹⁹։

Գրիգորն այս էլ չգիտէր։ Նա ամօթից կարմրեց²⁰, և
այդ օրից սկսած՝ էլ²¹ գիւղացի տղաներին ազէտ ու յիւ-
մար չէր համարում²²։

1 Былъ. 2 Желая. 3 Свое знание показать Мкртичу. 4 Разъ. 5 Не могъ отвѣтить. 6 Не знаешь. 7 Такъ скажи! 8 Въ какомъ городѣ сидитъ (живетъ) Русскій Императоръ? 9 И этого не зналъ. 10 Осмѣивая. 11 (Ты) — крестьянинъ. 12 А я горожанинъ. 13 Спокойнымъ тономъ. 14 И я хочу кое-что спросить у тебя. 15 Скажи, посмотримъ, какъ приготавливаютъ масло? 16 Образованный. 17 Колосъ пшеницы. 18 Чѣмъ различается? 19 Отъ колоса ячменя. 20 Отъ стыда покраснѣлъ. 21 Больше. 22 Сельскихъ мальчиковъ невѣждами и глупыми не считалъ.

80. Հնարագէտ գիւղացին

(Догадливый крестьянинъ).

Գիւղացին հինգ կոպէկ տւեց¹ մեղր ծախողին², որ
մեղր տայ։ Բայց ծախողը սաստիկ զբաղւած լինելով³,
չտեսաւ, որ նա փողը արկղի մէջ ձգեց⁴։ Երբ գիւղացին
կրկին⁵ մեղր պահանջեց⁶, ծախողը հարցրեց.

— Քանի՞ կոպէկի ես ուզում։

— Հինգ կոպէկ տւել եմ արդէն⁷, պատասխանեց գիւղացին։

— Հեռացիր, ստախօս⁸, ասաց ծախողը, ուզում ես
առանց փողի՞ մեղր ուտել⁹։

Գիւղացին ճարահատւած¹⁰ գնաց մօտակայ խանութը¹¹.

— Մեղր տո՛ւր, ասաց նա։

— Քանի՞ կոպէկի, հարցրեց ծախողը։

— Հինգ կոպէկի, պատասխանեց գիւղացին. փողն
արդէն տւել եմ։

Նա ստացաւ մեղրը, սկսեց ուտել և ասել.

— Աստուծո՛ւ, Դո՛ւ ճշմարիտ մարդուն չկորցնես¹². այն
մեղր ծախողից ա՛ռ իմ հինգ կոպէկը՝ տո՛ւր այս մեղր
ծախողին¹³։

81 Հատիկ (зерно).

Լոյսը բացւում է շուտ արաւը գընամ

Լոյսը բացւում է¹⁴, շուտ արաւը գընամ¹⁵,

Պատռեմ սուր խոփով ես կուրծքը հողի¹⁶,

1 Даль. 2 Медо-продавцу. 3 Будучи сильно занятъ. 4 Продавецъ не замѣтилъ, какъ (самъ) деньги въ ящикъ опустилъ. 5 Опять. 6 Потребовалъ. 7 Уже далъ. 8 Удались, лгунъ! 9 Хочешь безъ денегъ меду ѣсть? 10 Ос- тавшись въ безвыходномъ положеніи. 11 Пошелъ въ близкую лавку. 12 Боже, ты правдиваго человѣка не оставь! 13 Съ того медопродавца бери мои 5 коп. и дай этому медопродавцу.

14 Разсвѣтаетъ. 15 Поскорѣй на ниву пойду. 16 Взорву острымъ демехомъ (сошникомъ=плугомъ) я грудь земли.

Իմ սիրուն հատիկ, քեզ նորան պահ տամ¹

Մինչև օրերը ամբարն արևի²:

Թաղեմ քեզ³, հատիկ, և դարդս քեզ հետ⁴:

Թե՛ Աստուած ուզեց, դու կանաչեցիր⁵,

Թող դարդս մեռնի գետնի տակ անհետ⁶:

Դու ինձ մխիթար կրկին տուն դարձիր⁷:

Եւ ջերմ աղօթքով⁸ Տիրամօր ասջև

Ես մոմ կը վառեմ⁹, ես խունկ կը ծխեմ¹⁰,

Որ քեզ պարգևէ մի առատ անձրև¹¹,

Որ քեզ միշտ սիրով նայէ¹² խընդադէմ¹³:

Բայց թէ այդ շնորհին մեղքերիս համար

Արժանի չլինիմ¹⁴, ծով կը դարձնեմ¹⁵

Ես տաք քրտինքը¹⁶ ճակտիս արևառ¹⁷,

Որ քեզ, իմ հատիկ, ծառաւ չթողնեմ¹⁸:

Ծլիր¹⁹, կանաչիր²⁰, ոսկէ սաւանով

Ծածկիր իմ արար²¹ ողջ²² ալեծածան²³,

Նոր այն ժամանակ²⁴ անուշ շրջիւնով²⁵

Տնւր ջարդած սրտիս²⁶ մի քուն հանգստեան²⁷:

Յ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ.

1 Тебя отдамъ ей на храненіе. 2 Пока дни лѣтніе настанутъ. 3 Схороню тебя. 4 И горе (мое) съ тобою. 5 Если Богъ пожелаетъ, ты взойдешь. 6 Пусть горе (мое) умретъ подъ землей безслѣдно. 7 Ты мнѣ утѣшителемъ. опять домой вернешься. 8 Съ горячей молитвой. 9 Предъ Богородицей я свѣчку поставлю. 10 Ладанъ покурю. 11 Чтобъ Она тебя одарила обильнымъ дождемъ. 12 Чтобъ на тебя всегда смотрѣла съ любовью. 13 И съ радостнымъ лицомъ. 14 Но если этой милости за свои грѣхи не удостоюсь. 15 Въ море обращу. 16 Я горячій потъ. 17 (Моего) загорѣлаго лба. 18 Чтобъ тебя, мое зерно, не оставитъ жаждающимъ. 19 Взойди! 20 Зелецѣй! 21 Золотымъ саваномъ покрой мою ниву. 22 Всю. 23 Волнующимся (саваномъ). 24 И тогда. 25 Сладкимъ шуршаньемъ. 26 Дай разбитому сердцу (моему). 27 Сонъ и отдохновеніе.

82. Գդալ-փոխ (Вда по очереди ложкой).

Ամառն էր¹, հունձն ընկել էր²: Մէկ լօռեցի³ և մէկ աշտարակցի⁴ միասին⁵ հունձ էին անում⁶: Ճաշի ժամանակ⁷ նրանց համար մածուն բերին⁸ մի մեծ մաթրաթով⁹, բայց երկու գդալի տեղ¹⁰ մէկն էին բերել¹¹:

Երբ որ մածնի բրթուճը¹² պատրաստեցին¹³, աշտարակցին ասեց.

— Գդալը մէկ հատ է¹⁴. արի գդալ-փոխ անենք, գդալ-փոխ ուտենք¹⁵:

Լօռեցին չըհամաձայնեց¹⁶, ասեց.

— Թող ես գդալով ուտեմ, դու ձեռով կեր¹⁷:

— Ոչ, պատասխանեց աշտարակցին: Որովհետեւ գդալ-փոխ չես ուղում, արի մէկ բան ասեմ, այնպէս անենք¹⁸: Ով որ մեղանից եօթը գիւղի անուն տայ¹⁹ վրա վրա, շուտ-շուտ²⁰, գդալով նա ուտի²¹:

— Լաւ. առաջ²² ես կ'ասեմ. ասեց լօռեցին ու սկսեց:

— Հլէ, լծ... ուրի, հլէ, Ու... զոն... լւոր...²³

Լօռեցին միայն երկու գիւղի անուն տաւ²⁴, այն էլ²⁵ չկարողացաւ շուտ-շուտ ասել²⁶ ու սուս կացաւ²⁷. յետոյ աշտարակցին սկսեց և կարկուտի պէս վրա տաւ²⁸ —

Ուշի, Ուշական
Փարպի, Բիրական

1 Было лѣто. 2 Жатва началась. 3 Житель сел. Лори. 4 Житель сел. Аштарахъ. 5 Вместе. 6 Косили. 7 Во время обѣда. 8 Имъ принесли кислое молоко (мацунъ). 9 Въ большой посудѣ. 10 Вместе 2 ложекъ. 11 Принесли одну. 12 Окрошку. 13 Приготовили. 14 (У насъ) одна ложка. 15 Давай по-очереди будемъ ѣсть! 16 Не согласился. 17 Я ложкой буду ѣсть, ты рукою ѣшь! 18 Одно условіе предложу, такъ и поступимъ. 19 Кто изъ насъ назоветъ 7 селеній. 20 Быстро, скоро. 21 Тотъ и ложкой будетъ ѣсть. 22 Сперва. 23 Здѣсь есть названія только 2 селеній: Лори и Узунларъ. 24 Назвалъ только 2 села. 25 И то. 26 Не могъ быстро говорить (языкъ у него сталъ заплетаться). 27 Замолкъ. 28 И градомъ сталъ сыпать названія селъ.

Թալին, Թալիշ, Մաստարա¹

Գդալի պոչը դէսն արա².

Ասեց ու գդալն առաւ³ լօռեցու ձեռքիցը: Լօռեցու բերանը մնաց բաց⁴. բայց էլ ի՞նչ կարող էր անել⁵. խաղը տանուլ էր տուել...⁶

83. Անհնազանդ աղջիկը (Непослушная дочь).

Մի կին տնից դուրս գնալիս⁷ մի խնձոր գրեց պահարանի վերայ⁸ և իւր աղջկան պատուիրեց⁹, որ չուտէ: Մայրը դուրս գնաց¹⁰. բայց աղջիկը անհամբերութեամբ¹¹ վեր առաւ¹² խնձորն ու կերաւ: Երբ մայրը տուն վերադարձաւ՝ տեսաւ, որ պահարանի վերայ խնձոր չկայ, հարցրեց աղջկան.

— Ո՞ւր է խնձորը:

— Ես մինչև անգամ¹³ պահարանին չեմ էլ մօտեցել¹⁴, պատասխանեց աղջիկը:

— Շատ լաւ ես արել¹⁵, որ չես մօտեցել, ասաց մայրը. որովհետև ես խնձորի մէջ թոյն էի գրել¹⁶, մկներին սպանելու համար¹⁷:

Լսելով այս խօսքերը՝ աղջիկը երկիւղից¹⁸ գունաթափուեցաւ¹⁹ և լաց լինելով²⁰ ասաց.

— Մայրիկ, օգնիր²¹ ինձ. ես թունաւորւած եմ²².

Իսկ մայրը աղջկան հանդարտեցնելով²³ ասաց.

Մի վախենայ²⁴, աղջիկս, խնձորի մէջ ոչինչ չկար²⁵. Ես այժպէս ասացի՝ միայն գողը բռնելու համար²⁶.

1 Все эти 7 селений находятся на склонах горы Алагеза. 2 Ручку ложки поверни сюда (=ложку дай мне!) 3 Взять. 4 Лоринецъ разинулъ ротъ (отъ неожиданности). 5 Но что могъ бы дѣлать. 6 Игру проиграть.

7 Выходя изъ дома. 8 Положила на шкафъ. 9 Приказала. 10 Вышла. 11 Не вытерпѣвъ. 12 Разъла. 13 Даже. 14 Не подходила. 15 Хорошо съѣла. 16 Яду положила. 17 Чтобы убить мышей. 18 Отъ испуга. 19 Поблѣднѣла. 20 Плача. 21 Помога! 22 Я отравлена. 23 Успокаивая. 24 Не бойся! 25 Не было. 26 Я такъ сказала, чтобы вора пойты.

84. Անգրագէտ (Неграмотный).

4 4 4 3 или 4
Երբէք մէկին չեմ նախանձում¹ ես աշխարհի երեսին²

Երբէք¹ մէկին չեմ նախանձում² ես աշխարհի երեսին³,
Միայն, գրագէտ դուք պարոններ⁴, նախանձում եմ ձեր բախտին⁵.

Ախ, գթացէք⁶ գեղջուկ որբիս⁷, մի լաւութիւն միայն արէք⁸ —

Տըւէք մի թերթ⁹ ինձ ձերմակ¹⁰ թուղթ¹¹, մի փետուրէ գրիչ¹² տւէք.

Եւ ինձ գրել սովորցըրէք¹³, սովորցըրէք լաւ, շուտով,

Որ գրիչս կայծակից էլ արագ թռչէ գրելով¹⁴,

Որ պատմելով¹⁵ թղթի վրայ ես ձեզ ցոյց տամ ամեն բան¹⁶ —

Մեր աշխատանք¹⁷, մեր չարչարանքն¹⁸ ու մեր խաչը վաշտով¹⁹.

Կը յայտնէի²⁰, ինչ ցնորքներ²¹, ինչ մտքեր²² կան իմ գլխում,

Մի ողջ աշխարհ²³ ցոյց կը տայի²⁴ ես անմահ պատկերում...²⁵

Բայց այժմ²⁶ անհեռ չքանում են²⁷ բոլոր իմ քաղցր երգներ²⁸

Ես անգրագէտ, ես անուս եմ...²⁹ Սովորցըրէք պարոններ:

* Строка дѣлится на 4 части; въ каждой части по 4 слога; въ послѣдней части 3 или 4 слога.

1 Никогда. 2 Никому не завидую. 3 На свѣтѣ. 4 Грамотные господа! 5 Завидую вашему счастью. 6 Сжальтесь. 7 Надъ крестьянскимъ подом! 8 Завидую вашему счастью. 9 Сжальтесь. 10 На свѣтѣ. 11 Грамотные господа! 12 Завидую вашему счастью. 13 Сжальтесь. 14 Надъ крестьянскимъ подом! 15 Завидую вашему счастью. 16 Сжальтесь. 17 Надъ крестьянскимъ подом! 18 Завидую вашему счастью. 19 Сжальтесь. 20 Надъ крестьянскимъ подом! 21 Завидую вашему счастью. 22 Сжальтесь. 23 Надъ крестьянскимъ подом! 24 Завидую вашему счастью. 25 Сжальтесь. 26 Надъ крестьянскимъ подом! 27 Завидую вашему счастью. 28 Сжальтесь. 29 Надъ крестьянскимъ подом!

85. Ծառերի գանգատը (Жалоба деревьев).

Մեր տւած փայտից¹ կրակ են անում², տուն տա-
քացնում³, թոնիրը վառում⁴, կերակուր եփում⁵, փափուկ
հաց թխում⁶, ուտում կշտանում⁷, բայց մեզ չեն յիշում⁸,
մեզ չեն պահպանում⁹. այլ անգութ կերպով¹⁰ մեզ կոտո-
րում են¹¹, մեզ փչացնում¹², ոչնչացնում¹³.

Մեր գերաններից¹⁴ շինում են¹⁵ տներ, գոմեր¹⁶, մա-
րազներ¹⁷, ժամեր ու վանքեր¹⁸. մեր տախտակներից¹⁹ յա-
տակ, առաստաղ²⁰, աթոռ, պահարան²¹, սեղան, նստա-
րան²², դուռ ու պատուհան²³, և այլ²⁴ շատ տեսակ²⁵ կահ ու
կարասիք²⁶: Բայց մեզ չեն յիշում, մեզ չեն պահպանում,
այլ անգութ կերպով մեզ կոտորում են, մեզ փչացնում,
ոչնչացնում:

Մեր գերաններից ու տախտակներից կամուրջ²⁷ են
շինում՝ գետերով անցնում²⁸. սայլեր²⁹ են շինում, ամեն
ինչ կրում³⁰, գութան³¹ են շինում՝ հողերը հերկում³².
լուծ³³, սամիր³⁴ շինում՝ եղ, գոմէշ լծում³⁵. օրորոց³⁶ շի-
նում՝ մանկիկ օրորում³⁷. նաւեր³⁸ են շինում, ծովի մէջ
լողում³⁹: Բայց մեզ չեն յիշում, մեզ չեն պահպանում,

1 Из данного нами дерева. 2 Разводить огонь. 3 Отапливают дома.
4 Топят печку; «Թոնիր» — азиатская печка, в которой пекутъ хлѣбъ, а так-
же варятъ пищу. Устраиваютъ ее слѣдующимъ образомъ: копаютъ въ землѣ
глубокую яму, въ ней лѣпятъ изъ глинъ круглую печку, даютъ ей высох-
нуть, затѣмъ съ боковъ обсыпаютъ землей. 5 Варятъ кушанье. 6 Мягкій
хлѣбъ пекутъ. 7 Ыдятъ, насыщаются. 8 Насъ не помнятъ. 9 Не берегутъ.
10 Но безжалостно. 11 Рубятъ. 12 Портятъ. 13 Уничтожаютъ. 14 Изъ
нашихъ бревенъ. 15 Строятъ. 16 Хлѣва. 17 Саманиники. 18 Церкви и
монастыри. 19 Изъ нашихъ досокъ. 20 Полъ, потолокъ. 21 Стулъ, шкапъ.
22 Столъ, скамья. 23 Дверь и окно. 24 И другую. 25 Разнообразную.
26 Мебель. 27 Мостъ. 28 Черезъ рѣки проѣзжаютъ. 29 Арбы. 30 Пе-
ревозятъ все. 31 Плугъ. 32 Земли пахутъ. 33 Ярмо. 34 Занозу. 35 За-
прягаютъ. 36 Люльку. 37 Ребенка качаютъ. 38 Корабли. 39 По морю
плаваютъ.

այլ անգութ կերպով մեզ կոտորում են, մեզ փչացնում,
ոչնչացնում:

Ո՞վ չի տանձ կերել¹ կամ կարմիր խնձոր. նուռ² ու
սերկևիլ³, կեռա: ու սալոր⁴. դեղձ կարմրաթուշիկ⁵, ծի-
րան անուշիկ⁶: Հապա խաղճղը... և քանի տեսակ⁷. կա-
նաչ ու կարմիր, թուխ-թուխ⁸ ու սպիտակ, և այդ ամենը
մարդիկ են ուտում: Բայց մեզ չեն յիշում, մեզ չեն
պահպանում:

Խելօք մանուկներ⁹, դուք որ մեծանաք¹⁰, մեզ խնա-
յեցէք¹¹, մեզ պահպանեցէք և ձեր հանդերում¹², ձեր պար-
տէզներում¹³ ծառեր տնկեցէք¹⁴:

86. Մանկական աղօթք (Дѣтская молитва).

Հայր մեր երկնաւոր¹⁵, Հայր ամեն մարդիկ¹⁶,
Դու ինձ ամեն օր տա ¹⁷ հազար բարի¹⁸, —
Կեանք¹⁹, լոյս, կերակուր, հայր ու քաղցրիկ²⁰ մայր,
Մեծ ու փոքրիկ քոյր, անուշիկ²¹ եղբայր,
Իսկ ես ի՞նչ ունիմ, որ ինչ տամ Գեղի²².
Առջևդ կրնկնիմ²³, կենամ աղօթքի²⁴ —
«Շնորհըդ²⁵ տուր ինձ, որ ծնողներիս²⁶,
Վարժապետներիս²⁷ և իմ մեծերիս²⁸
Լինիմ սիրելի²⁹, իսկ Գեղ՝ հաճելի³⁰»:

1 Кто не ѣлъ грушу? 2 Гранатъ. 3 Айву. 4 Черешню и сливу.
5 Персику красношекій. 6 Абрикосъ сладкій. 7 А виноградъ? И сколькихъ
сортовъ! 8 Темный. 9 Умные мальчики! 10 Когда вырастете. 11 Насъ
пощадите! 12 На вашихъ поляхъ. 13 Въ садахъ. 14 Деревьевъ
посадите!

15 Отецъ нашъ небесный! 16 Отецъ всякаго человѣка! 17 Дай. 18 Добра.
19 Жизнь. 20 Милую. 21 Милаго. 22 А что есть у меня, чтобы я
могъ что-нибудь дать Тебѣ? 23 Паду предъ Тобою. 24 Стану молиться.
25 Благодать (Свою). 26 Родителямъ. 27 Учителямъ. 28 Старшимъ (на-
чальникамъ). 29 Былъ бы милъ. 30 А Тебѣ — пріятель.

86. Փողը (деньги).

Շատ ժամանակ չէ¹, ինչ կտարել է² Հոբփսիկի³ ոտը: Հայրը շատ դէս ու դէն ընկաւ⁴, շատ բժիշկներ ղրմեց⁵, բայց ոչինչ չօգնեց⁶. աղջկայ ոտը կտրեցին⁷:

Մի օր հայրը նստել գրում էր սեղանի առաջ. Հոբփսիկը փայտէ ոտը թըխկթըխկացնելով⁸ մօտեցաւ նրան:

— Հայրիկ ջան, հերիք չի⁹, ինչո՞ւ այդքան նստում ես, գրում ես հա գրում¹⁰:

— Բա՞ս ի՞նչ անեմ, աչիկս¹¹, չէ՞ որ պէտք է փող աշխատեմ¹²:

— Ի՞նչից է պէտք¹³ փողը, հայրիկ ջան: Մի կտոր թուղթ է¹⁴, կամ մի պտտիկ ոսկի¹⁵, հա էլ ոչինչ¹⁶:

— Բայց ինչ որ ուզենաս¹⁷, փողով կարող ես առնել¹⁸, — ասաւ հայրը. — Այ, քեզ համար խաղալիք¹⁹, քաղցրեղէն²⁰, սիրուն շոր²¹, գլխարկ²², ինչ որ ուզենաս...

Հոբփսիկը աչերը հառեց մի կէտի²³. մտածեց²⁴, մտածեց և յանկարծ²⁵ ասաւ.

— Ինչ որ ուզենամ, հայրիկ... Ոտ գնի ինձ համար²⁶, հայրիկ ջան, մի իսկական²⁷ ոտ: Այնպէս ուզում եմ երկու ոտքով վազեմ²⁸, ուզում եմ թռչկոտեմ²⁹, ուզում եմ խաղամ³⁰, մի սա, հայրիկ ջան, մի սա:

Հայրը ոչինչ չը պատասխանեց, զրկեց³¹ աղջկան,

1 Не много прошло съ тѣхъ поръ. 2 Какъ сломалась (нога). 3 Ришмий. 4 Ко многимъ обращался. 5 Къ врачамъ обращался. 6 Не помогло. 7 Отрѣзали. 8 Стуча деревянной ногой. 9 Не довольно? 10 Все пишешь да пишешь. 11 Что же дѣлать, дочурка! 12 Вѣдь долженъ заработать. 13 На что тебѣ? 14 Деньги, вѣдь, что? — клочекъ бумажки. 15 Золото. 16 Больше ничего. 17 Что пожелаешь. 18 Можешь купить. 19 Игрушки. 20 Сласти. 21 Красивое платье. 22 Шляпу. 23 Установилась глазами въ 1 точку. 24 Думала. 25 Вдругъ. 26 Ногу купи для меня! 27 Настоящую. 28 Такъ хочу обѣими ногами бѣгать! 29 Прыгать. 30 Играть. 31 Обнялъ.

սեղմեց կրծքին¹ ու սկսաւ համբուրել²:

Հոբփսիկը զգաց³ թէ ինչպէս ամուր գարկում էր⁴ հայրիկի սիրտը⁵, ու նայեց նրա աչքերին⁶: Հայրիկը աչքերում արցունքներ էին փայլում⁷:

87. Հարբեցող (пьяница).

Հարսանիքից դուրս գալով⁸ մի պարոն միայն ճանապարհին իմացաւ, որ լաւ հարբած է⁹. որովհետեւ այս ու այն կողմն ընկնելով¹⁰, պատերից էր կպչում¹¹: Նրան թւում էր¹², թէ ամեն բան իւր չորս կողմը պտոյտ է գալիս¹³:

Նա կանգնեց¹⁴. զրպանից¹⁵ հանեց մի բանալի¹⁶ և անդադար¹⁷ շուռումուռ էր տալիս ձեռքում¹⁸: Այդ ժամանակ մօտեցաւ նորան զիշերապահը¹⁹, և տեսնելով այս բանը լուսնի լուսով²⁰, հարցրեց.

— Պարոն, ի՞նչ էք անում:

— Ես մի բան եմ մտածել²¹, պատասխանեց հարբածը. ես բնակւում եմ այս փողոցում²² և որովհետեւ բոլոր տները պտուտ են գալիս²³, այս պատճառով ես էլ սպանում եմ²⁴, թէ երբ պէտք է հերթը հասնի մեր տանը²⁵, որ գայ այս կողմը²⁶ և ես էլ իսկոյն²⁷ դուռը բաց անեմ²⁸:

1 Прижалъ къ груди. 2 Началь цѣловать. 3 Почувствовала. 4 Сильно билось. 5 Сердце отца. 6 Посмотрѣла въ его глаза. 7 Влестѣли слезы. 8 Со свадьбы выходя. 9 Пьянь. 10 Шатаюсь изъ стороны въ сторону. 11 Ударялся объ стѣны. 12 Ему казалось. 13 Что вокругъ него все кружится. 14 Остановился. 15 Изъ кармана. 16 Досталъ ключъ. 17 Безжизненно. 18 Вертелъ въ рукахъ. 19 Ночной караулъ. 20 Видя это при лунномъ свѣтѣ. 21 Я задумалъ вотъ что. 22 Я живу на этой улицѣ. 23 И т. к. всѣ дома кружатся. 24 Ожидая. 25 Когда очередь дойдетъ до нашего дома. 26 Чтобы (мой домъ) пришелъ въ эту сторону. 27 Тотчасъ. 28 Отопру.

88. Այվազովսկու նկարի առջև

(Передъ картиной Айвазовскаго).

Ելած ով-կեա-նի || ան-զուսպ ա-լիք-ներ*

Ելած¹ ովկեանի անզուսպ ալիքներ²

Ծանրը յորձանքով զարկելով դէպ վեր³

Լեռնանում էին⁴, գոռալով ահեղ⁵.

Եւ մրրիկն ուժգին շնչում էր այնտեղ⁶

Անեղը ու անվերջ⁷

Տարածութեան մէջ⁸ :

«Կանգնեցէք»⁹, գոչեց¹⁰ վրձինը ձեռքին¹¹

Կախարդ¹² ծերունին¹³ յուզւած տարերքին¹⁴.

Եւ լուռ¹⁵, հնազանդ¹⁶ հանճարի ձայնին¹⁷

Մուրթ ալիքները¹⁸ փոթորկի ժամին¹⁹

Կառւի վրրայ

Կանգնած են²⁰ ահա²¹.

ՅՈՎ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ.

89. Ժողով (собрание или заседание).

Հաւաքւել էինք || բազմաթիւ հայեր

Հաւաքւել էինք բազմաթիւ հայեր

Մի շատ կարեւոր մեծ գործի համար²².

* Строка дѣлится на 2 части; въ каждой части 5 слоговъ.

1 Поднявшись. 2 Необузданныя волны океана. 3 Тяжелой пучиной ударяясь кверху. 4 Становились горами. 5 Рыча страшно. 6 И буря сильная бушевала тамъ. 7 Въ безбрежномъ и безконечномъ. 8 Пространствѣ. 9 «Стой!!» 10 Крикнулъ. 11 Съ кистью въ рукахъ. 12 Волшебный. 13 Старецъ. 14 Вздошной стихии. 15 Молча. 16 Покорные. 17 Голосу гения. 18 Темныя волны. 19 Въ часъ бури. 20 На холстѣ стоять. 21 Вотъ!

22 Собрание (мы)—армяне, въ большомъ числѣ, по очень важному дѣлу.

Ժողովում կիրքը¹ մեղ նախագահ էր²

Ուշուհը³ հռետոր⁴, ոխը քարտուղար⁵.

Եւ ակնթարթում⁶ մենք իրար անցանք⁷

Տեղ տւինք նոյն իսկ տուր ու գրմփոցին⁸

Վերջն էլ ժողովը թողինք հեռացանք⁹

Մի մազի չափ շահ չբերած գործին...¹⁰

Միայն դուրս գալիս¹¹ դրան մօտ անձայն

Տեսանք մի էակ՝ վիզը ծուռ կանգնած—¹²

Արդարութիւնն էր այդ¹³ հալածական¹⁴

Որին նախագահը ժողով չէր թողած...¹⁵

Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ.

90. * *

Այ վարդ, լը-սիր || ա-ղա-չան-քիւ

Այ վարդ¹⁵, լսիր աղաչանքիս¹⁶,

Թոյլ տուր¹⁷ թփեց քեզ քաղեմ¹⁸,

Եւ քեզանով¹⁹ սիրած կուսիս

Փափուկ կուրծքը զարգարեմ²⁰.

Մի վախենար²¹, նրա կրծքին

Չես թառամիլ²², քնքռւշ վարդ²³.

Այնտեղ մատաղ կրծքի տակին²⁴

Կեանքի աղբիւր կայ առատ...²⁵

Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ.

1 Страсть. 2 Была председательницей. 3 Ругань—ораторомъ. 4 Местъ (злоба)—секретаремъ. 5 И вмигъ. 6 Перемишались. 7 Дали мѣсто даже дракѣ. 8 Въ концѣ концовъ оставили засѣданіе, разошлись. 9 На волюсь. 10 Въ концѣ концовъ оставили засѣданіе, разошлись. 11 На волюсь. 12 Увидѣли у дверей существо, пользы не принеся дѣлу. 13 Выходя. 14 Увидѣли у дверей существо, пользы не принеся дѣлу. 15 Выходя. 16 Увидѣли у дверей существо, пользы не принеся дѣлу. 17 Выходя. 18 Увидѣли у дверей существо, пользы не принеся дѣлу. 19 Выходя. 20 Увидѣли у дверей существо, пользы не принеся дѣлу. 21 Выходя. 22 Увидѣли у дверей существо, пользы не принеся дѣлу. 23 Выходя. 24 Увидѣли у дверей существо, пользы не принеся дѣлу. 25 Выходя. 26 Увидѣли у дверей существо, пользы не принеся дѣлу.

91. Համբերութիւն (терпѣніе).

Մի անգամ¹ Սոկրատէսը² իրանց պատուհանի առաջ³ խօսում էր մի ծանօթի հետ⁴։ Այդ միջոցին⁵ կինը բախեց⁶ լուսամուտի ապակին⁷, որ ամուսինը ներս մտնի⁸։ Բայց Սոկրատէսը այնպէս էր ձևանում⁹, որպէս թէ¹⁰ չի լսում։ Կինը երկրորդ անգամ¹¹ աւելի պինդ¹² բախեց լուսամուտը. սակայն¹³ այս անգամ էլ ամուսինը ուշադրութիւն չդարձրեց¹⁴։

Կինը սրա վերայ զայրացած¹⁵ մի աման¹⁶ ջուր վեր առաւ¹⁷ ու թագնւեցաւ դրան ետեւը¹⁸։ Հէնց որ¹⁹ Սոկրատէսը իւր խօսակցութիւնը վերջացրեց²⁰ և տուն էր մտնում, իսկոյն կինը ամանով ջուրը թափեց նրա գլխին²¹։ Բայց Սոկրատէսը հանդարտութեամբ²² ասաց. «Ամպերի այսքան որոտալուց յետոյ»²³ անձրևի գալուն չեմ զարմանում²⁴։

92. Ուրաղ և սղոց (мотыга и пила).

Մի լինիր ուրաղի պէս²⁵,

Միշտ դէպի քեզ, միշտ դէպի քեզ²⁶։

Այլ եղիր սղոցի պէս²⁷,

Մին դէպի քեզ, մին դէպի մեզ²⁸։

1 Разъ. 2 Сократъ. 3 Предъ окномъ своего дома. 4 Разговаривать со знакомцемъ. 5 Въ это время. 6 Жена постучала. 7 Въ стекло (окна). 8 Чтбom супругъ зашелъ. 9 Притворялся. 10 Будто. 11 Второй разъ. 12 Сильнѣе. 13 Однако. 14 Не обратилъ вниманія. 15 Расердившись. 16 Посуду съ водой. 17 Взяла. 18 Скрылась за дверь. 19 Какъ только. 20 Окончилъ разговоръ. 21 Вылила на его голову. 22 Со спокойствіемъ. 23 Послеъ такого грома (облаковъ). 24 Не удивляюсь, что пошелъ дождь.

25 Не поступай, какъ мотыга (плотничій топоръ). 26 Которая тянеть всегда къ себѣ. 27 А поступай подобно пилѣ. 28 Разъ къ себѣ (тяни), а другой разъ—отъ себя (къ намъ).

IV. ГРАММАТИКА (քերականութիւն).

93. Գոյական (существительное).

Склоненій (հոլովումն) четыре: онѣ различаются по окончанію родительнаго падежа ед. числа:

родит.	пад.	ед.	ч.	1-го скл.	оканчивается на	ի
„	„	„	2-го	„	„	„ ու
„	„	„	3-го	„	„	„ ան или եան
„	„	„	4-го	„	„	„ ւայ

Именит. падежъ не имѣетъ опредѣленнаго окончанія; только слова 2-го скл. именит. падежъ оканчиваюгъ на *ի*. Напр. *հայելի* (зеркало), *մատանի* (кольцо, перстень), *գինի* (вино), *գարի* (ячмень).

Падежей (հոլով) 7 (не считая звательнаго падежа (*կոչական*), кот. всегда сходень съ именительнымъ): *Ուղղական* (именительный), *սեռական* (родительный), *տրական* (дательный), *հայցական* (винительный), *գործիական* (творительный), *ներգոյական*¹ (предложный), *բացառական*² (отложительный).

¹ См. стр. 23 примѣч. 1.

² См. стр. 27.

Склонение существительныхъ, означающихъ неодушевленные предметы.

	Եղակի թիւ (ед. число).			
	I скл.	II	III	IV
Им.	վարդ	գինի	տուն	օր
	роза	вино	домъ	день
Род.	վարդ-ի	գինու	տան	օր-ւայ ¹
Дат.	վարդ-ին	գինուին	տանը	օր-ւան
Вин.	վարդ	գինի	տուն	օր
Тв.	վարդ-ով	գին-ով	տնով	օր-ով
Пр.	վարդ-ում	գին-ում	տանը	օր-ում
	или վարդի	или գինու	или տան	или օրւայ
	մէջ (въ розѣ)	մէջ (въ винѣ)	մէջ (дома)	մէջ (въ день)
Отл.	վարդ-ից	գին-ուց	տանից	օր-ից
	(изъ розы)	(отъ вина)	(изъ дома)	(со дня)

Во множеств. числѣ сущ-ныя всѣхъ 4-хъ склоненій имѣютъ одинаковыя окончанія:

Յոգնակի թիւ (множеств. число):

И.	վարդ-եր ²	գինի-ներ ²	տն-եր	օր-եր
Р.	վարդ-երի	գինի-ների	տն-երի	օր-երի
Д.	վարդ-երին	գինի-ներին	տն-երին	օր-երին
В.	վարդ-եր	գինի-ներ	տն-եր	օր-եր
Т.	վարդ-երով	գինի-ներով	տն-երով	օր-երով
П.	վարդ-երում	գինի-ներում	տն-երում	օր-երում
	վարդ-երի մէջ	գինի-ների մէջ	տն-երի մէջ	օր-երի մէջ
	(въ розахъ)	(въ винахъ)	(въ домахъ)	(въ дни)
О.	վարդերից	գինի-ներից	տն-երից	օր-երից
	(изъ розъ)	(изъ винъ)	(изъ домовъ)	(изъ дней)

¹ Произносится: «срва».

² См. стр. 19 примѣч. 1 и 2.

Винит. падежъ существительныхъ, означающихъ неодушевленный предметъ, сходенъ съ именит. падежемъ. какъ и въ русск. языкѣ; но винит. падежъ существительныхъ, означающихъ одушевленный предметъ, сходенъ съ дательнымъ падежемъ (въ ед. и множ. числахъ)¹.

Склонение сущ-ыхъ, означающихъ одушевл. предметы.

I скл. II скл. III скл. VI скл.

Единств. число

Им.	աշակերտ	պատանի	շուն	աղջիկ
Р.	աշակերտի	պատանու	շան	աղջկայ
Д.	աշակերտին	պատանուն	շանը	աղջկան
В.	աշակերտին	պատանուն	շանը	աղջկան
Тв.	աշակերտով	պատանով	շնով	աղջկանով
Пр.	աշակերտում	պատանում	շան մէջ	աղջկայ մէջ
От.	աշակերտից	պատանուց	շնից, շանից	աղջկանից

Множ. число.

И.	աշակերտներ	պատանիներ	շներ	աղջիկներ
Р.	աշակերտների	պատանիների	շների	աղջիկների
Д.	աշակերտներին	պատանիներին	շներին	աղջիկներին
В.	աշակերտներին	պատանիներին	շներին	աղջիկներին
Т.	աշակերտներով	պատանիներով	շներով	աղջիկներով
П.	աշակերտներում	պատանիներում	շներում	աղջիկներում
От.	աշակերտներից	պատանիներից	շներից	աղջիկներից

¹ Это правило относится также и къ личнымъ мѣстоименіямъ.

Большинство сущ-ыхъ склоняется по 1-му скл-ію, а словъ 2-го, 3-го и 4-го склоненія такъ мало, что ихъ даже можно перечестъ. Вотъ слова:

II скл-ія	III скл-ія	IV скл-ія
պատանի (парень, отрокъ)	շուն	աղջիկ (дѣвочка, дѣвушка)
հայելի (зеркало)	ձուկ (рыба)	տարի
եկեղեցի (церковь)	մուկ (мышь)	ամիս
գինի	դուռ (дверь)	շաբաթ
սուկի	նուռ (гранатъ)	ժամ
որդի	եղ (быкъ, волъ)	գիշեր
գարի	и всѣ слова, оканч.	ցերեկ
ապակի (стекло)	на ութիւն.	առաւօտ
		երեկուն ²

названія деревьевъ: բարութիւն¹
 ծիրանի (абрикосъ) (доброта)
 ուռենի (ива) շարութիւն
 բարդի (тополь) (злость)
 խնձորենի (яблоня) քաջութիւն
 տանձենի груш. дер. (храбрость)

Нѣкоторыя сущ-ныя при склоненіи опускаютъ гласную ու или ի во-всѣхъ падежахъ.

имен. п.	родит. п. ед. ч.	имен. п. множ. ч.
շուր	շրի	շրեր
դուռ	դռան	դռներ
միս	մսի	մսեր
գիր	գրի	գրեր

¹ բարութիւն (доброта), род. բարութեան, дат.—բարութեան, вин. բարութիւն, тв. բարութիւնով (или բարութեամբ), предл.—բարութեան մէջ, отл.—բարութիւնից.

² Вообще, слова, означающія время.

Нѣкот. сущ-ыя образуютъ женскій родъ прибавленіемъ къ единств. числу ուհի. Примѣры:

վարժապետ	—	վարժուհի (учительница)
ուսուցիչ	—	ուսուցչուհի (учительница)
տէր	—	տիրուհի (хозяйка или попадья)
աշակերտ	—	աշակերտուհի (ученица)

Нѣкот. сущ-ыя образуютъ уменьшит. форму прибавленіемъ къ слову частицъ ալ, իկ, ուկ. Примѣры:

տուն	—	տնակ	շուն	—	շնիկ
նաւ	—	նաւակ (лодка)	այծ	—	այծիկ
հոգի	—	հոգեակ	գառն	—	գառնուկ
որդի	—	որդեակ			(ягненокъ)

Неправильно склоняемые слова:

Единств. число

	II. մայր ¹	բոյր ²	կին ³	տէր ⁴
Р.	մոր	բրոջ	կնոջ	տիրոյ
Д.	մորը	բրոջը	կնոջը	տիրուն
В.	մորը	բրոջը	կնոջը	տէր
Т.	մորով	բրոջով	կնոջով	տիրով
П.	մոր մէջ	բրոջ մէջ	կնոջից	տիրոյ մէջ
О.	մորից	բրոջից	կնոջ մէջ	տիրուց

¹ Подоб. этому склоняются: հայր, եղբայր, հորեղբայր, մորեղբայր.

² Подобно склоняются: հորաբոյր, մորաբոյր.

³ Подобно склоняются: տիկին (дама, m-me), տանտիկին (хозяйка), а также—տէր (хозяинъ)—въ ед. числѣ; а во множ. числѣ—по 1 склоненію.

⁴ Подобно склоняется Աստած (Богъ), род.—Աստածոյ или Աստրծու, дат., вин. Աստծուն, тв. Աստրծով, пр. Աստրծու մէջ, отл. Աստրծուց.

множ. число.

И.	մայրեր	քոյրեր	կանայք (կնանիք)	—
Р.	մայրերի	քոյրերի	կանանց	—
Д.	մայրերին	քոյրերին	կանանցը	—
В.	մայրերին	քոյրերին	կանանցը	—
Т.	մայրերով	քոյրերով	կանանցով	—
П.	մայրերի մէջ	քոյրերի մէջ	կանանց մէջ	—
О.	մայրերից	քոյրերից	կանանցից	—

Наиболѣе встрѣчающіяся окончанія сущ-ыхъ:

ութիւն—բարութիւն, չարութիւն, քաջութիւն.
ոց—հովանոց (зонтикъ), ծածկոց (покрывало).
անոց—հիւանդանոց (больница), հիւրանոց (гостиница).
իչ—բնակիչ (житель), գրիչ (перо).
անք—վիրաւորանք (обида), զարմանք (удивление).
արան—վառարան (печь), գրադարան (библиотека).

94. Ածական (прилагательное).

Прилагательное имѣетъ одно окончаніе для всѣхъ трехъ родовъ. Ставится обыкновенно передъ существительнымъ.

Не согласуется съ нимъ въ числѣ и въ родѣ, всегда употребляется въ единств. числѣ. Напр.

կարմիր վարդ լաւ աղայ.
կարմիր վարդեր. լաւ աղջիկ.

Но когда прилагательное употребляется въ смыслѣ существительнаго, тогда склоняется, какъ существительныя I склоненія. Напр.

Склоненіе прилагательныхъ.

Им.	մեծ (большой)	մեծերը (большіе)
Род.	մեծի	մեծերի
Дат.	մեծին	մեծերին
Вин.	մեծ (неод.) մեծին (одуш.)	մեծերը (երին)
Тв.	մեծով	մեծերով
Пред.	մեծում (въ большомъ)	մեծերում
Отл.	մեծից.	մեծերից

Положит. степень լաւ хорошій
сравнит. „ աւելի լաւ болѣе хорошій (лучшій)
превосх. „ ամենալաւ самый хорошій.

Наиболѣе встрѣчающіяся окончанія прилагательныхъ:

ւոր—մասնավոր (частный), փառավոր (славный)
կան—հայկական (армянскій), ռուսական (русскій)
վարդական (европейскій).
յին—հարավային (южный), հիւսիսային (сѣверный),
ծովային (морской).
ոտ—հիւանդոտ=ցաւոտ (болѣзненный), փոշոտ (пыль-
ный).
ի—հիանալի (восхитительный), զարմանալի (удивитель-
ный), ցաւալի (горестный).
ուհ—փայլուհ (блестящій), սիրուն=հասըն (красивый).

95. Թւական (числительное).

Какъ количественныя (քանակական), такъ и порядковыя (դասական) числ-ыя ставятся передъ прилаг-ымъ и существительнымъ, какъ и въ русскомъ языкѣ. Примѣръ:

Մէկ լաւ մարդ (одинъ хорошій человекъ).

При склоненіи съ существительнымъ, какъ прилаг-ное, такъ и числит-ое остаются несклоняемыми; примѣръ:

имен.	երկու մեծ ծառ (2 большихъ дерева)
род.	երկու մեծ ծառի
дат.	երկու մեծ ծառին
	и т. д.

Собирательныя числит-ыя, которыя употребляются въ смыс-лѣ сущ-ыхъ, склоняются какъ сущ-ыя I скл-ія. Примѣръ:

Им.	երկուսը (двое или оба)
Род.	երկուսի (երկուի)
Дат.	երկուսին
Вин.	երկուսը (неодуш.) երկուսին (одуш.)
Тв.	երկուսով
Пр.	երկուսի մէջ (или երկուսում) (въ двухъ, въ обоихъ)
Отл.	երկուսից

96. Դերանուն (мѣстоименіе):

Личныя (անձնական).

Им.	ես (я)	դու (ты)	ինքը (самъ)
Род.	իմ	քո	իր или իւր
Дат.	ինձ	քեզ	իրեն
Вин.	ինձ	քեզ	իրեն
Тв.	ինձնով	քեզնով	իրենով
Пред.	իմ մէջ (во мнѣ)	քո մէջ (въ тебѣ)	իր մէջ (въ себѣ)
Отл.	ինձնից	քեզնից	իրենից

Множ. число.

Им.	մենք	դուք	իրենք
Род.	մեր	ձեր	իրենց
Дат.	մեզ	ձեզ	իրենց
Вин.	մեզ	ձեզ	իրենց
Тв.	մեզնով	ձեզնով	իրենցով
Пред.	մեզնում	ձեզնում	իրենցում
Отл.	մեզնից	ձեզնից	իրենցից

Указательныя (ցուցական):

Им.	սա ¹ , այս ²	դա ¹ , այդ ²	նա ¹ , այն
	этотъ	этотъ	(онъ) (тотъ)
Род.	սրա или սորա	դրա или դորա	նրա или նորա
Дат.	սրան	դրան	нրան
Вин.	սրան (одуш.)	դրան (одуш.)	нրան (одуш.)
	այս (неод.)	այդ (неод.)	այն (неодуш.)
Тв.	սրանով	դրանով	нրանով
Пр.	սրանում	դրանում	нրանում
Отл.	սրանից	դրանից	нրանից

¹ *Սա, այդ, այն* употребляются во всѣхъ случаяхъ: идетъ ли рѣчь о людяхъ, о животныхъ или о неодушевленныхъ предметахъ; но *սա, դա, նա* употребляются только про людей, когда, во избѣжаніе повторенія, не хотятъ называть ихъ имени. Напр. *այս մարդը տեղ* значить—этотъ человѣкъ далъ. Но, указывая на человѣка, можно сказать: *սա տեղ* значить—этотъ (человѣкъ) далъ.
² *Այս դանակը*—этотъ ножъ (который находится близко отъ меня, близко отъ лица говорящаго). *Այդ դանակը*—этотъ ножъ (кот. находится близко отъ тебя, т. е. отъ лица слушающаго).

Множ. число.

Им.	սորա или սրանք	դորա или դրանք	նորա или նրանք
Род.	սրանց	դրանց	նրանց
Дат.	սրանց	դրանց	նրանց
Вин.	սրանց (սրանք)	դրանց (դրանք)	նրանց (нрннք)
Тв.	սրանցով	դրանցով	нрннցով
Пред.	սրանցում	դրանցում	нрннցում
Отл.	սրանցից	դրանցից	нрннցից

Относительные (յարաբերական):

И.	ով (кто)	ինչ (что)	որ (который)
Р.	ում		
Д.	ումը		
В.	ումը	Склоняются какъ сущ-ья I скл.	
Т.	ումնով		
П.	ումում		
О.	ումից или ումից		

Множ. число.

И.	ով или ովքեր	որոնք
Р.		որոնց
Д.		որոնց
В.		որոնց (որոնք)
Т.		որոնցով
П.		որոնցում
О.		որոնցից

Когда относ. мѣст-ія употребляются вопросительно, надъ ними ставится вопросительный знакъ: *ով*, *ինչ*, *որ*, *որպիսի*=*ինչպիսի* (какой?), *սում*¹ (чей, чья, чье, чьи?)

¹ *Որպիսի, ինչպիսի, սում*—не склоняются.

Притяжательные (ստացական):

Притяжательные мѣстоименія: *իմ*, *քո*, *իւր*, *մեր*, *ձեր*, *իրենց* обыкновенно, употребляются вмѣстѣ съ сущ-ымъ и не склоняются. Но *իմ*, *քո*, *մեր*, *ձեր*, когда употребляются въ смыслѣ сущ-наго, склоняются какъ сущ-ья I скл.

Опредѣлительные и неопредѣленные:

Опредѣлительные и неопредѣленные мѣстоименія *ոչ ոք* (никто), *ոչինչ* (ничто), *միւս* (другой), *մի քանի* (нѣсколько), *մի քանիսը* (нѣкоторые), *իւրաքանչիւր* (каждый), *ամեն մի* (всякій), *ամեն* (всякій), *բոլոր* (весь), *ամբողջ* (цѣлый), *որ և է մէկը* (кто-нибудь) склоняются какъ сущ-ья I скл.

97. Բայ (глаголъ).

Всѣ глаголы имѣютъ настоящее время; всѣ глаголы имѣютъ особую форму, соответствующую русскому прошедшему времени несоверш. вида (дѣйствіе неоконченное), -и—особую форму, соответствующую русскому прошедшему времени совершеннаго вида (дѣйствіе оконченное). Сверхъ того, всѣ глаголы имѣютъ давнопрошедшее.

Всѣ глаголы имѣютъ сослагательное и желательное наклоненія, а также—причастныя и дѣепричастныя формы.

Вспомогательный глаголъ

(*էական* или *օժանդակ բայ*).

Неопредѣленное наклоненіе (*անորոշ եղանակ*)

Իրենի (быть или бывать)

Изъявительное наклонение (*սահմանական եղանակ*).
Наст. время (*ներկայ ժամանակ*) имѣеть три формы:

(<i>ես</i> я)	լինում եմ (бываю)	եմ (есмь)	կամ (есмь)
(<i>դու</i> ты)	լինում ես	ես	կաս
(<i>նա</i> онъ)	լինում է	է	կայ
(<i>մենք</i> мы)	լինում ենք	ենք	կանք
(<i>դուք</i> вы)	լինում էք	էք	կաք
(<i>նրանք</i> они)	լինում են	են	կան

Прошедшее (несовершенн. вида) (*անցեալ անկատար*):

լինում էի	էի	կայի
(бывалъ)	(былъ)	(былъ)
լինում էիր	էիր	կայիր
լինում էր	էր	կար
լինում էինք	էինք	կայինք
լինում էիք	էիք	կայիք
լինում էին	էին	կային

Прошедшее (совершенн. вида) (*անցեալ կատարեալ*):

Եղայ¹ (былъ или сталъ), եղար, եղաւ, եղանք, եղաք, եղան:

Давнопрошедшее (*անցեալ վաղակատար*):

Եղել եմ (бывалъ или былъ (давно), եղել ես, եղել է, եղել ենք, եղել էք, եղել են.

¹Въ прошедшемъ времени каждое лицо имѣеть свое особое окончаніе.

Будущее время (*սպառնի ժամանակ*).

կ'լինիմ	или	պէտք է (=պիտի)	լինեմ
օրս	„	я долженъ	быть
կ'լինիս	„	պէտք է	լինես
կ'լինի	„	պէտք է	լինի
կ'լինինք	„	պէտք է	լինենք
կ'լինիք	„	պէտք է	լինէք
կ'լինին	„	պէտք է	լինեն

Повелительное накл. (*հրամայական եղանակ*).

Единств. число (*եզակի թիւ*).

Եղիր (будь), Թող (пусть) նա լինի (будетъ).

Множеств. число.

Եղէք (будьте), Թող նրանք լինեն (пусть будутъ).

Повелит.—отрицательное (*արգելական ձև*)

Մի եղիր или մի լինիր (не будь), Թող նա չ'լինի (пусть не будетъ). Մի եղէք или մի լինէք (не будьте), Թող նրանք չ'լինեն (пусть не будутъ).

Сослагательное наклонение (*պայմանական եղանակ*):

Կ'լինեի¹ (я была бы), կ'լինեիր, կ'լիներ, կ'լինեինք, կ'լինեիք, կ'լինեին:

Желательное наклонение (*ըղձական եղանակ*):

Похожъ на будущее время изъявит. накл-ія, только безъ частицы *կը* (=կ').

Լինեմ² (чтобъ я была), լինես, լինի, լինենք, լինէք, լինեն.

¹ Окончанія похожи на окончанія прош. вр. (несов. вида).

² (Онъ желаетъ, чтобы я была = *նա ցանկանում է, որ ես*) լինեմ:

Причастія:¹

наст. вр. *եղող*

прош. вр. *եղած*

будущ. вр. *լինելու*

Дѣепричастія:

լինելով или *լինելիս*

О залогахъ и видахъ:

Залоговъ (*սեռ*) 3: дѣйствит. (*ներգործական*), страдат. (*կրկնորական*) и средній (*չէզոք*). Глаголы страдат. залога образуются изъ глаголовъ дѣйствит. залога; для этого между корнемъ и окончаніемъ, вставляютъ букву *ւ*, напр. *կախել* (вѣшать) — *կախ-ւ-ել* (свѣситься или свѣшиваться), *գրել* (писать) — *գր-ւ-ել* (записаться).

Видовъ глаголы не имѣютъ. Только немногіе глаголы образуютъ многократный видъ, напр.

թխկացնել (стукнуть) — *թխկթխկացնել* (постукивать)
ցատկել (прыгнуть) — *ցատկտել* (подпрыгивать)
զոզալ (дрожать) — *զոզոզալ* (вздрагивать)

Правильные глаголы (*կանոնական բայեր*).

Неопред. наклоненіе глаголовъ оканчивается на: *ել* или *ալ* или *անալ*, (*կախել*-вѣшать, *կարդալ*-чтвать, *գարմանալ*-удивляться), потому и всего 3 спряженія: I, II, III.

Онѣ различаются окончаніями прошедш. вр. (соверш. вида) и, отчасти, окончаніями повелит. накл-ія, а именно:

1-ое лицо			
Прощ. вр. (сов. вида)		Повелит. накл.	
Въ I скл-ии оканч.	<i>եց-ի</i> ²	<i>ի՛ր</i> или <i>ի՛</i>	
во II „ „	<i>աց-ի</i> ²	<i>ա՛</i>	
въ III „ „	<i>աց-այ</i> ²	<i>աց-իր</i> ² или <i>աց-ի</i> ²	

¹ См. стр. 45—46.

² Частицы «*եց*», «*աց*» суть суффиксы.

Примѣры:

неопред. накл. прош. вр. (сов. вида) повел. накл.			
I спр.	<i>գրել</i>	<i>գր-եց-ի</i>	<i>գրի՛ր (գրի՛)</i>
II „	<i>կարդալ</i>	<i>կարդ-աց-ի</i>	<i>կարդա՛</i>
III „	<i>գարմանալ</i>	<i>գարմ-աց-այ</i>	<i>գարմաց-իր (ի)</i>

Остальные формы у всѣхъ трехъ спряженій имѣютъ, почти, одинаковыя окончанія.

Такъ какъ спряженіе глаголовъ страдат. залога и спряженіе съ отрицательной частицей (*չ*=*չ*=не) — представляютъ нѣкоторыя, хотя и незначительныя, особенности, поэтому мы рядомъ съ глаголомъ I спряженія рассмотримъ и ихъ спряженіе.

I Спряженіе (*Ի խոնարհումն*).

Неопредѣленное наклоненіе (*անորոշ եղանակ*)

(Глаголь дѣйств. залога) (тотъ же глаголь въ страд. залогѣ) (тотъ же глаголь съ отриц. частицей *չը*)

<i>կախել</i>	<i>կախւել</i>	<i>չկախել</i>
(вѣшать или повѣсить)	свѣшиваться свѣситься	не вѣшать не повѣсить

Изъявит. наклоненіе:

Настоящее время:

<i>կախում եմ</i>	<i>կախւում եմ</i>	<i>չեմ կախում</i>
(вѣшаю)	(свѣшиваюсь)	(не вѣшаю)
<i>կախում ես</i>	<i>կախւում ես</i>	<i>չես կախում</i>
<i>կախում է</i>	<i>կախւում է</i>	<i>չի կախում</i>
<i>կախում ենք</i>	<i>կախւում ենք</i>	<i>չենք կախում</i>
<i>կախում էք</i>	<i>կախւում էք</i>	<i>չէք կախում</i>
<i>կախում են</i>	<i>կախւում են</i>	<i>չեն կախում</i>

Прошедшее (несоверш. вида):

կախում էի	կախում էի	չէի կախում
(я вѣшалъ)	(я свѣшивался)	(я не вѣшалъ)
կախում էիր	կախում էիր	չէիր կախում
կախում էր	կախում էր	չէր կախում
կախում էինք	կախում էինք	չէինք կախում
կախում էիք	կախում էիք	չէիք կախում
կախում էին	կախում էին	չէին կախում

Прош. (сов. вида):

կախեցի	կախեցի	չ'կախեցի
повѣсилъ	свѣсился	не повѣсилъ
կախեցիր	կախեցիր	չ'կախեցիր
կախեց	կախեց	չ'կախեց
կախեցինք	կախեցինք	չ'կախեցինք
կախեցիք	կախեցիք	չ'կախեցիք
կախեցին	կախեցին	չ'կախեցին

Давнопрошедшее:

կախել եմ	կախել եմ	չեմ կախել
(я вѣшалъ)	(свѣшивался)	(не вѣшалъ)
կախել ես	կախել ես	չես կախել
կախել է	կախել է	չի կախել
կախել ենք	կախել ենք	չենք կախել
կախել էք	կախել էք	չէք կախել
կախել են	կախել են	չեն կախել

Будущее

կ'կախեմ	կ'կախեմ	չեմ կախի
буду вѣшать,	буду свѣшиваться,	не буду вѣшать,
повѣшу	свѣшусь	не повѣшу
կ'կախես	կ'կախես	չես կախի
կ'կախի	կ'կախի	չի կախի
կ'կախենք	կ'կախենք	չենք կախի
կ'կախէք	կ'կախէք	չէք կախի
կ'կախեն	կ'կախեն	չեն կախի

Повелит. накл.

կախի (или կախիր)	կախի(ր)	—
Թող նա (онъ) կախի	Թող նա կախի	—
կախէք (կախեցէք)	կախէք	—
Թող նորա կախեն	Թող կախեն	—

Повелит.—отрицательное

մի կախի	մի կախի	—
Թող նա չ'կախի	Թող չ'կախի	—
մի կախէք	մի կախէք	—
Թող չ'կախեն	Թող չ'կախեն	—

Сослагательное накл.

կ'կախէի	կ'կախէի	չէի կախի
вѣшалъ бы	свѣшивался бы	не вѣшалъ бы
повѣсилъ бы	свѣсился бы	не повѣсилъ бы
կ'կախէիր	կ'կախէիր	չէիր կախի
կ'կախէր	կ'կախէր	չէր կախի
կ'կախէինք	կ'կախէինք	չէինք կախի
կ'կախէիք	կ'կախէիք	չէիք կախի
կ'կախէին	կ'կախէին	չէին կախի

Желательное накл.

կախեմ	կախեմ	չ'կախեմ
(чтобъ я) вѣшалъ	свѣсился	не вѣшалъ
կախես	կախես	չ'կախես
կախի	կախի	չ'կախի
կախենք	կախենք	չ'կախենք
կախէք	կախէք	չ'կախէք
կախեն	կախեն	չ'կախեն

Причастія¹:

наст. вр.	կախող ²	կախող	չկախող
пр. вр.	կախած ²	կախած	չկախած
буд. вр.	կախելու	կախելու	չկախելու

Дѣепричастія¹:

наст. вр.	կախելով	կախելով	չկախելով
„	կախելիս	կախելիս	չկախելիս

О переходныхъ глаголахъ: Особую группу составляютъ, такъ наз. переходные (*անցողական*) глаголы; они образуются изъ другихъ глаголовъ (большею частью изъ глаголовъ средн. залога). Всѣ переходные глаголы — дѣйствит. залога, они оканчиваются на *ել*, и передъ оконч. имѣють суффиксъ *ցն*, напр. *զարմ-ա-ցն-ել* (удивлять).

Примѣры образованія переходн. глаголовъ:

Глаголы I спр.: *լռել* (молчать) — *լռ-ե-ցն-ել* — (заставить молчать (кого либо другого).

իմել (пить) — *իմ-ե-ցն-ել* или *իմ-ա-ցն-ել* — (заставить пить).

¹ См. стр. 45—46.

² Причастія наст. и прош. вр. склоняются, какъ сущ-ія I скл.

Глаголы *կարդալ* (читать) — *կարդ-ա-ցն-ել* (заставить читать)
II спр.:

խաղալ (играть) — *խաղ-ա-ցն-ել* (заставить играть)
հաւատալ (вѣрить) — *հաւատ-ա-ցն-ել* (увѣрить)
լալ=լաց լինել (плакать) — *լաց-ա-ցն-ել* (заставить плакать или вызвать плачь у другого)

Глаголы *հիանալ* (восхищаться) — *հի-ա-ցն-ել* (вызвать восхищеніе)
III спр.:

բարձրանալ (подняться — *բարձր-ա-ցն-ել* (поднять кого или что нибудь).

II. спр.

կարդալ

читать
прочсть

կարդում եմ
կարդում ես
կարդում է
կարդում ենք
կարդում էք
կարդում են

III спр.

переходной глаголь

Неопред. накл.

զարմանալ

удивляться
удивиться

զարմացնել

удивлять
удивить

Наст. вр.

զարմանում եմ
զարմանում ես
զարմանում է
զարմանում ենք
զարմանում էք
զարմանում են

Повш. (несов. вида).

կարդում էի
я читалъ
կարդում էիր
կարդում էր
կարդում էինք
կարդում էիք
կարդում էին

զարմանում էի
я удивлялся
զարմանում էիր
զարմանում էր
զարմանում էինք
զարմանում էիք
զարմանում էին

զարմացնում էի
я удивлялъ
զարմացնում էիր
զարմացնում էր
զարմացնում էինք
զարմացնում էիք
զարմացնում էին

Прош. (сов. вида)

կարդացի	զարմացայ	զարմացրի
я читалъ	я удивлялся	я удивлял
կարդացիր	զարմացար	զարմացրիր
կարդաց	զարմացաւ	զարմացրեց
կարդացինք	զարմացանք	զարմացրինք
կարդացիք	զարմացաք	զարմացրիք
կարդացին	զարմացան	զարմացրին

Давнопрошедшее

կարդացել եմ	զարմացել եմ	զարմացրել եմ
я читалъ (давно)	я удивлялся	я удивлял
կարդացել ես	զարմացել ես	զարմացրել ես
կարդացել է	զարմացել է	զարմացրել է
կարդացել ենք	զարմացել ենք	զարմացրել ենք
կարդացել էք	զարմացել էք	զարմացրել էք
կարդացել են	զարմացել են	զարմացրել են

Будущее:

կկարդամ	կզարմանամ	կզարմացնեմ
буду читать	буду удивляться	буду удивлять
или прочту	удивлюсь	удивлю
կկարդաս	կզարմանաս	կզարմացնես
կկարդայ	կզարմանայ	կզարմացնի
կկարդանք	կզարմանանք	կզարմացնենք
կկարդաք	կզարմանաք	կզարմացնէք
կկարդան	կզարմանան	կզարմացնեն

Повелит. накл.

կարդա	զարմացիր	զարմացրու
թող նա կարդայ	թող զարմանայ	թող զարմացնի

Множ. ч.

կարդացէք	զարմացէք	զարմացրէք
թող նոքա կարդան	թող զարմանան	թող զարմացնեն

Повелит. — отрицательное

մի կարդա	մի զարմացիր	մի զարմացրու
թող չկարդայ	թող չզարմանայ	թող չզարմացնի

множ. число

մի կարդացէք	մի զարմացէք	մի զարմացնէք
թող չկարդան	թող չզարմանան	թող չզարմացնեն

Сослагат. накл.

կկարդայի	կզարմանայի	կզարմացնէի
я читалъ бы	я удивлялся бы	я удивлял бы
прочиталъ бы	удивился бы	удивил бы
կկարդայիր	կզարմանայիր	կզարմացնէիր
կկարդար	կզարմանար	կզարմացնէր
կկարդայինք	կզարմանայինք	կզարմացնէինք
կկարդայիք	կզարմանայիք	կզարմացնէիք
կկարդային	կզարմանային	կզարմացնէին.

Желательное накл.

կարդամ	զարմանամ	զարմացնեմ
чтобъ я читалъ	чтобъ я удивлялся	чтобъ я удивлял
կարդաս	զարմանաս	զարմացնես
կարդայ	զարմանայ	զարմացնի
կարդանք	զարմանանք	զարմացնենք
կարդաք	զարմանաք	զարմացնէք
կարդան	զարմանան	զարմացնեն

Причастія¹:

наст. вр.	կարգացող	զարմացող	զարմացող
пр. вр.	կարգացած	զարմացած	զարմացրած
буд. вр.	կարգալու	զարմանալու	զարմացնելու

Дѣепричастія:

наст. вр.	կարգալով	զարմանալով	զարմացնելով
,,	կարգալիս	զարմանալիս	զարմացնելիս

О глаголахъ, опускающихъ суффиксъ ն или չ:—
Особую группу составляютъ также и глаголы, которые передъ окончаніемъ имѣютъ суффиксъ ն или չ: они въ прошедшемъ времени (соверш. вида) опускаютъ суффиксъ ն или չ, и принимаютъ окончания III спряженія. Эти суффиксы опускаются также въ давнопрошедшемъ времени, въ повелит. накл.-и и въ причастіи прошедш. времени; а въ остальныхъ формахъ, которыя составляются по I спряженію, суффиксы ն или չ не опускаются:

Неопр. накл.	прош. (сов. вид.)	повелит.
տեսնել (видѣть)	տեսայ ² (я видѣлъ)	տես
	տեսար	
	տեսաւ	
	տեսանք	
	տեսաք	
	տեսան	
առնել (взять; купить)	առայ	առ
հագնել (одѣвать)	հագայ	հագիր
մտնել (входить)	մտայ	մտիր
ընկնել (падать)	ընկայ	ընկիր

¹ См. стр. 45—46.

² Произносится: «теса».

հեծնել (садиться на лошадь)	հեծայ	հեծիր
մեռնել (умереть)	մեռայ	մեռիր
հասնել (доходить)	հասայ	հասիր
անցնել (проходить)	անցայ	անցիր
բուսնել (расти)	բուսայ	բուսիր
իջնել (спуститься)	իջայ	իջիր
գտնել (находить)	գտայ	գտիր
փախչել (бѣжать)	փախայ	փախիր
թռչել (летать)	թռայ	թռիր
կորչել (пропадать)	կորայ	կորիր
կպչել (прильнуть)	կպայ	կպիր

Глаголы: ունենալ (имѣть) и գիտենալ (знать)—настоящее время и прошедшее вр. (несов. вида) образуютъ безъ вспомогат. глагола:

Ունենալ (имѣть):

наст. вр.	прош. (несов. в.)	пр. (сов. в.)	повел.
ունիմ	ունէի	ունեցայ	ունեցիր
ունիս	ունէիր	ունեցար	ունեցէք
ունի	ունէր	ունեցաւ	
и т. д.	и т. д.	и т. д.	

Գիտենալ (=իմանալ=знать, узнать):

գիտեմ	գիտէի	используется пр. вр. отъ глагола իմանալ: իմացայ, իմացար, իմացաւ, и т. д.	իմացիր
գիտես	գիտէիր		իմացէք
գիտէ (или գիտի)	գիտէր		
գիտենք	գիտէինք		
գիտէք	գիտէիք		
գիտեն	գիտէին		

Неправильные глаголы:

1. Գալ (прийти, приходять, приѣзжать)

наст. вр.	пр. вр. (сов. в.)	повелит.
գալիս եմ	եկայ	եկ или արի
գալիս ես	եկար	եկէք, արիք
գալիս է	եկաւ	отрицат.
գալիս ենք	եկանք	մի գալ
գալիս էք	եկաք	մի գաք.
գալիս են	եկան	

2. տալ (давать, дать):

տալիս եմ	տւեցի или տւի	տո՛ւր
տալիս ես	տւեցիր	տւէք
տալիս է	տւեց	մի տուր
տալիս ենք	տւեցինք	մի տւէք
տալիս էք	տւեցիք	մի տւք
տալիս են	տւեցին	մի տւն

3. ուտել (ѣсть, съѣсть)

ուտում եմ	կերայ	կեր
ուտում ես	կերար	կերէք
ուտում է	կերաւ	
и т. д.	и т. д.	

4. տանել (нести, везти, вести)

տանում եմ	տարայ	տար
-----------	-------	-----

5. դնել (класть, ставить, положить)

դնում եմ	դրեցի	դրի
----------	-------	-----

6. Դառնալ (дѣлаться, сдѣлаться; обратиться; вернуться)

դառնում եմ	դարձայ	դարձի
------------	--------	-------

Всѣ глаголы, безъ исключеній, кромѣ того, что спрягаются, также склоняются, какъ сущ-ія II скл., но -- только въ ед. числѣ. Примѣръ:

Им.	կարգալ (ը)
Род.	կարգալու
Дат.	կարգալուն
Вин.	կարգալը
Тв.	կարգալով
Пр.	կարգալում
Отл.	կարգալուց

Этому удивляться нечего, т. к. въ этомъ случаѣ глаголѣ употребляется въ смыслѣ отглагольн. сущ-аго, а отгл. сущ-ое склоняется также и въ русскомъ языкѣ. (Не смотря на это, изъ многихъ глаголовъ образуются отгл. сущ-ія съ особыми окончаніями).

98. Մահրայ (нарѣчіе)

Нѣкоторыя изъ нарѣчій склоняются; но употребительны только родит. и отлож. падежи. Примѣры:

нарѣчія	род. п. (ед. ч.)	отл. п. ед. ч.
այսօր сегодня	այսօրայ сегоднешній	այսօրանից съ сего дня
երեկ вчера	երեկայ вчерашній	երեկանից со вч. дня
վաղը завтра	վաղայ завтрашній	վաղանից съ завтра. дня
էգուց завтра	էգուցայ завтрашній	էգուցանից съ завтра. дня
վաղուց давно	վաղուցայ давнишній	վաղուցանից съиздавна
հերոսъ въ прош-	հերայ прошлогдній	հերանից съ прошлаго года
ломъ году		
հեռու далеко	—	հեռուից издали
մօտիկъ близко	—	մօտիկիցъ соблизи

Нарѣчія мѣста: *դրոսիկ* (гдѣ?), *վերև* (вверхъ), *ներքև* (внизъ) — склоняются какъ сущ-ныя I скл., имѣютъ всѣ падежи, и всѣ падежи употребительны.

99. Նախադրութիւն (предлогъ).

Всѣ предлоги требуютъ родительнаго падежа, кромѣ: **դէպի** (къ) и **մինչև** (до), кот. требуютъ именит. падежа, и **բացի** (кромѣ), кот. трбуется отлож. падежа.

Предлоги: **առանց** (безъ), **դէպի**, **մինչև**, **բացի** ставятся передъ тѣмъ словомъ, къ ксторому относятся. Другіе же предлоги, какъ напр.: **հակառակ** (противъ), **համեմատ** (соотвѣтственно), **մօտ** (у, около, возлѣ, подлѣ), **տակ** (подъ), **վրա** (на), **հետ** (съ), **դէմ** (противъ), **մէջ** (въ), **միջով** (черезъ) — ставятся послѣ того слова, къ которому относятся. Примѣры:

(сущ-ное)	предлоги	(сущ-ное)	значить
	<i>առանց</i>	<i>հացի</i> (род. п.)	безъ хлѣба
	<i>դէպի</i> ¹	<i>տուն</i> (им. п.)	къ дому
	<i>մինչև</i>	<i>աշուն</i> (им. п.)	до осени
	<i>բացի</i>	<i>սրանից</i> (отл. п.)	кромѣ этого
<i>քամու</i> (род. п.)	<i>հակառակ</i>		противъ вѣтра
<i>սովորութեան</i> (р. п.)	<i>համեմատ</i>		по обыкновенію
<i>տան</i> (р. п.)	<i>մօտ</i>		около дома
<i>սեղանի</i> (р. п.)	<i>տակ</i>		подъ столъ(-ломъ)
<i>լուսամուտի</i> (р. п.)	<i>վրա</i>		на окно (-нѣ)
<i>մօր</i> (р. п.)	<i>հետ</i>		съ матерью
<i>հոսանքի</i> (р. п.)	<i>դէմ</i>		противъ теченія
<i>ջրի</i> (р. п.)	<i>մէջ</i>		въ водѣ=въ воду
<i>գետի</i> (р. п.)	<i>միջով</i>		черезъ рѣку

Нѣкоторыя изъ предлоговъ склоняются, по употребительны только род, дат. и отл. падежи. Примѣры:

¹ Исключеніе. — Когда послѣ предлога **դէպի** стоятъ личныя мѣст-ія, то эти мѣстоименія ставятся въ дат. падежѣ, напр. **դէպի ինձ, դէպի բեզ, դէպի մեզ**.

	род. п.	тв. п.	отл. п.
վրա (на)	վրայի ¹	վրայով (по)	վրայից ² (=վրեց, со)
մօտ (у)	մօտի	մօտով (мимо)	մօտից (мимо)
տակ (подъ)	տակի	տակով (подъ)	տակից (изъ-подъ)
մէջ (въ)	միջի	միջով (черезъ)	միջից (изъ)

100. Союзы:

եւ (и), **ու** (и), **իսկ** (а), **բայց** (но), **եթէ** (если), **թէպէտ** (хотя), **թէև** (хотя), **ուրեմն** (стало быть), **սակայն** (однако), **մանաւանդ** (особенно), **որովհետև** (потому что), **միայն** (только), **քան թէ** (нежели), **նոյն իսկ** (даже), **գոնէ** (хотя бы), **թէկուզ** (хотя бы), **էլ, թէ** и пр. — не склоняются.

էլ, թէ — соотвѣтствуютъ русскому союзу «и», напр.

եղբայրն էլ, քոյրն էլ = и братъ, и сестра

Թէ եղբայրը, թէ քոյրը = и братъ, и сестра.

Սա էլ, նա էլ = и тотъ, и тотъ,

Թէ սա, թէ նա = и тотъ и тотъ.

Նա էլ, նա էլ = тотъ и другой.

Թէ иногда употребляется въ смыслѣ **եթէ** (если), напр.

Թէ կուզի, աուր=եթէ կուզի, աուր=если пожелаетъ, дай.

101. Չախարհութիւն (междометіе)

Ախ (ахъ), **օհ** (охъ), **աւաղ** (горе мнѣ!), **կեցցես** (молодецъ), **ապրիս** (молодецъ!), **կեցցէ** (да здравствуетъ!), **ափսոս** (жаль), и звукоподражанія: **զընդ-զընդ** (динь-динь), **ծիւ-ծիւ** (чикъ-чирикъ), **հաֆ-հաֆ** (гафъ-гафъ), **միսու** (мяу) и пр. не склоняются

¹ Напр. **վերցրու սեղանի վրայի գիրքը** значить: Возьми книгу! кот. — на столѣ.

² Напр. **վերցրու սեղանի վրայից գիրքը** значить: Возьми книгу со стола.

У. СЛОВАРЬ (ըստըստի).

Примѣчаніе.—Въ этомъ словарѣ при нѣкоторыхъ армянскихъ словахъ—сущест-ыхъ—помѣщены окончанія родит. падежа ед. ч., а мѣстами поставленъ ихъ родит. падежъ цѣликомъ.

Въ этомъ словарѣ не помѣщены числительныя (колич. и порядк.), названія мѣсяцевъ и дней, т. к. ихъ легче найти въ урокахъ 41, 44 и 46.

Слова, начинающіяся съ буквѣ *հ, հա, հո* надо искать въ группѣ словъ съ начальной буквой *հ*. Слова, начинающіяся съ буквы *ի* надо искать въ группѣ словъ съ начальной буквой *ի*. Слова начинающіяся съ буквы *ու, ոյ* надо искать въ группѣ словъ съ начальной буквой *ու*.

Ս—Ա

ազուալ, ի, воронъ, на.
ազատ, свободный; но.
ազատել, освободить, избавить.
ազատուել, освободиться, избавиться, спастись.
ազատութիւն, свобода.
ազգ, ի, нація, народъ.
ազգական, родственникъ.
ազգանուն, фамилія.
ազգութիւն, народность, нація.
ազդել, вліять.
ազդեցութիւն, вліяніе.
ազնւական, дворянинъ.
աթոռ, стулъ.
ալիք, волна.

ախորժակ, аппетитъ.
ածել, лить, наливать; сыпать; играть на инструментѣ.
ականջ, ухо.
ակնթարթ, мигъ.
ահ, ի, страхъ, боязнь.
ահա, вотъ.
ահագին, громадный.
ահեղ, грозно, страшно.
աղանիւր, նու, голубь.
աղաղակել, кричать, вопить.
աղաչել, молить, умолять.
աղաչանք, мольба.
аղը, навозъ, соръ, пометъ.
аղբիւր, родникъ, источникъ.
աղ, ի, соль.
аղի, соленый.

աղմուկ, ի, шумъ.
աղջիկ, աղջկայ дѣвочка, дѣвушка, дочь.
աղքատ, бѣдный; нищій.
աղօթել, молиться.
աղօթք, молитва.
աճել, расти.
աման, посуда.
ամաչել, стыдиться, стѣсняться.
ամառ, առ, лѣто.
ամառանոց, дача.
ամբողջ, толпа.
ամբողջ, весь, цѣлый.
ամեն, всякій; — *մէկ* каждый; *այն* — *նր*, все то.
ամենակին, вовсе, нисколько, совсѣмъ.
ամիս, ամիսի или *ամուսայ* мѣсяцъ.
ամուսին, սնի, супругъ, -га.
ամուսնանալ, вступить въ бракъ, въ супружество.
ամուր, крѣпкій, прочный.
ամպ, туча, облако.
ամօթ, стыдъ, позоръ.
այգեգործութիւն, садоводство.
այգի, այգու, садъ.
այդ, тотъ, та, то.
այդպէս, такъ.
այդպիսի, такой.
այդքան, столь.
այժմ, теперь.
այժման, теперешній.
այլ, но.
այլակալ, разнообразный.

այլեւ, болѣе, далѣе.
այծ, коза, козель.
այն, тотъ, та, то.
այնպէս, такъ.
այնուհետեւ, послѣ того.
այնտեղ, тамъ; туда.
այնքան, столь, столько.
այո, да; по простонар. հո.
այս, этотъ, а, о.
այսուհետեւ послѣ этого.
այսչափ=այդչափ=այնչափ, столько.
այսպէս, итакъ, такимъ образомъ.
այստեղ, здѣсь, тутъ.
այստեղի, здѣшній.
այսքան=այդքան=այնքան, столько.
այսօր, сегодня.
այրել, жечь.
այրուել, сгорѣть.
այցելել, посѣщать.
անապատ, ի, пустыня.
անասուն, սնի, скоть, скотина.
անրնակ, необитаемый, ненаселенный.
անգամ, разъ.
անգէտ¹ неучъ, невѣжа.
անդնահատելի неоцѣнимый.
անզուր, безжалостный.
անգրագէտ, неграмотный.
անդադար, безпрестанно.
անեղր, безбрежный.
անել, дѣлать.
անելիք, ի, подлежащій испол-

¹Частица *ան*, кот. ставится въ началѣ многихъ словъ, соотвѣтствуетъ русскимъ частицамъ «безъ» или «не», кот. также ставятся въ началѣ русскихъ словъ, напр. въ словахъ: неграмотный, безпечный.

արհեստանոց, *ի*, мастерская.
 արհեստաւոր, *ի*, ремесленникъ.
 արձագանք, *ի*, эхо, отзвукъ.
 արձակել, распустить, выпустить, освободить.
 արձան, *ի*, памятникъ, монументъ.
 արձանագրութիւն, надпись; протоколъ; клинопись.
 արմատ, *ի*, корень.
 արմին, *ի*, армянинъ.
 Արմինիա, *ի*, Армения.
 արշաւել, набѣгать, наброситься, нападать.
 արտ, *ի*, пашня, нива.
 արտասունք, սուք, *ի*, слеза.
 արտաքին, вѣншній, наружный.
 արտաքնոց, флоретъ.
 արցունք, слезы.
 արւեստ искусство.
 արւեստագէտ, *ի*, артистъ.
 արքայական, царскій.
 արօր, соха.
 ասանդութիւն, преданіе, легенда.
 ասելացնել, прибавить.
 ասելի, болѣе; էլ—, еще болѣе.
 ասելորդ, лишній.
 ասեաւարան, *ի*, евангеліе.
 ասեաւել, извѣстить, возвѣстить.
 ասերակ, *ի*, развалина.
 ափ, *ի*, берегъ.
 ափսոս, жаль.
 ափսոսանք, *ի*, сожалѣніе, жалость.
 աքաղաղ=աքլար, пѣтухъ.

Բ—Б.

Բազմութիւ, многочисленный.
 Բազմապատկույն, умноженіе.

բազմացնել, увеличить, умножить.
 Բազմել, возсѣдять.
 Բազմութիւն, множество, толпа.
 Բազուկ, *ի*, рука; предплечіе.
 Բաժակ, стаканъ, рюмка.
 Բաժանել, раздѣлить, отдѣлить.
 Բաժին, ժնի, доля, порція.
 Բախել, стучать.
 Բախտ, *ի*, судьба; счастье; участь.
 Բախտաւորութիւն, счастье.
 Բաղ, дворъ; круги луны.
 Բահ, *ի*, заступъ.
 Բաղնիք, *ի*, баня.
 Բամբակ, *ի*, вата; хлопокъ.
 Բայ, глаголь.
 Բայց, но.
 Բան, *ի*, вещь; дѣло. մի բան նիչո, что нибудь.
 Բանալ, открыть, раскрыть.
 Բանալի, ключъ.
 Բանեցնել, употребить; заставить работать.
 Բանտարկել, заключить въ тюрьму.
 Բանւոր, *ի*, рабочий.
 Բարակ, тонкій.
 Բարեգործութիւն, благотѣяніе, благотворительность.
 Բարեկամ, *ի*, другъ, пріятель; родственникъ.
 Բարեկամական, дружескій, пріятельскій.
 Բարեկարգութիւն, благоустройство.
 Բարեպաշտ, благочестивый.
 Բարև, *ի*, поклонъ;—ձեզ, здравствуйте!

Բարի, добрый; добро.
 Բարկանալ, сердиться, гнѣваться.
 Բարկացնել, разсердить.
 Բարկութիւն, гнѣвъ.
 Բարձ, подушка.
 Բարձր, громкій; высокій; ко.
 Բարձրաձայն, громогласно.
 Բարձրանալ, подняться; возвышаться.
 Բարձրացնել, поднять; возвысить.
 Բարտի, осина.
 Բաց, открытый;—անել, раскрыть; обнажить.
 Բացակայութիւն, отсутствіе.
 Բացի, кромѣ.
 Բացել, открыться, раскрыться.
 Բաւականանալ, довольствоваться.
 Բեռ, *ի*, ноша, поклажа, тяжесть.
 Բերան, *ի*, ротъ.
 Բերդ, *ի*, крѣпость.
 Բերել, принести, нести, привести; գուր—вынести.
 Բժիշկ, врачъ, докторъ.
 Բժշկել, лечить; вы—.
 Բլիթ, лепешка.
 Բղակել, кричать, орать.
 Բնականաբար, естественно.
 Բնակարան жилище, квартира.
 Բնակեցնել, поселить.
 Բնակիչ, կշի, житель.
 Բնակութիւն, житіе, жилье.
 Բնակւել, поселиться; жить.
 Բոլոր, весь, всѣ.
 Բոլորած, окруженный.
 Բոլորովին, совсѣмъ.
 Բողկ, рѣдка.
 Բոյս, растеніе.

Բոսիկ, босый.
 Բութ, тупой; большой палець.
 Բուկ, բկի, горло.
 Բուն, բնի, гнѣздо; туловище; стволъ; нора.
 Բուսնել, расти.
 Բռնել, держать, ловить, схватить; занимать (мѣсто).
 Բռնւել, быть пойману, задержаннымъ.
 Բռնի, насильно, насильственно.

Փ—Г

Փագաթ, *ի*, вершина.
 Փաղան, *ի*, звѣрь.
 Փալ, придти; գուր—, выйти, выступить.
 Փահ, *ի*, престолъ, тронъ.
 Փաղթական, *ի*, переселенець.
 Փաղանի, тайный, но,
 Փայլ, волкъ.
 Փանգատ, *ի*, жалоба.
 Փանգատւել, жаловаться.
 Փանձակ, *ի*, Елисаветополь.
 Փառ, *ի*, ягненокъ.
 Փարեջուր, пиво.
 Փարի, ячмень.
 Փարնանային, весенній.
 Փարուն, Փարնան, весна.
 Փաւառ, *ի*, область; уѣздъ; провинція.
 Փղալ, ложка.
 Փեղեցիկ, красивый, прекрасный.
 Փեղեցիկութիւն, красота.
 Փեղջկուհի, крестьянка.
 Փեղջուկ, *ի*, сельчанивъ, мужичекъ; сельскій.
 Փհա, *ի*, рѣка.

գետակ, *ի*, рѣчка.
 գետին, տնի, земля, почва.
 գետնատուն, տան, землянка.
 գերան, бревно.
 գերեզման, *ի*, могила.
 գերեզմանատուն, кладбище.
 գերի, рабъ, невольникъ.
 գերմանացի, нѣмецъ.
 գիծ, линія.
 գին, գնի, цѣна.
 գինեգործութիւն, виноделие.
 գինի, вино.
 գիշեր, *ըւայ*, ночь; — *ըրի*, ночью;
 — *ըը*, ночьюю.
 գիշերապահ, почной караулъ.
 գիտեմ, я знаю.
 գիտենալ, знать.
 գիտութիւն, знание.
 գիտութեամբ, умышленно.
 գիր, буква.
 գիրկն առնել, взять въ объятія.
 գիւղ, *ի*, село, деревня.
 գիւղացի, сельчанинъ, крестьянинъ.
 գլխակալ, съ поникшей головой.
 գլխարկ, шляпа, шапка, фуражка.
 գլխաւոր, главный.
 գլխաւորապէս, главнымъ образомъ.
 գլորել, покатить.
 գլուխ, գլխի, голова; — *աւ*, поклониться.
 գծագրութիւն, черты, очертаніе; черченіе.
 գմբէթ, *ի*, куполь.
 գնալ, идти; проходить; *գոհ* —, сдѣлаться жертвой.

գնահատել, цѣнить; о—.
 գնել, купить.
 գող, воръ.
 գոմ, хлѣвъ.
 գոմէշ, буйволъ.
 գոհ, довольный.
 գողանալ, красть.
 գոյն, *ի*, цвѣтъ; масть.
 գոյնզգոյն, разноцвѣтный.
 գոնէ, по крайней мѣрѣ.
 գոչիլ, кричать, вопить.
 գոռալ, ревътъ; рычать; гремѣть; бушевать.
 գոռալ, надменный, гордый.
 գոռոց, *ի*, ревъ, крикъ; громъ.
 գովասանք, *ի*, хвала, похвала;
 գովել, хвалить, восхвалять.
 գովելի, похвальный.
 գորգ, *ի*, коверъ.
 գործ, *ի*, дѣло; работа; — *գնել*, употребить.
 գործակից, *կցի*, соучастникъ, помощникъ.
 գործակցութիւն, содѣйствіе, соучастіе.
 գործաւար, дѣлопроизводитель.
 գործարան, фабрика, заводъ.
 գործաւոր, *ի*, рабочій.
 գործել, дѣлать; вязать; *գորգ* —, соткать коверъ.
 գործիչ, գործչի, дѣятель.
 գործիք, *ի*, инструментъ, орудіе.
 գործունէութիւն, дѣятельность.
 գործածք, *ի*, ткань.
 գորտ, *ի*, лягушка.
 գութան, плугъ.
 գումար, *ի*, сумма.
 գումարել, сложить.

գունաթափել, поблѣднѣть.
 գունդ, գնդի, отрядъ, войско.
 գուշակել, предугадать, предчувствовать, предсказать.
 գտնել, найти; розыскать.
 գտնել, находиться.
 գրագէտ, грамотный.
 գրագիր, писецъ, писарь.
 գրադարան, библіотека.
 գրախանութ, книжный магазинъ.
 գրաւել, плѣнить; привлечь; занять.
 գրաւիչ, привлекательный; пріятный.
 գրգռել, побуждать, подстрекать, возбуждать.
 գրգռել, возбуждаться, волноваться.
 գրել, писать, *գրել*, записаться.
 Գրիգոր, *ի*, Григорій.
 գրիչ, перо.
 գրկել, обнять.
 գրպան, *ի*, карманъ.
 գրոտել, исписать.
 գցել, бросить.

Գ—Դ

Դա, тотъ, а, о.
 դադարեցնել, остановить; *ըն* —.
 դահլիճ, հահ, палачъ.
 դահլիճ, залъ.
 դանակ, *ի*, ножъ, ножикъ.
 դաշնակից, *կցի*, союзникъ.
 դաշնակցութիւն, союзъ.
 դաշտ, *ի*, поле.
 դաշտավայր, *ի*, равнина.
 դառը, горькій.

դառնալ, сдѣлаться; превратиться; вернуться, по—.
 դաս, *ի*, урокъ.
 դասարան, классъ.
 դասել, ставить, причислить.
 դատ, судъ (процессъ).
 դատախազ, прокуроръ.
 դատարան, судъ, (учрежденіе).
 դատարկ, пустой.
 դատարկել, опорожнить, вылить.
 դատաւոր, судья.
 դատել, судиться.
 դար, *ի*, вѣкъ.
 դարաւոր, вѣковой.
 դարդ, *ի*, горе, скорбь.
 դարդոտ, горяющій.
 դարէդար, изъ вѣка въ вѣкъ.
 դարձեալ, опять, еще.
 դարձնել, обратить, повернуть; вертѣть; превратить: *յետ* —, возвратить.
 դարման, *ի*, средство; лекарство.
 դարսել, сложить, разставить.
 դաւաճանութիւն, измѣна, предательство.
 դաւանութիւն, исповѣданіе.
 դեղ, лекарство.
 դեղին, желтый.
 դեղձ, *ի*, персикъ.
 դեռ, пока.
 դեսպան, *ի*, посланникъ.
 դերձակ, портной.
 դի, *ի*, дьяволъ; демонъ.
 դէմ, противъ.
 դէմք, *ի*, лицо, наружность.
 դէպ=դէպի, къ.
 դէպք, случай.
 դժոխային, адскій.

դժուրք, ի, адъ
դժւար трудный
դժւարութեամբ съ трудомъ
դիակ, ի трупъ
դիմադրել сопротивляться
դիմաւորել встрѣчать
դիմացը насупротивъ
դիմել направляться; обращать-
ся къ кому

դիպչել удариться
դիպւած, ի, случай
դիտաւորութիւն намѣреніе, за-
мыселъ

դիտել наблюдать, смотрѣть
դնել класть, поставить; մտա-
նի—надѣть кольцо; գործ—
употреблять

դող, ի, дрожь, трепеть

դողդողալ дрозать

դու ты

դուհի, դնի рыло

դուռ, դրան дверь; ворота

դուր, դրի долото.

դուր գալ нравиться

դուրս вонъ, наружу; за;—

հանել вынести;—գալ

выйти

դպրոց, -ի, школа

դրախտ, ի, рай

դրացի сосѣдь

դրօշակ, ի, флагъ

Ե—Е

Եգ, եզան, быкъ, волъ

Եզր, ի, берегъ

Եթէ если;—ոչ а не то

Եկամուտ, —մտի доходъ

Եկեղեցի церковь

Եղանակ, ի, время года; погода

Եղբայր, -բոր, братъ.

Եղջերու олень

Ենթարկել подвергнуть.

Եպիսկոպոս, ի, епископъ

Եպիսկոպոսապետ верховный

епископъ, патріархъ

Ես я

Ետե задъ; за;—ից, вслѣдъ

Երազ, ի, сонъ, сновидѣніе.

Երբ или երբոր когда

Երբեմն иногда

Երբէք никогда

Երգ, ի, пѣсня

Երգել пѣть, воспѣвать

Երգեցիկ пѣвчій

Երգիչ, գչի, пѣвецъ

Երդում клятва, присяга

Երդել клясться, божиться.

Երեխայ дитя

Երեկ вчера

Երեկոյ вечеръ

Երեկայ вчерашній

Երես, ի, лицо; страница: поверх-

ность;—իւ на поверхности

Երեսանց наружно

Երեկլ виднѣться; казаться, по-

казываться

Երեկի знаменитый; высокопо-

ставленный; безподобный,

прекрасный

Երթալ пойти

Երիտասարդ молодой человекъ,

юноша

Երկաթէ желѣзный

Երկաթուղի желѣзная дорога

Երկար длинный

Երկինք, -կնքի, небо

Երկիր, կրի, земля; страна

Երկիւղ боязнь, страхъ

Երկնաւոր небесный

Երկրագործ земледѣлецъ

Երկրաւոր земной

Եւ—և и

Եփել варить

Զ—З

զամբիւղ корзина

զայրանալ гнѣваться, возму-
щаться

զանազան различный

զանդ звонокъ, колоколь.

զատիկ, զատիկ Пасха.

զարդ, ի, нарядъ, уборъ

զարդարանք, ի, украшеніе

զարդարել украшаться, наря-

жаться

զարթել проснуться

զարթնացնել пробудить

զարկել ударить, бить

զարկերակ пульсъ

զարհուրել ужаснуться, стра-

шиться

զարհուրիլ ужасный, страшный

զարմանալ удивляться

զարմացնել удивить,—влять

զրադել заниматься

զրօնել гулять

զգալ чувствовать

զգեստ, ի, одежда

զգոյշ осторожно.

զգուշացնել предостеречь

զէնք, ի, оружіе

զինագործ оружейный мастеръ

զինակից, կցի, союзникъ по

оружію

զինաթափ безоружный;—անել

обезоружить

զինել вооружиться

զինուոր, ի, воинъ

զիջել уступить

զննել разсмотрѣть, изслѣдовать

զոհ, ի, жертва

զոյդ нара.

զուր напрасно

զւարթ веселый, бодрый

զւարթերես веселопицый

զրահ, ի, доспѣхи

զրկել лишиться

զօրավար, ի, воевода, полково-
децъ

զօրաւոր сильный, могуще-
ственный

զօրեղ сильный, мощный

զօրութիւն сила; могущество.

զօրք, ի, войско, армія

Է—Э

էակ существо

էգուց завтра

էժան дешево

էլ и, еще; болѣе

էլի опять, еще

էշ, իշի, осель

Ը

Ընդամենը всего

Ընդարձակ пространный, про-
сторный

Ընդարձակել расширить

Ընդդիմանալ воспротивиться

Ընդհանուր всеобщій, общій

Ընդհարել сталкиваться

Ընդունել принять

ընթերցարան читальня
ընծայ, ի, подарок
ընկեր, ի, товарищ
ընկերուհի, подруга
ընկնել пасть; понасть; вынасть,
достаться; փորձանքի մէջ
—подвергаться опасности;
հանից—гнаться за кѣмъ.
ընտանիք, ի, семья, семейство
ընտրութիւն выборъ

Թ

Թագ, ի, королева, вѣнецъ
Թագաժառանգ, ի, наследникъ
престола
Թագաւոր царь, король
Թագաւորութիւն царство
Թագնւել спрятаться
Թագուհի царица
Թագցնել скрывать
Թակարդ, ի, ловушка, западня
Թաղ кварталъ
Թաղել зарыть, хоронить
Թանաք, ի, чернила
Թանկ дорогой, дорого
Թանկագին драгоценный, доро-
гой
Թանձր густой
Թառածել увядать
Թարգման переводчикъ
Թարմ свѣжій
Թաց мокрый
Թաւալել кувиркать, катить
Թափառել скитаться
Թափել сыпать; лить
Թափնւել влиться, впадать; по-
сыпаться.
Թեթեւ легкій

Թեթեւութիւն облегчение
Թել нитка
Թերի недоконченно
Թէ что; если; или;—որ, если бы
Թէկուզ хотя бы
Թէպէտ=Թէկ хотя
Թէյ, ի, чай
Թիկունք, ի, спина
Թիւ, Թւի, число
Թիւել печь, испечь
Թիկացնել стукнуть, -чать
Թմրած онѣмѣлый
Թշնամական непріязненный
Թշնամի врагъ, непріятель
Թող пусть
Թողնել допустить; оставить;
բաց—выпустить
Թոյլ слабый
Թոյլ տալ дозволить, разрѣшить
Թոյն ядъ
Թոռ, ի, внукъ
Թուզ, Թզի, инжиръ
Թութ, Թթի, тута
Թուլանալ ослабѣвать
Թուր смуглый, темный
Թուղթ, Թղթի, бумага; грамота
Թունաւորած отравленный
Թուր, Թրի, сабля, шашка
Թուրք турокъ, татаринъ
Թուփ, Թփի, кустъ
Թռչել летать, прыгать
Թռչկոտալ подпрыгивать
Թռչուն птица
Թրթոց бѣеніе
Թւալ казаться.
Թւական, ի, годъ лѣтосчисленія
Թւում է кажется

Ժ—Ջ

Ժամ, ի, часъ; церковь
Ժամանակ, ի, время
Ժամանակակից современный
Ժամացոյց, ի, часы
Ժանդուած жаржавѣвшій
Ժողով, ի, собрание; засѣданіе
Ժողովել, собрать
Ժողովուրդ, -դրդի, народъ
Ժպտալ улыбаться

Ի—Ի

Իբր Թէ будто бы, какъ будто
Իբրեւ какъ
Ի հարկէ конечно
Իմ, мой, моя, мое, мои
Իմանալ узнать; знать
Իմաստուն мудрый
Իմաց տալ дать знать, сооб-
щать
Ինչ что? какой?
Ինչո՞ւ зачѣмъ? почему?
Ինչպէս какъ
Ինչքան сколько
Ինքը, самъ, ևս ինքս я самъ
Ինքնակամ самовольно; добро-
вольно
Իշխան, ի, князь; правитель
Իշխանութիւն власть
Իշխանուհի княгиня
Իջնել спуститься
Իսկ но, а.
Իսկական настоящій, дѣйстви-
тельный
Իսկապէս въ дѣйствительности,
на самомъ дѣлѣ
Իսկի вовсе, совсѣмъ, никогда

Իսկոյն тотчасъ, сейчасъ
Իր свой
Իր=իրեղէն вещь
Իւղ масло
Իւր=իր. свой
Իւրաքանչիւր каждый

Լ—Լ

Լայն широкій
Լապտեր лампа
Լար, ի, струна
Լաց, ի, плачь;—լինել плакать
Լաւ хороший;—шо
Լաւութիւն добро
Լեզու, Լեզի, языкъ
Լեհացի полякъ
Լեռ, Լեռան, Լեռներ гора
Լէշ, ի, падаль
Լիզել лизать
Լիճ, Լճի озеро
Լիովն вполнѣ
Լիբ полный
Լծել запрягать
Լծել վпрягаться
Լողալ плавать
Լողանալ купаться
Լոյս, ի, свѣтъ; свѣтлый;—տալ
свѣтить
Լուծ ярмо
Լուծել рѣшать
Լուռ молчаливый;—во, молча
Լուսամուտ окно
Լուսաւոր свѣтлый
Լուսաւորիչ, րչի, просвѣтитель
Լուսաւորել просвѣтлѣть
Լուսին, Լուսի луна
Լուր, слухъ, молва
Լսել слышать, слушать

բրանալ исполниться, попол-
ниться
լրացնել пополнить, дополнить
լրացուցիչ дополнительный
լցնել наполнить; налить
լանալ мыть, обмыть; стирать
լացք стирка

Խ—X

խաբել обмануть
խաժ карие
խալ родинка
խակ неспѣлый
խաղ, ի, игра
խաղալ=խաղ անել играть
խաղալիք игрушка,—шки
խաղող, ի, виноград
խանութ, ի, лавка
խաչ крестъ
խանն смѣннанный; безнорядоч-
ный
խաննել мѣшать, смѣшать
խանուորդ, ի, смѣсь
խանսել смѣшаться
խաւար тьма, темнота
խելք, ի, умъ
խելօք=խելացի умный
խեղդել утопить; задушить
խեղձ бѣдный, убогий
խեղճանալ присмирѣть
խեղճութիւն бѣдность
խեցգիտիւն, անի, ракъ
խիտ строгий, суровый
խիտ пустой
խլել отнять; вырвать
խմել пить
խնամք, ի, забота, попечение
խնայել щадить

խնդաղէմ радостный;—но
խնդրել просить
խնձոր, ի, яблоко
խոզ, ի, свинья
խոհանոց кухня
խոնաւ сырой
խոշոր крупный
խոստանալ обѣщать
խոստում обѣщаніе
խոտ, ի, трава, сѣно
խոր глубокий
խորանակ хитрый
խորիւն глубокий
խորհուրդ, հրդի, совѣтъ, совѣ-
щаніе; таинство

խորք, ի, глубь, глубина
խոց, ի, язва
խուլ глухой; խուլ ու համր глу-
хонѣмой
խումբ, խմբի, группа
խուկ, ի, ладаль
խուրճ снопъ
խուց, ի, келья
խոփ, сошникъ, лемехъ
խոռվութիւն смута, тревога
խրատ, ի, урокъ, наставленіе
խրատել научиться
խրճիթ, ի, хата
խօսակցութիւն разговоръ, бе-
сѣда
խօսել говорить, разговаривать
խօսեցնել побудить, заставить
говорить
խօսք, ի, слово

Օ

ծագել восходить
ծագումն происхождение; восходъ

ծախել складывать (бумагу)
ծախել продать
ծախսել расходовать, издержать
ծածանել колыхаться; развѣ-
ваться
ծածկել покрыть; -կել покрыть-
ся, скрыться
ծածուկ тайный; тайно
ծաղիկ, ծաղիկ, цвѣтокъ
ծաղիկէ изъ цвѣтовъ, цвѣточ-
ный
ծաղրել осмѣивать
ծայր, ի, конецъ, кончикъ
ծայրահեղ чрезмѣрный; крайній
ծանր тяжелый; медленный
ծանօթ знакомый,—мець
ծառ, ի, дерево
ծառայ, ի, слуга; прислуга
ծառայել служить
ծառայող служащій; чиновникъ
ծարաւ жажущій
ծառասան, ի, паркъ
ծեծել нобить; стучать
ծեր старый; старикъ
ծերանալ состариться
ծերացած состарившійся
ծերունի старецъ
ծրձաղել смѣяться
ծրձաղեցնել смѣшнить, на—
ծրծեռնակ ласточка
ծիտ, ծաի, воробей
ծիրան абрикось, курага
ծլել пускать ростки, расти
ծխել курить
ծնել родить
ծնողներ родители
ծոյլ лѣнивый
ծով, ի, море

ծովային морской
ծուլանալ лѣниться
ծուխ, ծխի дымъ
ծունկ, ծնկի, колѣно;—չոգել
стать на колѣни.
ծուռ кривой
ծւժուց писекъ

Կ—Կ

կազմել образовывать; переплестъ
կազմաձք, ի, организмъ; станъ
կաթ, ի, молоко
կաթել капать; течъ
կաթիլ капля
կալաձք, ի, владѣніе, имѣніе
կախարդ волшебникъ
կախարդել очаровать; плѣнить
կախել повѣсить
կախած լինել зависѣть
կահարաիք мебель
կաղ хромой
կաղին жолудь
կաղնի дубъ
կամ или; (молотилка плоская)
կամար сводъ
կամաց тихій; тихо
կամենալ хотѣть
կամուրջ, կամրջի, мостъ
կամք, ի, воля,—ալ дать
согласіе, согласиться
կայ есть, существуетъ
կայարան станція
կայծակ молнія
կայսր императоръ
կանաչ зеленый
կանաչել зеленѣть
կանաչեղէն, ի, зелень
կանաչի, -չու, зелень

հանգ, ի, стоянка; — անհի оста-
новиться
հանգնել стоять, стать
հանգնեցնել остановить
հանչել звать, позвать
հաշի кожа, шкура
հառապան извозчикъ; ямщикъ
հառավարել править, управлять
հառավարիչ управляющий, пра-
витель
հապիկ — связать, завязать; թուր
— надѣть саблю.
հապոյտ снѣгъ
հապոց, ի, узелъ
հաք, ի, экипажъ, фазтонъ
հասկած, ի, подозрѣніе, опасеніе;
— ով, подозрительно
հասկածել подозрѣвать, опа-
саться
հատակ, ի, шутка; — անել шу-
тить
հատաղարար бѣшено
հատաղել бѣситься, придти въ
ярость
հատաղի бѣшенный, яростный
հատարեալ совершенный
հատարել исполнить
հատու, հատուի, кошка
հարապ, ի, лебедь
հարգ, ի, строй, порядокъ; об-
рядъ
հարգել назначить; установить
հարպետ коверъ, паласъ
հարդալ читать
հարելի возможный
հարեկցութիւն участіе, состра-
даніе
հարկոր нужный; важный

հարեք, ի, потребность, нужда
հարծել думать
հարկուտ, ի, градъ
հարձ короткий
հարձատես близорукій
հարմիր красный
հարմրել краснѣть
հարող могущій; — է, можетъ
հարողանալ мочь, сѣмѣть
հարօտ тоскующій по комъ, жа-
ждущій видѣть кого-либо
հաւ глина
հեանք, ի, жизнь; быть
հեղե, հեղեի, кора
հեղձաւոր лицемѣрный
հենալ остаться; стать
հենդանացնել оживить
հենդանի живой
հենդանութիւն жизнь; — ալ
оживить
հենդրոն, ի, центръ
հեռաւ = գիւաւ черешня
հերակուր, - հրի, пища, кушанье
հերակրել кормить
հերակրել кормиться, питаться
հերպ, ի, способъ, образъ
հերպարանք, ի, видъ, форма
հեցցէ да здравствуетъ!
հէս, ի, половина
հէսօր, - ւայ полдень
հէտ точка
հին, հինջ жена; женщина
հիսատ недоконченный, остав-
ленный на половину
հիկած луженный
հճուճ кувшинъ
հնիկ, հնկայ, жена, женщина
հշիւ, ի, вѣсь

հշտանալ насытиться
հշտացնել насытить
հշտացնող насыщающий
հշտին возлѣ; сбоку
հոխել топтать
հոխկոտել = հոխոտել раздавить
ногами, растоптать
հոծ, ի, плачь
հողմ, ի, сторона
հողակ заперать
հոճակ, ի, пугобка
հոյս, հուսի, дѣва; дѣвица
հոյր слѣпой
հոչել звать; называть
հոչել называться
հոպէկ копейка
հով корова
հոտորել убивать; рубить
հոտրած разбитый
հոտրառել разбивать, разломать
հոտրել ломать, разбить
հորել է пропалъ
հորձանել сокрушить
հորուտ, հորստի потеря
հորչել теряться; пропасть
հորցնել терять, по-
հուշտ, сытый; сытно, досыта
հուրձք, հրձքի, грудь
հպչել ударяться, пристать
հպցնել приклеить, склеить;
прибить
հոապաշտ, ի, язычникъ
հուիւ, հուի, бой, драка
հուել драться; ссориться
հուաւ, ի, холстъ
հուոր, ի, кусокъ; հուոր-հուոր
անել рубить на куски, из-
рубить; клочокъ

հառ, ի, крыша; кровля
հարառել разрѣзать; разрубить
հարել рѣзать; отсѣчь
հարել оторваться
հրակ, ի, огонь
հրակոտ горячій
հրել нести, везти
հրթել воспитывать, обучать
հրկին опять
հրկնապատիկ вдвойнѣ
հրկնել повторить
հրօն, ի, религія, вѣра
հրօնականъ религіозный
հօշիկ, հօշիկ, башмакъ.
Հ
հագնել надѣть
հագցնել одѣть
հագուտ, ի, одежда
հազալ каплять
հազար, ի, тысяча
հալածանք, ի, гоненіе
հալածականъ изгнанный
հախ, ի, плата; քո հախն է по
дѣломъ тебѣ
հակառակ противъ
հակառակել противиться
հաղորդակցութիւն сношеніе,
сообщеніе
համ вкусъ
համաձայն согласный, — но
համանուն соименный, однои-
менный
համառօտ краткій
համար для, ради
համարել считать
համարձակել осмѣливаться.
համարել считаться

համբարձում вознесение
 համբաւ, Ի, вѣсть, извѣстiе; сла-
 ва
 համբերել терпѣть
 համբերութիւն терпѣніе
 համբոյր, Ի, поцѣлуй
 համբուրել цѣловать
 համեստ скромный
 համեցէք пожалуйста!
 համոզել убѣдить
 համրել=համարել считать
 հայ, Ի, армянинъ
 Հայաստան, Ի, Армения
 հայելի, -լու, зеркало
 հայերէն по-армянски
 հայ լուսաւորչական армяно-гри-
 горіаниնъ
 Հայկ, Ի, Гайкъ
 հայհոյել ругать, поносить
 հայոց армянскій
 հայր, հօր отецъ (ласкат.—
 հայրիկ)
 հայրենի родной, отечествен-
 ный
 հայրենիք отечество
 հանգիստ, -գտի покой; снокой-
 ный;-но
 հանգստանալ отдохнуть
 հանդ поле
 հանդարտութեամբ со снокой-
 ствiемъ
 հանդէս, հանդիսի торжество
 հանդիպել встрѣтить
 հանել вынуть, вытащить, вы-
 вести; вычестъ; ճուռ
 հանել вывести цыплятъ
 հանձար геній
 հանումն вычитаніе

հաշիւ счетъ; разсчитать
 հաշտութիւն миръ; перемиріе
 հաշել сосчитать
 հաչել лаять
 հաչոց лай
 հասակ возрастъ; ростъ
 հասարակ простой
 հասարակաց общественный
 հասարակութիւն, Թեան обще-
 ство, публика
 հասկ колосъ
 հասկանալ понимать
 հասուն=հասած сѣлый, зрѣлый
 հասնել достигъ; дойти; настать
 հաստ толстый
 հաստատ вѣрный, непоколеби-
 мый
 հաստատել доказать; утвердить;
 основать
 հասցնել доставить
 հատ штука
 հատիկ зерно; գարու հատիկ
 ячменное зерно
 հարաւ, Ի, югъ
 հարաւային южный
 հարրեցող пьяница
 հարրած пьяный
 հարկան сосѣдъ; сосѣдній
 հարթ гладкій, ровный
 հարիւր, Ի, сто
 հարկ, Ի, подать, дань;—դնել
 наложить дань
 հարկաւոր нужный
 հարւած, Ի, ударъ; пораженіе
 հարս невѣста, невѣстка
 հարսնիք, Ի, свадьба
 հարցնել спросить
 հաց, Ի, хлѣбъ

հաւ, Ի, курица
 հաւան լինել одобрять
 հաւանական вѣроятный
 հաւանել одобрять, облюбовать
 հաւանութիւն одобрение
 հաւասար равный
 հաւասար է равняется
 հաւատ, Ի, вѣра, религія
 հաւատալ вѣрить, по—
 հաւատարիմ вѣрный, преданный
 հաւատարմութիւն вѣрность; до-
 вѣріе
 հաւատացնել увѣрить
 հաւատացող вѣрующій
 հաւաքել собрать
 հաւաքելի собраться
 հեծելազօրք, Ի, конница
 հեծնել сѣсть верхомъ
 հեղեղ, Ի, потокъ
 հեղուկ жидкость; жидкій
 հեշտութեամբ легко
 հեռագիր телеграмма
 հեռագրատուն телеграфная
 контора
 հեռանալ удалиться
 հեռաւոր отдаленный, далекій
 հեռու вдаль; далеко;—ւից, из-
 дали
 հեռ съ
 հեռաբերութիւն любопытство
 հեռակալ пѣшій; пѣхота
 հեռակալ слѣдующій
 հեռակալ слѣдовать, послѣдовать
 հեռոհեռէ постепенно
 հեռք, Ի, слѣдъ
 հերթ, Ի, очередь
 հերթք է довольно
 հերկել пахать

հերթաթ, Ի, сказка
 հզօր могущій, грозный
 հէնց даже
 հիանալ восхищаться
 հիանալի восхитительный
 հիացնել восхитить; вызвать во-
 сторгъ, изумленіе
 հիմա теперь
 հիմնել основать
 հիմնաւոր основательно
 հիմնել основываться
 հիմք, Ի, основание
 հին старый; ветхій; древній
 հինգ, հնգի пять
 հիննել основать (изъ пряжи)
 հիւանդ, Ի, больной
 հիւանդանոց больница
 հիւսիս, Ի, сѣверъ
 հիւր, Ի, гость
 հիւրասիրութիւն гостепрiим-
 ство
 հմուտ опытный
 հնազանդ покорный, послушный
 հնազանդել покоряться
 հնազանդեցնել подчинить, по-
 корить
 հնար, հնարք, Ի, способъ; вы-
 думка, хитрость
 հնարազէտ догадливый
 հնձան, Ի, давиляня
 հոգ, Ի, забота
 հոգի душа, духъ
 հոգս, Ի, см. հոգ
 հող, Ի, земля
 հողագործ земледѣлецъ
 հոսել, течъ
 հովանալ охлаждаться, остытъ
 հովիւ, հովի, пастухъ; пастыръ

հովապետ, *ի*, архипастыр
 հոտ запах
 հորթ, *ի*, теленок
 հունձ жатва
 հռետոր ораторъ
 հպատակ, *ի*, подданный
 հպարտութիւն гордость
 հսկայ, *ի*, великанъ, гигантъ
 հրաժարել отказаться; устрани-
 ниться
 հրամայել приказать
 հրաման, *ի*, приказъ;—*ի տակ*
 въ распоряженіи
 հրաշալի чудной красоты,
 чудесный
 հրաշք, *ի*, чудо
 հրապարակ, *ի*, площадь
 հրաւիրել пригласить
 հրեղէն огненный
 հրէայ, *ի*, еврей
 հօտ, *ի*, стадо; паства

2

ձագ дѣтенышъ
 ձախ лѣвый
 ձայն, *ի*, голосъ;—*տալ* оклик-
 нуть; подать голосъ
 ձգել бросить; ввергать
 ձեռ=ձեռք, *ի*, рука
 ձեր вашъ, а, е, и
 ձեռնադրել рукоположить
 ձև, *ի*, форма, видъ
 ձեանալ притворяться
 ձի конь, лошадь
 ձիաւոր конный, верховой;
 всадникъ
 ձիաւորել сѣсть на коня
 ձիւն снѣгъ

ձկնորս, *ի*, рыболовъ, рыбакъ
 ձմեռ, ձմեռայ или ձմրան зима
 ձոր оврагъ
 ձու яйцо
 ձուկ рыба

2

Ղևոնդ Гевондъ

Ճ

ճախարակ, *ի*, прялка; блокъ
 ճակատ, *ի*, лобъ
 ճամբայ, *ի*, см. ճանապարհ
 ճանաչել знать, признать
 ճանապարհ=ճանապարհ дорога,
 путь; ճանապարհին дорогой
 ճանկ коготь
 ճաշ обѣдъ; полдень
 ճաշել обѣдать
 ճառ рѣчь
 ճարպիկութիւն ловкость
 ճեղքել разсѣкать, расколоть
 ճեղքելі расколоться, растрес-
 каться.

ճերմակ бѣлый
 ճիշտ ровно; точно; вѣрно
 ճիշ, ճշի нискъ
 ճկոյթ мизинецъ
 ճշմարիտ правдивый, истинный;
 справедливо, правда
 ճոխ пышный
 ճուտ, *ի*, дѣтенышъ; цыпленокъ
 ճրագ, *ի* свѣтильникъ, лампа

Մ—Մ

մազ, *ի*, волосъ
 մալական молоканинъ

մածուց, *ի*, кислое молоко,
 простокваша.
 մահ, *ի*, смерть.
 մահացու смертельный;—но
 մահալալ, *ի*, кровать
 մահուկ сукно
 մաղ сито
 մամուռ мохъ
 մայիս, *ի*, май
 մայր, մօր, мать (ласкат.—մայ-
 րիկ)
 մայրաքաղաք, *ի*, столица
 մայրենի материнскій, родной
 մանաւանդ особенно
 ման գալ гулять
 մանել пряхъ
 մանուկ, մանկիկ, дитя, мальчикъ
 մանկութիւն дѣтство
 մանուշակ, *ի*, фіалка
 մաշող изнашивающій; подтачи-
 вающій
 մաս, *ի*, часть
 մասին о, объ
 Մասիս, *ի*, Масисъ (Араратъ)
 մասնակցել участвовать; со—
 մատ,—*ի*,—*նեք*, палецъ
 մատաղ молодой; жертва
 մատանի кольцо, перстень
 մատիտ, *ի*, карандашъ
 մարագ саманникъ
 մարգարիտ, *ի*, жемчугъ
 մարդ, մարդու, զիկ, զկանց,
 человекъ; տղամարդ муж-
 чина
 մարդկային человѣческій, чело-
 вѣчій
 մարմին, մարմնի, тѣло
 մաքուր чистый

մեղամաղձութիւն меланхолія
 մեխ гвоздь
 մեծ большой; великій, старшій,
 крупный
 մեծանալ расти
 մեծապատիւ многоуважаемый
 մեծութիւն величина
 մեկնել протянуть; разъяснять
 մեղաւոր виновный
 մեղադրեալ обвиняемый
 մեղեդի мелодія
 մեղմ мягкій; тихій; тихо,
 слегка
 մեղմացնել смягчить
 մեղք, *ի*, грѣхъ
 մենակ одинокій,—ко
 մեռնել умереть
 մետաքս=արքրոս шелкъ
 մեր нашъ, а, е,
 մերժել отвергнуть, отклонить
 մերկանալ раздѣться, обнажить—
 ся
 մէկ=մի=մին одинъ, а, о,
 մէջ въ, внутрь; середина
 մէջ տեղը середина
 մէջք, *ի*—спина; талия
 մի одинъ;—անգամ однажды;
 մի առ մի одно за другимъ,
 поочередно
 միաբանութիւն община, братія;
 единопущіе
 միակ единственный
 միաձայն единогласно
 միամիտ наивный
 միայն только,—թէ только бы
 միասին вмѣстѣ
 միթէ неужели? ужели?
 միլիոն, *ի*, миллионъ

միմեանց другъ друга
միսակ см. մենակ
միսչդեռ между тѣмъ
միսչև до;—անգամ даже
միշտ всегда
միութիւն единство
միջատ, ի, насекомое
միջով черезъ, сквозь
միջոց, ի, средство; промежутокъ
времени, моментъ
միս, մսի, мясо.
միտք, մտքի мысль; смыслъ;
намѣреніе
միրգ, ի, фруктъ
միւս другой
մի քանի нѣсколько
միւթարիչ, -րչի утѣшитель
մկրտել крестить
մկրտութիւն крещение
մնալ оставаться
մշակ, ի, работникъ, рабочій
մշակութիւն работа; поденщи-
чество
մշակում обработка, культура
մոլորել растеряться; заблудить-
ся
մոլորագոյն сѣрый
մում, ի, свѣча
մոռանալ забыть
մորթել зарѣзывать
մութъ темный
մութի дымъ
մուկ, մկան мышъ
մունջ нѣмой; безмолвно
մսակեր питающийся мясомъ
մտադրութիւն намѣреніе
մտածել думать, по—
մտածութիւն дума, размышление

մտերիմ интимный, близкій
մտիկ տալ смотрѣть
մտնել войти; մէջ—вмѣшаться
մրսել простудиться; мерзнуть
մրրիկ буря, гроза
մրցել состязаться, соревно-
вать
մօտ возлѣ, къ, у, около
մօտակայ близкій
մօտենալ приблизиться, подойти
մօտով близко, мимо
մօրուք, ի, борода

Յ

Յարէթ, ի, Іафетъ
յաղթանակ, ի, триумфъ; трофей
յաղթել побѣдить
յաղթութիւն побѣда
յայտարարութիւն объявление
յայտնել объявить
յայտնի извѣстный, явный
յանդիմանել порицать, бранить
յանկարծ вдругъ
յանկարծակի внезапный:—по
յանձնել поручить; вручить
յաջողակ удаваться, успѣшно
идти
յաջողութիւն успѣхъ
յաջորդ, ի, преемникъ
յաջորդել наследовать
յատակ, ի, полъ
յատկութիւն свойство, признакъ
յարարերութիւն общеніе, сно-
шеніе, отношеніе
յարատեկութիւն долговѣчность
յարգել уважать
յարձակում нападеніе, натискъ

յարձակւել наброситься, на-
часть
յարմար удобный
յաւիտեան вѣчно, навсегда
յափշտակել похитить, захватить
յափշտակւել увлекаться.
յետ обратно, назадъ
յետոյ потомъ, послѣ, затѣмъ
յիմար глупый; дуракъ
յիմարանալ сглупѣть
յիմարութիւն глупость
յիշատակ, ի, память
յիշել помнить; вспомнить
յիշողութիւն воспоминаніе
Յիսուս Іисусъ
յոգնել утомиться, уставать
յոյն грекъ
յոյս, ի, надежда
յորդորել побуждать
յորձանք пучина
յուզած взволнованный
յունարէն греческій; по гре-
чески
յստակ чистый
յօժար согласный
յօժարել соглашаться

Ն—Ո

նա онъ, она, оно
նազելի нѣжный
նախագահъ предсѣдатель, -ница
նախանձել завидовать
նախապատրաստութիւն подго-
товка
նախալճար задатокъ
նախարար, ի, нахараръ (владѣ-
тельный князь); министръ
նախնիր, ի, предокъ; предки

նախշ, ի, рисунокъ, узоръ; раз-
рисовка
նահատակ, ի, мученикъ
նամակ письмо
նայել смотрѣть
նապաստակ, ի, заяцъ
նաւ, ի, корабль, судно
նաւակ, ի, лодка
նեղ тѣсный, узкій
նեղացնել сѣзывать; притѣснять
ներել простить, извинять
ներկայացում представленіе;
спектакль
ներողութիւն извиняюсь
ներկւել окраситься
ներս внутри;—անել вогнать
ներքինъ внутренній
նիւթ, ի, матеріаль
նկատել замѣтить
նկար, ի, рисунокъ, картина,
портретъ
նկարագրել описать
նկարել рисовать
նման похожій, подобный; по-
добно
նմանապէս также
նմանել походить
ննջարանъ спальня
նշան, ի, знакъ, признакъ; сиг-
наль
նշանակել назначить, обозначить
նշանակութիւն значеніе;—տալ
придать значеніе
նշանաւոր замѣчательный
նշանել обручить, помолвить
նշոյլ, ի, проблескъ, отблескъ;
признакъ
նոյն тотъ самый

նոյնքան столь, столько
 նոր новый
 նորահաս юный, молодой
 նորից снова
 նորոգել обновить
 նուռ гранатъ
 նուրр тонкій
 նւածել покорить
 նւէր, ի, приношение, даръ
 նստել сидѣть
 նստարան скамья, парта
 նրբութիւն тонкость

Շ—Ш

շաբաթ, ի, недѣля; суббота
 շալ шаль
 շալակ, ի, спина; ноша на спинѣ
 շալակել взвалить на плечи
 շահ, ի, выгода, прибыль, польза
 շահակտ выгодный
 շապիկ, շապիկ рубака
 շատ много, очень
 շատացնել увеличивать
 շարժել двигать, шатать
 շարժւել двигаться; колыхаться
 շարունակ безпрестанно
 շարունակել продолжать
 շարունակւել продолжаться
 շաքար сахаръ
 շեմք ի, порогъ
 շէկ русый
 շէք, ի, строение; сложеніе
 շինական, ի, поселянинъ
 շինել строить, сдѣлать; вить
 շնորհակալ благодарный
 շնորհակարել поздравить
 շնորհել дать; одолжить

շնորհք, ի, даръ; одолженіе,
 милость, благодать
 շնչաւաւան задыхающийся
 շնչել дышать; бушевать
 շշուշ шуршаніе
 շոր платье, одежда
 շուկայ, ի, базаръ, рынокъ
 շուն, շան, շներ, собака, песъ
 շունչ, շնչի, духъ, дыханіе
 շուշան лилія
 Շուշի, Շուշակ Шуса (городъ)
 շուշա стекло, склянка
 շուտ скоро; շուտովъ скоро
 շուր տալ перевернуть, поворо-
 рачивать

շուրջը вокругъ, кругомъ
 շշուշ, ի, шелестъ, шопотъ
 շարժել бросить
 շտապել поспѣшить
 շտապովъ поспѣшно
 շրթունք=սոք губа
 շրջակայ окружающий, окрест-
 ный
 շրջան періодъ; кругъ; среда
 շրջապատել окружить
 շփոթւել смущаться
 շփւել сталкиваться

Ս

սի месть
 սղորմած милостивый, мило-
 сердный
 սղորմութիւն милость
 սղջ живой;—լինել, быть здоро-
 вымъ, здравствовать; весь,
 всецѣло
 սյոթ, սւթի сила; սւթովъ насильно
 սչ не; нѣтъ

սչինչ ничто; ничего!
 սչ մի никакой
 սչնչացնել уничтожить
 սչոք, ի, никто
 սսկի золото
 սսկէ золотой
 սսկէգոծ золоченный
 սստ, ի, вѣтка
 սվ кто
 սվկեան=սվկեանս, ի, океанъ
 ստ, ի, ներ нога;—գնել вступать
 (ногой)
 ստք нога
 սր который; что; чтобы
 սրբ сирота
 սրդի сынъ
 սրնել искать
 սրոշ опредѣленный
 սրովհետև потому что, такъ
 какъ
 սրտալ гремѣть
 սրպէս զի дабы, чтобы
 սրպէս թէ будто бы
 սրջ, ի, нора, берлога
 սրաւ охотиться, ловить
 սրտեղ гдѣ
 սրտեղացի изъ какой мѣстности
 (житель); откуда?
 սրտեղից откуда
 սրսորդութիւն охота
 սս и
 սսղել, սսղնալ хотѣть
 սսգիրն сильно
 սսл козликъ
 սսսսք, ի, бисеръ, бусы
 սսստ, ի, обѣтъ, обѣщаніе:—
 գնել дать обѣтъ
 սսստաւոր, ի, богомолецъ

սսղարկել послать
 սսղիղ правильный, прямой
 սսղղել направить; поправить
 սսննալ имѣть
 սսնք=յոնք бровь
 սս2 поздно
 սսշանալ опоздать
 սսշադրութեամբъ внимательно
 սսշադրութիւն вниманіе
 սսշացնել замедлить, запоздать
 սսշի սսշովъ внимательно
 սսշունց руганъ
 սսշք, ի, вниманіе
 սսսնել вздыматься; раздуться
 սսս, ի, плечо
 սսսսմ, ի, или սսսման учение
 սսսսմանական учебный
 սսստի поэтому
 սսսսցիչ, -ցչի учитель
 սստել ѣсть, кушать
 սսր, гдѣ;—սսր гдѣ бы
 սսրագ плотничій топоръ
 սսրալ веселый, радостный;—
 լինել быть радъ
 սսրախանալ радоваться; об—
 սսրախութիւն радость
 սսրինն слѣдовательно, итакъ
 սսրի2 другой

Չ—Պ

չաղ жирный
 չաղանալ жирѣть
 չամիչ изюмъ. кишмишъ
 չար злой; злобщій; шаловливый
 չարանալ злиться
 չարչարանք страданіе
 չափ, ի, мѣра
 չափանալ совершеннолѣтній

չափաւոր умѣренный
չհշոտ рябой
չէ քէտ; չէ որ վէժ
չիթ ситець
չոր сухой
չորանալ или չորնալ сохнуть
չոքել или չոգել стать на колѣни
չտես, невидавшій; жадный,
падкій
չքանալ пропавъ, исчезать
չքնաղ прелестный

Պ—П

պալատ, ի, дворецъ, палата
պակաս, ի, недостача, -татокъ
պակասել недоставать
պակաս է недостаетъ
պակսեցնել уменьшить
պահանջել требовать
պահպան, ի, хранитель; защит-
никъ
պահարան шкапъ
պահել держать, хранить, содер-
жать
պահպանել охранять
պահ տալ дать на хранение
պայծառ блестящій, яркій
պայման условіе
պանդուխտ странникъ
պանիր, պանրի сыръ
պաշտել почитать, обожать
պաշտպանել защищать; оборо-
нять
պաշ поцѣлуй
պապ, ի, дѣдъ
պառաւ старый; старуха
պատ, ի, стѣна
պատահել встрѣчаться; случиться

պատահմամբ случайно
պատանի паренъ, отрокъ
պատահողել разорвать, перерѣ-
зать
պատասխան, ի, отвѣтъ
պատասխանել отвѣтить
պատել покрыть, завернуть
պատերազմ, ի, война
պատերազմել воевать
պատժել наказать
պատիժ наказаніе
պատիւ, պատւի честь; почестъ;
—անել оказать честь
պատճառ, ի, причина
պատմականъ историческій
պատմել разсказать
պատմութիւն исторія
պատշգամ, ի, балконъ
պատուհան, ի, окно, окошко
պատռել рвать, распоротъ
պատրաստ готовый
պատրաստել приготовить
պատրաստել готовиться, при—
պատրաստութիւն приготовле-
нія, подготовка
պատւականъ почтенный; превос-
ходный, отличный
պատւաւոր почетный
պատւէր, ի, наставленіе, наказъ
պատւիրել предписать, прика-
зывать
պարան, ի, канать
պարանոց шея
պարապել заниматься
պարգև награда, подарокъ
պարզ ясный
պարթև, пароянинъ; громадный
պարծենալ хвастаться

պարոնъ господинъ
պարսիկ, ի, персіянинъ
պարտականъ обязанный, должный
պարտիզ, պարտիզի, садъ,
паркъ, бульваръ
պարտք, ի, долгъ
պետ, ի, вождь, глава
պէս подобно; պէսպէս разно-
образный; —но
պէտք, ի, нужда; —է нужно
պիղծ поганый
պինդ твердый, крѣпкій; твердо
պիտանի нужный, годный
պիտոյք, ի, потребность, нужда
պղծել осквернять, поругать
պղտորել мутить, помутить
պղտորելի помутиться
պոկել оторвать
պոչ, ի, хвостъ
պոռ, ի, губа
պսակ, ի, вѣнокъ
պսակած женатый
պսպրդալ блестятъ
պտրտել ходить, расхаживать;
разѣзжать; круженіе
պտոյտ գալ кружиться
պտուղ плодъ
պրծնել кончить, окончить
պող, ի, рогъ

Ջ

ջարդել рубить, разбить
ջարդ ու փշուր разбитый въ
дребезги; —տնել разбить
въ дребезги
ջերմ теплый, горячій
ջերմեռանդ пажошный, ревно-
стный

ջնջել истребить; стереть
ջոկ отдѣльно, порознь; отдѣль-
ный
ջուխ=զոյզ парный; пара
ջուր, ջրի, вода
ջրաղաց, ի, водяная мельница
ջրանցք, ի, водопроводъ; каналь-
ջրիկ жидкій

Ռ

ռուս русскій
Ռուսաստան Россія
ռուսերէն по-русски

Ս

սա этотъ, а, о
սալոր=ջլոր слива
սակայն но, однако
սակաւ немногій, незначи-
тельный
սակաւաթիւ малочисленный
սահման, ի, граница, пѣдѣлъ
սահմանագիւղիս, -գիւրի, погра-
ничный пунктъ
սամի заноза (на ярмѣ)
սալ, ի, телѣта, возъ, арба
սան, սանի, воспитанникъ
սանձել обуздать
սառ холодный, студеный
սաստել пострадать; пригрозить
սաստիկ сильный, страшный; —
сильно, очень
սաստկացնել усилить
սասկեցնել заставить околѣтъ,
убить
սար, ի, гора
սարափ, ի, ужасъ, паника
սարափել ужаснуться

սարսափելի страшный
սարքել устроить; убрать
սաւան, ի, саванъ
սեղան, ի, столъ
սեղանատուն столовая
սեղմել жать, прижать
սենեակ, ի, комната
սեպածկ клинообразный
սերկերի айва
սերմ, ի, сѣмя
սերունդ, ի, поколѣніе
սև черный
սեանալ чернѣть
սէր, սիրու, любовь
սիրահար влюбленный
սիրել любить
սիրելի любезный
սիրով любезно, дружелюбно
սիրուն красивый, прекрасный
սիրտ, սրտի, сердце; սրտով по
душѣ
սկզբ, սկզբի начало
սկիւռ бѣлка
սկսել начать
սնապաշտ суетѣрный
սնունդ, ի, питание
սոխ лукъ
սոխակ, ի, соловей
սողալ ползти, ползать
սոսկալի ужасный
սով голодъ
սովոր привычный
սովորական обычный
սովորել учиться; привыкать
սովորութիւն обыкновение
սովրեցնել учить
սուզել нырять, нырнуть
սուս կենալ молчать, замолчать

սուտ, ստի, ложь; ложный; ложно
սուր острый; сабля
սուրբ святой
սուրճ кофе
սպանել убить
սպանալ угрожать
սպանալիք, ի, угроза
սպիտակ бѣлый
սպունգ губка
ստախոս лгунъ, врунъ; лживый
ստիպել заставить
ստուգել провѣрить, удостове-
риться
սուեր тѣнь
ստրկութիւն рабство
սրամիտ остроумный
սրտես зоркій
սրբել чистить, вытирать
սրտապատաп испугавшийся
սքանչելի чудесный
սեանալ чернѣть

Վ—В

վաղել бѣжать, бѣгать
վախ, ի, испугъ, боязнь; -ից сь
испуга, изъ боязни
վախենալ испугаться; бояться,
опасаться
վախճանել скончаться, умереть
Վաղարշապատ, ի, Вагаршанатъ
վաղը завтра
վաղուց издавна
վաճառական, ի, торговецъ
վաճառականական торговый
վաճառականութիւն торговля
վաճառել продать
վայելել наслаждаться
վայելուչ достойный, подобающий

վայր(=վէր) низъ; внизъ; վէր
նый
ածել вылить, сбросить
վայր, ի, мѣсто, мѣстность
վայրի дикий, полевой
վայրկեան секунда
Վան, ի, Ванъ
վանք, ի, монастырь
վառարան печь
վառել топить (печку); зажечь
վառվառն огненный, пламенный
վատ плохой; плохо
վարդ, ի, роза
վարդապետ, ի, архимандритъ;
монахъ
վարել управлять, вести; пахать
վարժապետ учитель
վարձատրել вознаградить
վարձել нанять, нанимать
վարմունք, ի, поступокъ
վարպետ, ի, мастеръ
վեր верхъ; вверхъ
վերաբերեալ относящийся
վերադառնալ возвратиться, вер-
нуться
վերադարձ, ի, возвращение
վերահայր, ցւի, надзиратель
վեր առնել взять
վեր կենալ вставать, встать
վերմակ, ի, одѣяло
վերջ, ի, конецъ
վերջացնել кончить, окончить
վերջին послѣдній
վերստ, ի, верста
վերցնել взять, брать, поднять;
ձեռք—отказаться
Վերք, ի, рана
Վիզ, վզի шея
Վիթխարի громадный, чудовищ-

ный
վիճակ, ի, доля; судьба; поло-
жение
վիճակել выпасть на долю,
достаться
վիճել спорить
վիրավորել ранить
վկայ свидѣтель
վճարել платить
վճիռ, վճռի рѣшение
վնաս, ի, вредъ;—տալ вредить;
—ուհենալ понести вредъ,
убытки
վնասողար вредный
վնասած потерявшій
վտանգ, ի, опасность
վրայ на;—հասնել наброситься,
настичь
վրացի грузинъ
վրձին, ի, кисть, кисточка

Տ—Т

տալ дать, отдать
տախտակ доска
տակ подъ
տաճար, ի, храмъ
տանել везти; вести, нести,
տանիք, ի, крыша
տանձ, ի, груша
տանջանք, ի, мука, мучение
տանջել мучить
տանջել мучиться
տանտէր, -տիրոջ хозяинъ
տանտիկին, -տիկնոջ хозяйка
տաշտ, ի, корыто
տատ, ի, бабушка
տարածել простирать; распро-
странить

տարածութիւն пространство
տարեկան годово́й
տարերբ стихія
տարի годъ
տաւար скотъ, скотина
տափակ плоскій
տաք теплый, горячій, жаркій
տաքացած разгоряченный
տաքացնել согрѣвать
տաքութիւն, -թեան жаръ
տգէտ невѣжда
տեղաւորել номѣстить
տեղի умястный
տեսակ сортъ
տեսակ տեսակ разный, различ-
ный, մի տեսակ, какой то
տեսարան, ի, зрѣлище
տեսնել видѣть
տեսութիւն свиданіе
տեսք, ի, видъ; տեսքով по виду;
красивый
տետրակ тетрадь
տերև листь (дерева)
տեւել продолжаться, тянуться
տէգ, ի, дротикъ
Տէր Господь
տէր, տիրոջ господинъ, хозяинъ
տէրութիւն государство
տրկին, տրկնոջ госпожа; барыня
տրդմ, տղմի тина
Տիրամայր Богородица
տիրապետել завладѣть
տխուր грустный, скучный
տխրել опечалиться, грустить
տխրութիւն грусть, печаль
տղայ, ի, мальчикъ
տնկել сажать, посадить
տոհմ, ի, родъ, колѣно; династія

տոմսակ записка, билетъ
տուն, տան, տնից, домъ
տպարան типографія
տրտում печальный
տրտմել печалиться, соскучиться
տոն праздникъ

Ր—Ր

րոպէ, ի, минута
րուբլի, рубли рубль

Յ—Ц

ցախ дрова
ցած внизъ
ցամաքել сохнуть
ցանել сѣять
ցանկ, ի, заборъ; сносокъ; ог-
лавление
ցանկանալ желать
ցատկել прыгать
ցաւ, ի, болѣзнь, боль; горе,
горестъ
ցաւալի горестный, прискорб-
ный
ցաւում է болить
ցեղ, ի, родъ; порода
ցերեկ, ցերեկայ день
ցնծալ радоваться, ликовать
ցնորք мечта
ցոյց տալ показать
ցորեն, ի, пшеница
ցուրտ холодный; холодъ
ցուցամատ, ի, указательный
палець
ցտեսութիւն до свиданія!
ցրել разсѣять; разсыпать

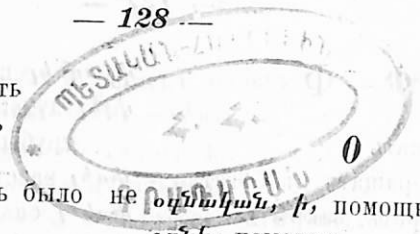
Փ—Փ

փախչել бѣжать
փախցնել обращать въ бѣгство
փակել запереть, закрыть
փայ пай, доля
փայլել блистать, засверкать
փայտէ деревянный
փառաւոր славный, почтенный
փառք, ի, слава, почестъ
փաստարան адвокатъ
փարթամութիւն пышность
փափուկ мягкій, нѣжный
փետուր перо (птичье)
փէշ, ի, пола одежды
փիղ слонъ
փշրել разбить, раскрошить
փոթորիկ, -րկի буря, гроза
փոխարէն взаменъ
փոխել перемѣнить, мѣнять
փոխել մѣняться; измѣняться
փող, ի, деньги
փողոց улица
փռշի пыль; порошокъ; прахъ
փոս, ի, яма
փոստ почта
փոր, ի, животъ, брюхо
փորել копать; выскать, вырѣ-
зать
փորկապութիւն запоръ
փորձանք, ի, бѣда, опасность
փѣдствие
փորձել испытать
փռշ, փշի шипъ
փութ, փթի, пудъ
փռռ, փռան, некарня
փոփոխակի перемѣничивый
փոքր маленький:—ինչ немного

փչացնել портить
փչել дуть; փող—трубить въ
трубы
փռել разстилать
փրկել спасти, спасать
փրկիչ, փրկչի, спаситель
փքել раздуться; возгордиться

Ք

քահանայ, ի, священникъ.
քաղաք, ի, городъ
քաղաքային городской
քաղաքապետիկ городской голова
քաղաքացի горожанинъ
քաղաքական гражданскій
քաղել рвать, сорвать
քաղած голодный
քաղցի голодать, проголодаться
քաղցր сладкій; благословенный
քաղցրեղէն сласти
քամակ, ի, задъ, спина
քանդել разрушить, разорять
քան нежели, чѣмъ
քանի сколько;—որ сколько бы;
—մի, нѣсколько
քաշ вѣст;—դցել опустить; —
անել повѣсить
քաշել тянуть, таскать; պատկեր
—рисовать портретъ
քաշել тянуться, стануться;
поселиться; յետ—отступать
քաջ храбрый
քաջասիրտ отважный, смѣлый
քաջութիւն храбрость
քառորդ четверть
քար, ի, камень
քարէ каменный
քարոզ проповѣдь

քարոզիլ проповѣдывать
 քարտուղար секретарь
 քիթ, քթի, носъ
 քիչ мало; — փաց чуть было не
 քնիլ спать, заснуть
 քննիլ экзаменовать; разслѣдо-
 вать, изслѣдовать
 քննիչ слѣдователь
 քննութիւն экзаменъ; слѣдствие
 քնքուշ=քնքոշ нѣжный
 քշիլ гнать; снести (водой)
 ք твой, я, е, и.
 քոյր, քոջ сестра
 քուն, քնի сонъ
 քշացնիլ уменьшить
 քսիլ тереть, обтереть; мазать
 քրէականъ уголовный
 քրիստոնեայ, ի, христіанинъ
 քրիստոնէականъ христіанскій
 քրիստոնէութիւն христіанство
 Քրիստոս Христосъ
 քրտինք, քրտնքի, потъ

օգնական, ի, помощникъ
 օգնիլ помогать
 օգնութիւն помощь
 օգոստոս августъ
 օդъ воздухъ
 օգուտ, օգտի польза, выгода
 օձ змѣя
 օղъ кольцо, звено
 օղի водка
 օջաղ очагъ
 օտար чужой, чуждый
 օր, օրաց, день; ռի—однажды
 օրէնք законъ
 օրորդ, ի, дѣвица, барышня
 օրհնիլ благословить
 օրորիլ качать

Յ

Փրանսիացի французъ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0692697

